

Академія наук вищої освіти України

Науково-інформаційний вісник

№ 4(87)

липень-серпень-вересень

В номері:

- * Офіційні матеріали*
- * До 200-річчя Т.Г. Шевченка*
- * З подій сьогодення*
- * Зловживання владою*
- * Нові статті*
- * Цікаво знати*
- * Постаті*
- * Міжнародні конференції*
- * Хроніка*
- * Оголошення*
- * Наші ювіляри*
- * Некролог*

Київ – 2013

Редакційна колегія: Зозуля І.С., д.м.н., проф. (голова); Александров Є.Є. д.т.н., проф.; Андрейцев В.І., д.ю.н., проф.; Андрущенко В.П., д.філос.н., д.філол.н., проф.; Говоров П.П., д.т.н., проф.; Горбачук І.Т., д.ф.-м.н., проф.; Грицаєнко З.М., д.с.-г.н., проф.; Дейнега І.І., Дубина М.І., д.філол.н., проф.; Зіменковський Б.С., д.фарм.н., проф.; Євтушенко С.К., д.м.н., проф.; Ільницький І.Г., д.м.н., проф.; Кирилів Я.І., д.с.-г.н., професор; Кузнецов Ю.М., д.т.н., проф.; Курило В.І., д.ю.н., проф.; Литвин В.П., д.в.н., проф.; Працьовитий М.В., д.ф.-м.н., проф.; Михайленко В.Є., д.т.н., проф.; Мірошниченко С.І., д.т.н., проф.; Ніколайчук В.І., д.б.н., проф.; Падалка О.С., д.пед.н., проф.; Поляков М.В., д.ф.-м.н., проф.; Попов М.В., д.філос.н., проф.; Процюк Р.Г., д.м.н., проф.; Рудик С.К., д.в.н., проф.; Сминтина В.А., д.ф.н., проф.; Стецюк В.В., д.г.н., проф.; Табачников С.І., д.м.н., проф.; ТОВАЖНЯНСЬКИЙ Л.Л., д.т.н., проф.; Тугай А.М., д.т.н., проф.; Хомич В.Т., д.б.н., проф.; Шакун В.І., д.ю.н., проф.; Шпак В.І., д.ф.н., проф.; Шевчук С.В., проф. (відповідальний секретар).

Друкується за ухвалою Президії АН ВО України від 21 червня 2013 р.

Свідоцтво про державну реєстрацію – серія КВ №6664

від 31.10.2002 р.

© АН ВО України, 2012

№ 4(87) 2013

Засновник і видавець:
Академія наук вищої освіти України
Голова редколегії – акад. Зозуля І.С.
Редактор – акад. Шевчук С.В.

Видання зареєстроване в Державному
комітеті інформаційної політики,
телебачення та радіомовлення України
свідчення серія КВ № 6664
від 31.10.2002 р.

Видається українською мовою
Загальний наклад – 450 прим.

Адреса редакції: 01054, м. Київ-54
вул. Тургенєвська, 11
офіс 1.1
т/факс: 486-89-16
E-mail: anvuz@ukr.net
сайт: www.anvou.org.ua

Редакція може не поділяти
точки зору авторів

*Друкується за ухвалою
Президії АН ВО України
від 21 червня 2013 р.*

© АН ВО України, 2013 р.

ЗМІСТ

Офіційні матеріали	4	Цікаво знати.....	66
Про вчені звання і наукові ступені	4	Несмішне життя великого сміхотворця	66
Про підвищення ефективності системи державного управління науковою сферою	8	Хто розповість про ноосферу?.....	68
Наша книга під загрозою.....	15	Кирило Розумовський.....	72
Який закон потрібен приватним ВНЗ?.....	16	Прадавність історичних джерел	75
Мінор на тлі літавр.....	18	Учені знищують ракові клітини за допомогою цукру	78
До 200-річчя Т.Г.Шевченка	19	Постаті.....	80
Гімн боротьби за волю і братерство	19	Петро Конашевич-Сагайдачний	80
3 подій сьогодні.....	26	Людмила Старицька-Черняхівська.....	93
Засуджуючи політичну подію	26	Лілія Кулікова	96
Провокація на тлі українського китаїзму.....	29	Міжнародні конференції (запрошення).....	98
Нечимне просить порятунку	31	Хроніка.....	102
1-й Всесвітній конгрес із застосуванням біостимуляторів в сільському господарстві.....	33	Віїздні засідання Президії АН ВО України в Вінницький, Уманський, Херсонський ВНЗ.....	102
Сторіччя світла в Парижі.....	35	Зустріч випускників Запорізького національного університету	110
До дня науки	37	Студентська наука	111
Українське друкарство отримує світове визнання.....	41	Золота медаль імені Вернадського	116
«Вставаймо браття українці	44	Талановитий математик.....	117
Зловживання владою (продовження)	47	Випускник, яким можна пишатися.....	118
Відповідь заступника міністра аграрної політики та продовольства України.....	47	Оголошення.....	120
Нові публікації.....	49	Чергові вибори академіків.....	120
Погребенник В.Ф. Великий український мислитель Григорій Сковорода.....	49	На здобуття премій для молодих учених	121
Туровська Т.В., Процюк Р.Г. Сучасні аспекти діагностики та лікування хронічної серцевої недостатності.....	54	Наші ювіляри.....	123
Ільницький Г.І. Впровадження інформаційно- цифрових технологій в умовах протитуберкульоз- ного закладу на засадах доказової медицини.....	63	Лерніду Товажнянському – 80	123
		Некролог	124
		Щерба С.П.,	124
		Маргарита Карпенко	125

**ПРО ВЧЕНІ ЗВАННЯ І НАУКОВІ СТУПЕНІ
(Атестаційна колегія)**

Під головуванням міністра освіти і науки Дмитра Табачника відбулося засідання Атестаційної колегії Міністерства освіти і науки України, на якому розглядалися питання присвоєння вчених звань професора, доцента, старшого наукового співробітника, присудження наукових ступенів доктора і кандидата наук, функціонування спеціалізованих учених рад, відкриття аспірантури і докторантури у вищих навчальних закладах та науково-дослідних установах, діяльності апеляційних комісій та введення (відмову у введенні) наукових видань до Переліку наукових фахових видань України.

Учене звання професора присвоєно 67 науковим і науково-педагогічним працівникам, звання доцента – 316, старшого наукового співробітника – 30. Відмовлено у присвоєнні вченого звання старшого наукового співробітника одному здобувачеві. Науковий ступінь доктора наук присвоєно 87 здобувачам, кандидата наук – 780, доктора філософії – 12.

Скасовано рішення спеціалізованих учених рад щодо присудження наукового ступеня кандидата наук семи здобувачам, двом докторам наук. Позбавлено наукового ступеня одного доктора економічних наук.

Скасоване рішення спеціалізованих учених рад, а саме:

про присудження наукового ступеня доктора наук двом здобувачам (з фізико-математичних і економічних наук) V¹ зв'язку з порушенням вимог нормативно-правових актів щодо наукової новизни дисертацій, опублікованості наукових результатів дослідження, невідповідності паспорта наукової спеціальності та призначення офіційних опонентів;

про присудження наукового ступеня кандидата наук семи здобувачам (з юридичних, економічних і медичних наук) у зв'язку з порушенням вимог нормативно-правових актів щодо наукової новизни, необґрунтованості висновків, достовірності отриманих результатів, текстових запозичень без посилання на джерело, невідповідності паспорта наукової спеціальності, призначення офіційних опонентів та об'єктивності їх висновків, а також низького рівня теоретичної підготовки здобувачів.

Затверджено висновок апеляційної комісії, яким підтверджено рішення атестаційної колегії міністерства про скасування рішення спеціалізованої вченої ради про присудження наукового ступеня доктора економічних наук у зв'язку з необґрунтованістю положень наукової новизни та отриманих результатів дисертації.

Позбавлено наукового ступеня доктора економічних наук у зв'язку із виявленням значного масиву текстових запозичень без посилання на джерело.

Члени атестаційної колегії міністерства у ході обговорення дійшли спільної та одноставної думки про те, що у разі скасування рішення спеціалізованої вченої ради про присудження наукового ступеня необхідно застосовувати санкції у вигляді позбавлення на кількарічний строк права брати участь у підготовці та атестації здобувачів наукових кадрів до всіх учасників процесу підготовки та атестації здобувачів наукових ступенів: наукових керівників, консультантів, офіційних опонентів та членів комісій спецрад з попереднього розгляду дисертаційних робіт у спеціалізованих вчених радах.

Майже дві тисячі місць для малюків

З 2010 року кількість дошкільних навчальних закладів в Україні збільшилась на 1 350 (8,7%) і тепер їх загальна кількість дорівнює майже 16,5 тисячі. За три роки додатково більше 205 тисяч українських дітей отримали місця в дитячих садках. Про це повідомив віце-прем'єр-міністр України Олександр Вілкул під час урочистого відкриття дитячого садочка у військовому містечку Черкаське Дніпропетровської області. Сьогодні дошкільною освітою в країні охоплено 91,5% дітей від 3 до 6 років і 99,9% – п'яти років. З початку 2013 року в країні відкрито 12 дитячих садочків та відновлено роботу чотирьох, що не працювали тривалий час.

Також створено 72 нові групи в діючих навчальних закладах. Все це дало можливість створити цього року додатково 1 935 місць для українських дітей.

Україна – ФРН: нові проекти в освітній сфері

Під час зустрічі міністра освіти і науки України Дмитра Табачника з послом Федеративної Республіки Німеччина в Україні Крістофелем Вайлем сторони обговорили стан українсько-німецького співробітництва в галузі освіти і науки та перспективи подальшого розвитку. Міністр і посол відзначили необхідність оновлення нормативно-правової бази міждержавного співробітництва та інтенсифікації міжвузівських контактів. Дмитро Табачник наголосив на важливості підписання Угоди в галузі освіти між Міністерствами освіти обох держав. Сторони обмінялися думками щодо нових проектів в освітній сфері, які є актуальними для України і Німеччини.

Міністр узяв участь у програмі підвищення кваліфікації ректорів

У рамках Програми підвищення кваліфікації ректорів вищих навчальних закладів України, що тривала в Національній академії педагогічних наук України (організатори: МОН України, Національна академія педагогічних наук, Університет менеджменту освіти НАПН, Інститут вищої освіти НАПН, Національний Темпус-офіс в Україні) 22 квітня відбулася сесія на тему «Розвиток вищої освіти в контексті європейської інтеграції», в якій узяли участь міністр освіти і науки України Дмитро Табачник і його перший заступник Євген Суліма.

Міністр виступив із доповіддю, в якій окреслив проблеми і завдання вищої освіти України. Основне завдання, поставлене Дмитром Табачником, – зосередження зусиль щодо конкурентоспроможності вищих навчальних закладів на міжнародному рівні. За його словами, потрібно працювати із провідними університетами світу для розширення співробітництва в різних аспектах, активізуючи проведення міжнародних зустрічей з іноземними партнерами. Необхідно залучати іноземних студентів, не втрачаючи українського контингенту, а також звернути увагу на роботу сайтів вищих навчальних закладів і, передусім, на висвітлення інформації англійською мовою.

Дмитро Володимирович також порушив питання проведення вступної кампанії та якості навчання у вищих навчальних закладах, зокрема, й щодо встановлення оплати за контрактне навчання у ВНЗ. Міністр наголосив на необхідності відношення оплати за навчання не тільки до рівня інфляції, а й до рівня заробітної плати (індикативна ціна за контракт).

Дмитро Табачник повідомив і про те, що підготовлено нове положення про дистанційну освіту, що є надзвичайно актуальним у сучасних умовах розвитку суспільства.

Молоді науковці, єднайтеся!

Близько двохсот учасників з України, Російської Федерації, Республіки Польща, США й інших країн працювали у Дніпропетровському національному університеті під час проведення форуму «Україні XXI століття – інтелект і творчість молоді». До роботи долучилися студенти, аспіранти й молоді вчені, Національна академія наук України, Дніпропетровська обласна державна адміністрація, Дніпропетровська обласна рада, Євразійський національний університет імені Льва Гумільова, Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара.

Міністр освіти і науки України Дмитро Табачник надіслав учасникам вітання, в якому, зокрема, йшлося: «Проведення Міжнародного форуму молодих науковців в Україні засвідчує, що наша держава залишається одним із світових наукових центрів і готова поставити передову науку на службу інноваційному розвитку заради благополуччя та процвітання наших співвітчизників».

– Тільки спільними зусиллями міжнародного співтовариства можна дати гідну відсіч тим непростим викликам, які постали нині перед глобалізованим світом, – зазначив ректор ДНУ Микола Поляков. – Саме незаангажоване мислення дає можливість сформулювати інноваційні ідеї, розробити якісно нові моделі розвитку людства, досягти справжніх відкриттів у різних галузях наукових знань і виробництва. На форумі зібралися найкращі представники нової генерації освітян і науковців, які своїми розробками, дослідженнями багато в чому визначатимуть інтелектуальний поступ людства в наступні десятиліття.

Молоді учасники форуму працювали в шести секціях: «Соціально-гуманітарні науки», «Розвиток людського потенціалу та формування громадянського суспільства», «Економічні науки», «Природничі науки та охорона навколишнього середовища», «Математичні науки та нові комп'ютерні технології», «Новітні технології, речовини та матеріали».

З газети «Освіта України»

Віздне засідання Президії АН ВО України в Уманському національному університеті садівництва

ПРО ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ НАУКОВОЮ СФЕРОЮ

*У газеті «Дзеркало тижня. Україна» № 12 від 30.03.2013 р. була
опублікована стаття щодо стану української науки.*

Тож Міністерство освіти і науки інформує

Ефективність використання бюджетних коштів (дані 2011 року) співвідношення обсягів спеціального і загального фондів

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 25 серпня 2004 року № 1084, у 2011-му кошти Державного бюджету України, передбачені на виконання наукових досліджень і науково-технічних розробок, отримували 34 розпорядники бюджетних коштів. Загальний обсяг видатків, спрямованих на вказані цілі у звітному періоді, становить 5 155,1 млн грн. У тому числі: по загальному фонду Державного бюджету – 4 024,2 млн грн, по спеціальному фонду – 1 130,4 млн грн.

Найбільшу частку фінансування із загального фонду Державного бюджету в 2011 році отримали п'ять розпорядників бюджетних коштів, – 3 370,0 млн грн, що становить майже 84 відсотки від загального обсягу коштів, передбаченого цим фондом на проведення досліджень і розробок. До переліку таких розпорядників увійшли: Національна академія наук України – 2 157,9 млн грн (53,6%), Національна академія аграрних наук України – 432,1 млн грн (10,7%), Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України – 382,9 млн грн (9,5%), Національна академія медичних наук України – 215,8 млн грн (5,4%) і Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації України – 181,3 млн грн (5%).

Аналіз спеціального фонду Державного бюджету щодо здійснення наукової та науково-технічної діяльності в 2011 році показує, що найбільше коштів заробили заклади й установи трьох розпорядників бюджетних коштів: Національна академія наук України – 623,7 млн грн (53,4%), Національна академія аграрних наук України – 199,8 млн грн (17,1%) і Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України – 216,4 млн грн (18,5%)).

Отже, ефективність використання бюджетних коштів (на одну гривню загального фонду Державного бюджету) становить: по НАН України – 0,29; по НААН України – 0,46; по МОНмолодьспорту – 0,57. -

**Підвищення монмолодьспорту
результативності наукових
і науково-технічних досліджень
обсяги фінансування наукових досліджень**

У 2009 році обсяг бюджетного фінансування фундаментальних досліджень становив 191,5 млн грн, у 2012 році – 253,7 млн грн. Тобто на 62,2 млн грн більше, або на 32,5 відсотка.

2009 року обсяг бюджетного фінансування прикладних досліджень і розробок становив 112,5 млн грн, у 2012-му – 160,6 млн грн. Тобто на 48,1 млн грн більше, або на 42,8 відсотка (мал. 3).

Загальний обсяг фінансування наукової та науково-технічної діяльності вищих навчальних закладів і наукових установ, що належить до сфери управління МОНмолодьспорту, в 2012 році сягнув 511,1 млн грн.

Ефективність проведених наукових досліджень університетами визначається обсягами виконаних ними госпдоговірних робіт на замовлення промисловості й бізнесу.

Щодо надходження коштів до спеціального фонду за надання вищими навчальними закладами і науковими установами наукових і науково-технічних послуг підприємствам і організаціям варто зазначити, що кризові 2009 – 2010 роки викликали деяке зниження обсягів відносно попередніх років. Так, якщо протягом 2003 – 2008 років обсяги спеціального фонду постійно зростали, то в 2009 році і першій половині 2010-го мало місце зниження надходжень на рівні приблизно 8 відсотків. У другому півріччі 2010 року кількість договірних робіт почала зростати, що дало змогу МОНмолодьспорту в 2011 році вийти на обсяг договірних робіт на рівні 216,4 млн грн, а у 2012-му – 265,0 млн грн. **Отже, у 2012 році вищі навчальні заклади й наукові установи МОНмолодьспорту заробили коштів на 22,5 відсотка більше, ніж у 2011-му, і майже на 134 відсотки більше, ніж у 2010 році**

Варто зазначити, що співвідношення між фінансуванням за рахунок усіх джерел фундаментальних, прикладних досліджень і науково-технічних розробок поступово вирівнюється і наближається до оптимального (мал.1), апробованого світовою практикою – 15:25:60. Враховуючи реалії нашої країни, де питома вага Держбюджету в фінансуванні науки традиційно є досить значною, оптимальний розподіл бюджетного фінансування за видами (етапами) наукового процесу визначається співвідношенням 35:30:35.

Тобто 35 відсотків бюджетного фінансування має спрямовуватися на фундаментальні дослідження, решта 65 – на прикладні дослідження і розробки. Так, 2012 року для університетів МОНмолодьспорту це співвідношення становило 45:65 (по Україні в цілому – 56:44), що відповідає загальносвітовим тенденціям фінансування університетської науки в Україні.

Вдосконалення нормативно-правової бази

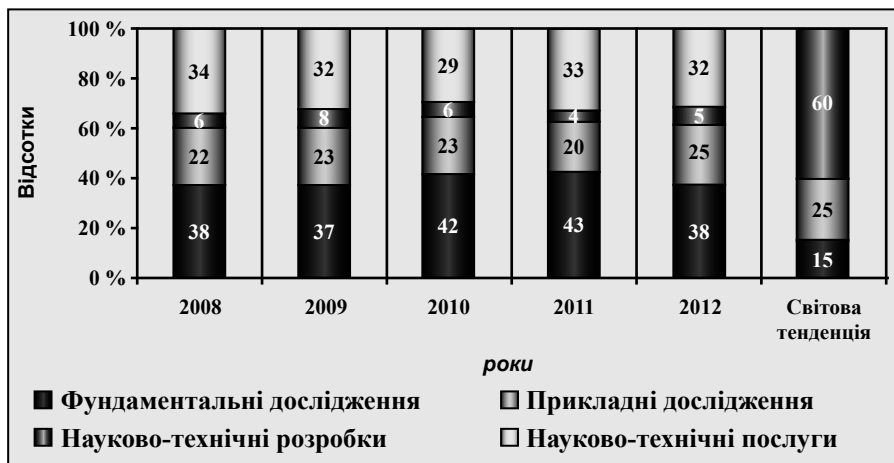
Актуальною залишається проблема підвищення ефективності фундаментальних досліджень, які є базисом для подальшого розвитку прикладних досліджень в університеті й, відповідно, впровадження конкурентоспроможних розробок у реальний сектор економіки.

Протягом 2012 року внесено зміни до нормативно-правових актів, що дало можливість удосконалити систему провадження наукових досліджень і розробок у вищих навчальних закладах і наукових установах не тільки МОНмолодьспорту, а й наукових установах Національної академії наук України і національних галузевих академій України. Зокрема, це стосується формування державного замовлення на виконання фундаментальних і прикладних досліджень, наукових і науково-технічних розробок, аналізу їх результативності і впровадження наукових результатів у різні сфери економіки й суспільства; багатьох заходів щодо підтримки молодих учених на державному рівні тощо.

Основні наукові напрями й найважливіші проблеми фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних і гуманітарних наук на 2009 – 2013 роки затверджено спільним наказом Міністерства освіти і науки України та Національної академії наук від 26.11.2009 № 1066/609, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 19 травня 2010 року за № 337/17632.

Кількість науково-дослідних робіт у 2012 році

За підсумками 2012 року, у вищих навчальних закладах і наукових установах виконувалося 918 науково-дослідних робіт з фундаментальних досліджень, обсяг бюджетного фінансування яких становив 253,7 млн грн, і 1692 прикладних дослідження і розробки, обсяг фінансування яких сягав 160,6 млн грн.

Мал. 1. Співвідношення обсягів наукових досліджень і розробок у ВНЗ МОНмолодьспорту

Комплексні міжвузівські наукові проекти

Для ефективного використання бюджетних коштів, запобігання дублюванню тематики наукових досліджень і розробок, отримання вагомих сучасних наукових результатів світового рівня МОНмолодьспорту здійснило кілька заходів з удосконалення наукової і науково-технічної діяльності. Зокрема, 2012 року вищі навчальні заклади сформували комплексні міжвузівські наукові проекти, за рахунок чого для досягнення поставленої у проєктах мети з'явилася можливість об'єднувати зусилля провідних наукових шкіл і їхні матеріальні ресурси.

За результатами конкурсного відбору наукових проєктів, проведеного МОНмолодьспорту в 2012 році, до тематичних планів науково-дослідних робіт вищих навчальних закладів і наукових установ міністерства на 2013 рік увійшли найкращі проєкти фундаментальних досліджень і прикладних досліджень і розробок, що виконуватимуться за кошти Державного бюджету.

Державна програма «наука в університетах»

Державна цільова науково-технічна й соціальна програма «Наука в університетах» – на 2008 – 2017 роки затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 19 вересня

2007 р. № 1155 зі змінами, внесеними Постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1196. Для забезпечення виконання програми МОНмолодьспорту в провідних університетах, зокрема, в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, Харківському національному університеті ім. В.Н. Каразіна, Львівському національному університеті імені Івана Франка, Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут», Одеському національному університеті ім. І.І. Мечникова, Національному авіаційному університеті, Севастопольському національному технічному університеті, Полтавському національному технічному університеті ім. Юрія Кондратюка, Мелітопольському державному педагогічному університеті імені Богдана Хмельницького, Харківському державному університету харчування та торгівлі й інших створено 26 науково-навчальних центрів (у 2010 році – 19; у 2011-му -3; у 2012 році – 4).

Такі центри мають стати осередками науки й освіти і поєднувати потенціал сформованих відомих наукових шкіл, обдарованої студентської молоді, новітні форми навчання, наукової роботи й інноваційної діяльності. Створені науково-навчальні центри передбачається оснастити найсучаснішим науковим обладнанням.

На виконання завдань і заходів програми «Наука в університетах» у 2012 році видатки з Державного бюджету становили 7 474,0 тис. грн. Це дало змогу окремим науково-навчальним центрам вищих навчальних закладів, зокрема і дослідницьким, завершити виконання розпочатих у 2011 році наукових проєктів, отримати заплановані результати і частково оновити матеріально-технічну базу новітнім наукоємним обладнанням, що сприятиме створенню центрів колективного користування таким устаткуванням.

**Про обсяги коштів з державного бюджету
україни, доведених міністерству на провадження наукової
і науково-технічної діяльності вищими навчальними
закладами ні – іv рівнів акредитації і науковими
установами, що належать до сфери управління міністерства**

Обсяг бюджетних призначень, передбачених міністерству в Державному бюджеті України, не задовольняє потреби у фінансуванні наукової і науково-технічної діяльності в системі вищої освіти, зокрема:

	2011	2012	2013
Доведений граничний обсяг витратків при формуванні бюджетного запиту, тис. грн	315348,2	358904,7	397867,4
Затверджений обсяг витратків у Державному бюджеті, тис. грн	323112,3	376961,8	336055,5

Водночас міністерство при формуванні бюджетних запитів неодноразово надавало пропозиції щодо збільшення обсягів витратків на фінансування наукової, науково-технічної діяльності, фундаментальні дослідження і прикладні дослідження й розробки у вищих навчальних закладах III – IV рівнів акредитації і наукових установ; науково-технічні розробки за Державною цільовою програмою; виконання зобов'язань України у сфері міжнародного науково-технічного співробітництва; фінансову підтримку інфраструктури наукової діяльності та наукових об'єктів, що становлять національне надбання; виплату державних премій, стипендій і грантів у галузі освіти, науки і техніки, зокрема:

	2011	2012	2013
Пропозиції щодо додаткового обсягу фінансування, тис. грн	94410,9	75156,4	354889,4

Якщо протягом попередніх двох років пропозиції стосовно додаткового обсягу фінансування враховано частково, то в 2013-му затверджений обсяг витратків зменшено від доведеного граничного обсягу витратків при формуванні бюджетного запиту на 61811,9 тис. грн, що становить 16 відсотків і, водночас, є меншим від обсягу витратків у 2012 році на 40906,3 тис. грн, що становить 11 відсотків.

Доведені обсяги бюджетних призначень на 2013 рік не дають можливості реалізувати важливі заходи щодо ефективного вкладення бюджетних коштів у виконання наукових, науково-технічних (експериментальних) робіт університетів, отримати вагомні наукові результати для забезпечення потреб модернізації та технологічного розвитку реального сектора економіки.

Заходи міністерства щодо підвищення ефективності системи державного управління науковою сферою

Протягом трьох останніх років міністерство здійснило заходи для забезпечення ефективного вкладення бюджетних коштів у виконання науково-дослідних робіт вищих навчальних закладів III – IV рівнів акредитації та наукових установ, що належать до сфери управління міністерства.

1. Формування тематики наукових досліджень і розробок університетської науки здійснюється з урахуванням профілю вищих навчальних закладів, що дає змогу об'єднувати зусилля науковців університетів з відповідних напрямів, отримувати вагомі наукові результати, впроваджувати їх у навчальний процес, виробництво, соціальну сферу й забезпечувати підготовку висококваліфікованих фахівців, розвиток усіх галузей економіки.

2. Виконання фундаментальних і прикладних науково-дослідних робіт, фінансування яких здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету, забезпечується з урахуванням світової практики щодо співвідношення фундаментальних досліджень і прикладних досліджень і розробок, а саме:

30:70 – для технічних, технологічних і політехнічних університетів;

60:40 – для класичних, педагогічних, економічних, юридичних і художніх університетів.

3. У 2012 році міністерство запровадило виконання комплексних міжвузівських проєктів, що дають можливість об'єднувати зусилля провідних наукових шкіл, людські й матеріально-технічні ресурси університетів для досягнення поставленої мети і завдань, отримання важливих наукових результатів, спрямованих на розв'язання важливих фундаментальних проблем у різних галузях науки й економіки, отримання високого економічного ефекту.

4. Основною вимогою виконання науково-дослідних робіт є практичне застосування отриманих наукових результатів і їх комерціалізація для забезпечення надходжень до спеціального фонду Державного бюджету. І спрямовуються вони на оновлення матеріально-технічної бази університетів, виконання наукових досліджень і розробок. Зокрема, ефективність використання бюджетних коштів (на одну гривню загального фонду Державного бюджету) в 2011 році становила 0,57. Кошти спеціального фонду Держбюджету можуть спрямовуватися на оновлення матеріально-технічної бази університетів, виконання наукових досліджень і розробок.

*Департамент наукової діяльності
та ліцензування Міністерства
освіти і науки України*

НАША КНИГА – ПІД ЗАГРОЗОЮ

Міністерство фінансів і Державна податкова служба України оприлюднили свій намір знищити останній острівець, на якому ще тримається українське слово, – національну книгу! У підготовленому ними проекті змін до Податкового кодексу передбачено ліквідацію з 01.01.2013 року податкових пільг для української книги і друкованих ЗМІ! У тому ганебному стані, до якого влада довела культуру, освіту, науку, видавничу справу, податкові пільги – це рятувальний жилет, який не давав останні роки потопаючій українській книзі назавжди зникнути під брудними хвилями антиукраїнської політики.

В умовах стрімкої моральної, культурної, інтелектуальної деградації значної частини населення України Мінфін на неодноразові звернення, пропозиції і вимоги Української асоціації видавців та книгорозповсюджувачів щодо необхідності термінової розробки і реалізації Державної програми популяризації української книги і читання відповідав, що така програма «передчасна»! І от нарешті вони знайшли спосіб «радикально покращити» стан книги і читання в країні... Якщо до цього часу процес знищення головного капіталу України – культурної, освіченої, мислячої людини був прихованим, то у випадку прийняття рішення про скасування пільг для української книги вже ніщо не спинить владу в її намаганні перетворити українців в націю тупих, обмежених, слухняних рабів!

Французький філософ Дені Дідро свого часу сказав: «Люди перестають мислити, коли перестають читати». Але якщо передові держави світу збагачуються, наповнюють бюджет за рахунок підвищення якості людського ресурсу, забезпечення всебічного розвитку людини, то вітчизняні «фінансові генії» хочуть наповнити бюджет і перетворити українську економіку у «високоєфективну і конкурентноспроможну» за рахунок знищення останніх можливостей для розвитку громадян України!

Українці!

Зупинімо сокиру, занесену над розумом нації! Не даймо НЕСИТИМ тимчасовцям у владних кріслах убити нашу надію на щасливе майбутнє України! Адже щасливу країну можуть побудувати лише патріоти, духовно багаті, культурно та інтелектуально розвинені громадяни, а не раби.

Захистімо українську книгу й мову від вандалів!

Олександр АФОНІН,
*президент Української асоціації
видавців та книгорозповсюджувачів*

ЯКИЙ ЗАКОН ПОТРІБЕН ПРИВАТНИМ ВНЗ ? (Гостра тема)

Вищі навчальні заклади приватної форми власності так само, як і їхніх «державних» колег, хвилює доля багатостраждальних проектів Закону України «Про вищу освіту». З ініціативи МОН та Асоціації навчальних закладів України приватної форми власності в Європейському університеті зібралися керівники вищих навчальних закладів приватної форми власності, щоб обговорити питання правового забезпечення розвитку вищої освіти.

У засіданні брали участь перший заступник міністра освіти і науки Євген Суліма і голова Асоціації навчальних закладів приватної форми власності, ректор Європейського університету Іван Тимошенко.

У фокусі цього дня були законопроекти «Про вищу освіту», зареєстровані у Верховній Раді України за № 1187 від 28.12.2012, № 1187-1 від 11.01.2013 та № 1187-2 від 21.01.2013.

Іван Тимошенко закликав вносити конкретні, конструктивні пропозиції та зауваження щодо змісту законопроектів і запропонувати шляхи подальшого розвитку системи вищої освіти України щодо підготовки нової редакції Закону України «Про вищу освіту».

– Всі пропозиції враховуватимуться і згодом будуть опубліковані на сайтах Європейського університету та Асоціації навчальних закладів України приватної форми власності і подаватимуться на розгляд розробникам законопроектів у Верховній Раді, – поінформував ректор Європейського університету.

– Всі пропозиції враховуватимуться і згодом будуть опубліковані на сайтах Європейського університету та Асоціації навчальних закладів України приватної форми власності і подаватимуться на розгляд розробникам законопроектів у Верховній Раді, – поінформував ректор Європейського університету.

Керівники ВНЗ порушили і питання відповідності окремих норм, прописаних у законопроектах, до реалій сьогодення і можливість адаптувати їх до сучасної системи вищої освіти України. Дискусія відбувалася з питань державної підтримки нових наукових напрямів, фінансової автономії ВНЗ, державного замовлення на конкурсній основі, врахування точки зору професійного співтовариства тощо.

За результатами обговорень ректори визнали законопроект № 1187 авторства Миколи Сороки, Сергія Ківалова і Григорія Калетника як систем-

ний і такий, що більшою мірою відповідає сучасному стану розвитку вищої освіти України, ніж інші два, і зберігає позитивні традиції розвитку української вищої школи, враховуючи новації Болонського процесу.

Заслухавши зауваження стосовно стану системи приватної вищої освіти та пропозиції щодо змін до законопроектів від ректорів ВНЗ приватної форми власності, Євген Суліма поінформував: «Міністерство повинно займати – і займає, насамперед, фахову позицію. Хочу зазначити: ми вважаємо законопроект № 1187 найбільш прийнятним до сучасних умов, але в будь-якому разі його потрібно доопрацьовувати. Цей проект не пропонує зламати здобутки і традиції вищої освіти України та все те, завдяки чому українська вища освіта znana на весь світ. – Він пропонує розвивати усі ці надбання».

Учасники наукової конференції в Софіївці

МІНОР НА ТЛІ ЛІТАВР

Випускники 2008 року, які виявили бажання здобувати вищу освіту, стали заручниками нового освітянського експерименту – так званого зовнішнього незалежного оцінювання знань. Організатори вже наступного дня, забувши про наших дітей, почали вітати себе з великими досягненнями. А досягнення справді великі – аж 65 завдань... Для чого обтяжувати себе підготовкою кільканадцяти варіантів (торік їх було, судячи з офіційного сайту, 165), достатньо попереставляти місцями: і роботи небагато, і діти не зразу второпали, що й до чого.

Тригодинний марафон вразив своєю напруженістю. Велика кількість важких запитань з нечітким розмежуванням між правильною відповіддю та неправильними довели учнів до стресу. Треба ж було так довго й наполегливо вчитись у школі, щоб вагатись над кожним тестовим завданням, так уміло «закрученим» методистами.

Спочатку функціонери від освіти запровадили 12-бальне оцінювання й тематичне письмове опитування. Все відбувалось під гаслами справедливості. Тільки через декілька років ми збагнули, у чому полягає сутність «реформи». Наші діти перестали вчитись. Дітей, які наполегливо здобували знання, почали дражнити «заучками», де й подівалась повага до відмінників. Проаналізувавши цю ситуацію, легко знайти відповідь. У школі зникло оцінювання щоденних усних відповідей, яке б впливало на підсумкову оцінку. Семестрова й річна оцінки формуються на підставі так званих тематичних атестацій, які зазвичай є письмовими. Усні відповіді можуть покращити результат не більше, ніж на один бал (у 12-бальній системі). Стимулу систематично навчатись у школярів немає, тим більше, що отримання високої оцінки на тематичній атестації для дітей «розумних» батьків не є важким, достатньо напередодні проробити з репетитором чотири варіанти завдань, а на уроці тільки переписати один з них. От і вся премудрість освітянських реформ. Наслідки ще однієї з них – дванадцятирічного навчання – ми ще не можемо оцінити, експеримент триває... Що ж до зовнішнього «незалежного» оцінювання знань, то всі його «плюси» вже проявились.

Оцінюючи негативи непродуманого перенесення американських чи європейських «досягнень» в освіті, ми ризикуємо загубити своє майбуття... Українці, схаменіться, рятуйте дітей, не віддавайте їх на поталу експериментаторам... бо лихо нам буде... З освіченої нації станемо країною примітивних рабів.

Мальва РУСИНКОВА

ГІМН БОРОТЬБИ ЗА ВОЛЮ І БРАТЕРСТВО

День народження Тараса Шевченка –

9 березня – повинен стати

Національним святом українського народу.

З єдності Київської й Галицької Русі вродилась українська нація, яка дала світові невмирущого генія – Тараса Шевченка. Шевченко наш національний Велетень, Слава і Честь. Його творчість – це душа української нації. Він пробудив у народі віру в краще майбутнє, у людську гідність людини. Поет відтворив духовність свого народу, його сутність, мову, культуру, історію, гідність. Письменник через слово став духовним провісником. Рідне слово він поклав у міцну основу національного відродження народу, поставивши те слово на сторожі народних інтересів та державотворення.

9 березня 1814 року, в Моринцях, у кріпосницькій родині Григорія і Катерини Шевченків, якраз у Великий піст, народилась третя дитина – хлопчик, якому судилося стати великим знаменням України, одним з найбільших поетів світу.

Охрестив немовля священик з церкви Івана Богослова, Олексій Базаринський, який у святцях відшукав ім'я Тарас – що походить від грецького «Тарактікос» і означає бунтар.

Хрещеним батьком був місцевий житель – Григорій Дяденко.

Вибір імені став воістину пророчим.

Прожив Шевченко всього 47 років, з них 24 роки кріпаком, 10 років на засланні, півроку під наглядом поліції і тільки 9 років вільною людиною. А зробив для свого народу, його волі, як ніхто інший.

Т.Шевченко – виняткова постать у світовій літературі. Він був людиною всебічно обдарованою, це геніальний мислитель, незрівнянний лірик, сатирик, прозаїк, драматург, художник.

Аре насамперед Шевченко – патріот своєї Вітчизни, матері України. «Я так люблю її мою Україну убогу, що прокляну святого Бога, за неї душу погублю». Ця велика любов до України, її поневоленого народу була животворним джерелом його полум'яного слова.

Шевченко створив у художній формі цілісну філософію національного буття і духу українського народу. В своїй поезії він віддзеркалює систему сутностей і закономірностей, які створені українським народом і на яких тримається віками буття української нації та її суспільна свідомість. Усе його життя і творчість мають національно-захисний, національно-творчий і національно-

жертвний характер. Вся творчість поета пройнята ідеологією національно-визвольної боротьби українського народу. Він закликає націю до боротьби за свободу: “Борітеся – поборе́те!” І сьогодні його ім’я є прапором боротьби за волю уярмленого народу. Поезія Шевченка – це загострене лезо проти гнобителів. Бо ніхто ще не сягнув таких висот гнівного, полум’яного протесту проти ладу, заснованого на поневоленні трудової людини, як він.

В глуху темну ніч царювання Миколи I Шевченко виступив із своїм мужнім словом від імені мільйонів закріпачених, і воно прозвучало нещадним присудом всьому режимові насильства й брехні, національного та соціального безправ’я, жорстокості російської імперської сваволі. Цар Микола I вбачав у поетові політичного злочинця й заслав його солдатом у далеку Орську фортецю з жорстоким вироком, та ще й із заборонаю писати й малювати.

Поява Шевченка – поета і митця, філософа і борця, що став символом нації, – зумовлена всім ходом історичного і духовного розвитку України з її тривалою, сповненою драматизму, героїчною боротьбою за волю. Геній Шевченка сконденсував дух епохи, який пульсував у народі, і виразив його у своїх творах. Поет звертається до народу, переконує його прокинутися від віковичного сну: “змити луду” з очей і підняти свідомість «закованих невольників», розбудити в них людські почуття гідності, впевненість у своїх силах. Шевченко розумів, що народ – могутня сила, яка вершить долю країни, нації. Поет один-єдиний в історії всієї культури був не лише виразником народного духу, його інтересів, а одночасно й охоронцем нації, її мови, звичаїв, національного характеру, письменник у своїх творах відбив, як у дзеркалі, характерні риси української ментальності. А саме: волелюбність, працьовитість, терпимість, національну честь і гідність, християнську релігійність, жертвний патріотизм, обдарованість, толерантність до інших, опору на власні сили, солідарність з поневоленими, любов до природи, землі, антиімперську та антишовіністичну направленість та віру у свій народ. Шевченко розумів, що нема народу “взагалі”, що кожна нація, яка склалась історично, має свої самобутні ознаки. Він писав: “...Нация без своей собственной, ей только принадлежащей, характеризующей черты, похожа просто на кисель, и самый безвкусный кисель” (Т.Шевченко. Повне зібрання творів в десяти томах. Т. IV, с.9).

Слово генія “огнено заговоило”, “пламенем взялось”, «людям серце розтопило»..

Т. Шевченко як і пророк, незламний борець своєю безсмертною, істинно народною поезією врятував націю від загибелі й асиміляції. Шевченко – це гербовий знак, по якому нас впізнавали і пізнають у всьому світі, він оприлюднив українців у світі.

Особливе місце в поезії Шевченка посідає вірш “Як умру, то поховайте...” (“Заповіт”) – як гімн боротьби за волю і братерство “Заповіт” — це політич-

ний маніфест, в якому виражено освячену віками боротьбу народу і мрію про нове вільне суспільство. «Заповіт», як політичний заклик до визволення рідного краю від національного і соціального гніту, – це звернення-заклик до народу – кайдани порвати, які царизм скував на тілі України.

*«Вставайте,
Кайдани порвіте.
І вражою злою кров'ю
Волю окропіте»...*

Ці слова Шевченка пізніше підхопили студенти Київського та Харківського університетів, які 5 червня 1891 року на Тарасовій могилі – Духовній горі, поклялися продовжувати боротьбу за Українську ідею, за Україну, звільнитися від кайданів, які російська імперія накинута на Україну. Це Іван Липа, Микола Байздренко, Михайло Базькевич та Віталій Боровик. Згодом до їхнього гурту включаються Микола Міхновський, автор «Самостійної України», Борис Грінченко, Євген Тимченко, Володимир Самійленко, Євген Коновалець та багато інших. Це – перша галузка українських патріотів-націоналістів, які створили Братство «Тарасівців», поклали своє життя на вівтар боротьби за Україну, її волю, її державність.

П.Жур, дослідник творчості Т.Шевченка, писав: «Заповіт» належить до шедеврів світової поезії всіх часів і народів».

Національна ідея – це та іскра, яка й сьогодні запалює дух народу в боротьбі за свою волю й державу.

Шевченка мучила тяжка доля рідної землі, Батьківщини, яку він так любив. У листі до поета Гессе від 01.10.1844 року він писав: «Мне кажется, будь родина моя самая бедная, ничтожная на земле, и тогда бы она мне казалась краше Швейцарии и всех Италий... Я служу ей... на славу имени Украины».

Заклики «Заповіту» вирвалися з поетичного серця, на той час вже важкохворої людини в Переяславі 25 грудня 1845 року (за старим стилем, 6 січня – за новим). Саме на Різдво Христове.

Це Боже провидіння! Це найбільший творчий злет, найвища мистецька вартість у літературі.

Нестерпно тяжке життя бездержавного, закріпаченого народу, де «людей запрягають у тяжкі ярма», «орють лихо, лихом засівають», було поштовхом, причиною до написання «Заповіту» – «Думки», яка його мучила.

Приїзд Шевченка до Переяслава восени 1845 року був зумовлений інтересом поета до історії рідного краю, визвольної боротьби українського народу. Крім того, у Переяславі жив щирий приятель поета ще з часів перебування в Петербурзі – лікар Андрій Йосипович Козачковський. Стародавнє українське місто, овіяне легендами, героїчною історією, цікавило поета. Саме тут занотовано першу згадку про Україну – в Іпатіївському літописі 1187 р. Тут же

відбулася Переяславська рада 1654 року, тут жив і працював Григорій Сковорода, відомий у світі український поет і філософ. Саме тут на Переяславщині Шевченко переймався гострим болем та гіркотою, осмислюючи трагічні для України наслідки поневолення її Москвою, –

*«Нема сім'ї, немає хати,
Немає брата, ні сестри,
Щоб незаплакані ходили,
Не катувалися в тюрмі
Або в далекій стороні...»*

Переяславщина була потужним і яскравим спалахом таланту Шевченка, а рік 1845 став плідним і найвищим злетом Шевченкової поезії. Тут народилися «Наймичка», «Кавказ», «Єретик», «І мертвим, і живим...», «Холодний Яр», «Давидові псалми», «Маленькій Мар'яні», «Минають дні, минають ночі», «Три літа» та «Заповіт».

У «Заповіті» вибухає сильна думка поета проти деспотизму і поневолення народу та кличе до боротьби. Московська імперія свавільно придушувала волю українського працьовитого народу. Поет наголошує: лише шляхом визвольної боротьби народ досягне світлого, вільного життя. Для цього потрібно «одностайно стати». О.Кониський у книзі «Жизнь украинского поэта Т.Г.Шевченко» писав: «Кожна строфа творів Шевченка, написаних в 1845 р., – це стогін і сльози за людей. Із кожного слова поета ви відчуваєте його велику любов, його гарячі бажання, щоб не було на землі неправди і неволі». Шевченко плекав ідею державності для свого народу, бо тільки «в своїй хаті своя правда, і сила, і воля». Тому охоронці царизму з люттю перекреслювали текст «Заповіту», інші його твори, як «возмутительные и в высшей степени дерзкие стихотворения».

У «Заповіті» та інших творах поета нуртує мрія про сім'ю велику, вольну, нову. До речі, М.Костомаров в 1867 році назвав поезію «Думка» – «Заповітом». У Росії надруковано перші вісім рядків у «Кобзарі» (СПб., 1867) під редакторською назвою «Заповіт», яка відтоді стала традиційною. Повністю «Заповіт» у Росії надруковано в «Кобзарі» (СПб., 1907) за редакцією В.Доманицького.

Шевченко розумів, захоплення земель та поневолення народу – це сутність імперського російського устрою, бо сам Микола I казав: «Россия – государство не торговое и не земледельческое, а военное, и призвание его – быть грозою света».

В період заворушення в Росії частина Шевченкових віршів, зокрема ранніх, і переважно заборонених, потрапляє в рукописну літературу. Незважаючи на переслідування і заборону творів поета, «Заповіт» передавався усно та в численних списках письмово і швидко розходився по всій Росії, Україні та потрапляв за кордон, де з'явився у виданнях вільного російського друку. Так,

1859 року в Лейпцігу, в друкарні Вольфганга Гергарда з'явилася маленька книжечка — «Новые стихотворения Пушкина и Шевченки». Видав її опозиційний емігрант І.Головін у серії «Русская библиотека». На обкладинці зображено два портрети — Пушкіна і Шевченка». Вже тоді їх визнавали видатними поетами світу. До збірки «Пушкін і Шевченко» ввійшли твори, поява яких у підцензурній російській пресі була неможлива.

Тут є шість заборонених віршів українського поета: «Кавказ», «І мертвим, і живим...», «Холодний Яр», «Розрита могила», «Думка» та на 18-й сторінці надруковано вірш під заголовком «Думка» — «Як умру, то поховайте...» (Заповіт).

Твори Шевченка друкували на гектографі і розповсюджували керівники студентського гуртка П.І.Заїчневський та П.Е.Агріропуло, це дозволило ознайомитися із забороненими творами поета досить широкому колу читачів Росії, куди потаємно переправляли збірники. Слід зауважити, що тут, у вірші «Думка» — «Заповіт», пропущені слова «Я не знаю Бога» і редакторські зміни, незначні в порівнянні з рукописним варіантом вірша.

Отже, вперше «Заповіт» надруковано в цьому збірнику 1859 року. У цій же збірці надруковано «Кавказ» — відгук поета на трагічну смерть свого приятеля Якова де Бальмена на Кавказі. Замислившись над подіями на Кавказі, Шевченко побачив там страшний імперський геноцид над народами, який і сьогодні повторюється в Чечні. Переклад «Заповіту» чеченською мовою зробив Шайхі Арсанукаєв, чеченський поет. Отже, сьогодні заклики Шевченка і там дають наснагу чеченському народові в боротьбі за свою волю. Світ уперше познайомився з кращим у світовій літературі антивоєнним твором, однією з найгостріших сатир на мілітаризм та загарбницькі війни російської імперії всіх часів. Вірш «Кавказ» у цьому збірнику має примітку редактора: «Ольдюющія стихотворения были намъ, присланы, на малороссійскомъ языкѣ, съ примѣчаніемъ, что Стихи Шевченки — выражение всеобщихъ, накупѣвшихъ слезъ, не онѣ плачуть о Украинѣ — она сама плачегъ его голосомъ». (Примѣч. Редактора).

Лейпцізька збірка «Новые стихотворения Пушкина и Шевченки» 1859 р., як дорогоцінна реліквія української літератури, побачила знову світ у факсимільному відтворенні завдяки Київському міському відділенню Українського фонду культури 1990 р. Спонсором було видавництво «Либідь», за що йому велика подяка від читачів, а також В.С.Бородіну, за додану до збірника унікальну бібліографію книжки.

Сам Шевченко у квітні 1860 р. передав екземпляр «Кобзаря» Н.Я.Макарову, який від'їжджав за кордон, для О.І.Герцена з листом такого змісту: «Посылаю Вам зкземпляр «Кобзаря», на всякий случай, без надписи. Передайте его А.[лександр] И.[вановичу] с моим благоговейным поклоном».

Цей лист засвідчує, що поет намагався встановити зв'язки з «Лондонським центром». Видавці «Колокола» проявляли інтерес до особи Шевченка

і його поетичної творчості. На початку 1860 р. у «Колоколе» надруковано (15 січня, № 61) велику анонімну статтю «Україна», де багаторазово згадувалось ім'я Шевченка. У 1861 році у Лондоні Н.П.Огарьов у передмові до «Русской потаенной литературы XIX столетия» написав:

«Україна проснулась в Шевченке... Шевченко, народный поэт, в Малороссии с восторгом принят...»

Прогресивний російський журнал «Отечественные записки» в рецензії на «Кобзар» також писав: «Шевченко відноситься до першокласних поетів слов'янського світу, його місце поряд з Міцкевичем і Пушкіним. Збірка, яка з'явилась у Лейпцігу 1859 року, поставила поруч Пушкіна і Шевченка ще за життя поета. Але Пушкін від царя одержував гроші, бо підтримував мілітаризм. Він у «Кавказькому бранці» каже: «Все русскому мечу подвластно». Навіть коли Пушкін був висланий, то відбував своє покарання в добре впорядкованій віллі в Кишиневі чи в маєтку батьків у Михайловському, а Шевченко 10 років терпів муштру царщини в Казахстані, яка забрала його здоров'я, але не вбила дух. Шевченко читав Пушкіна і навіть у своєму «Щоденнику» 21 січня записав вислів із «Евгения Онегина»: «Вперед, вперед, моя история! Лицо нас новое зовет».

Твори Шевченка, зокрема і «Заповіт», були видані за кордоном і пізніше, в 1878 р., у Женеві, у мініатюрному “Кобзарі” форматом 55 x 85 мм українською мовою, тиражем 1000 примірників у друкарні “Громади”, заснованій М.Драгомановим. Цікаво, що про це пише Іван Франко (т.41, с.280): “У Женеві 1876 р. (помилка, 1878) вийшло малесеньке мініатюрне видання «Кобзаря» заходами Сірка і Кузьми. (Йдеться про видання кишенькового формату “Кобзарь Тараса Шевченка”. Частина перша. Женева, печатня “Громади”, 1878, підготовлене Ф.К.Вовком (псевдонім – Сірко) та Ляхощьким Антоном Григоровичем (псевдонім – Кузьма, 1854-1918). Далі Франко підкреслив, що “Сей мініатюрний “Кобзарик” зробив свого часу велику сенсацію в Галичині і, певно, тисячами примірників був перевезений до Росії, бо його примірник можна було сховати в кишені камізельки”) (Ів.Франко, т.41, с.334, “Наукова думка”, Київ, 1984). Дуже приємно, що цей “Кобзарь” Тараса Шевченка женецького видання 1878 року вперше репринтно було здійснено Добровільним Товариством любителів книги Української РСР у 1991 р., у підготовці якого брав участь чл.-кор. АН УРСР М.Жулинський.

1937 року, коли відзначали 100-річчя від дня смерті О.Пушкіна в СРСР, Державне літературне видавництво УРСР видало фотоскопічне відтворення першого лейпцізького видання 1859 року «Новые стихотворения Пушкина и Шевченки» в Харкові, де на внутрішньому боці обкладинки вміщено два портрети – Пушкіна і Шевченка. Вони, на відміну від першого видання оригіналу, показані в овалі й обрамлені лавровими і дубовими гілками. (Автор має

цей примірник). Про це фотоскопічне відтворення збірника (1937 р.), читаємо в журналі “Віра і культура” за 1960— 1961 рр. (Вінніпег, Канада), поданий д-ром Іваном Огієнком до сторіччя від дня смерті Т.Шевченка та 100-ліття повалення кріпацтва в Росії та Україні. Це літературна монографія – “Перші революційні вірші Тараса Шевченка”. Тут д-р Іван Огієнко подає детальний аналіз фотоскопічного збірника “Новые стихотворения Пушкина и Шевченки” 1937 року і робить висновок, що саме позацензурні вірші Шевченка сприяли поваленню кріпацтва в Росії та імперського самодержавства. Цей маловідомий у нас матеріал ми підготували невеличкою книжечкою з передмовою, яка незабаром вийде у видавництві “Фенікс” Української Академії Друкарства.

Твори поета перекладено на багато мов світу, а “Заповіт” – 150 мовами. Ідеї, образи та заклики “Заповіту” знаходили відгук у багатьох країнах Західної Європи. Переклади “Заповіту” – це зв’язок різних народів світу ідеєю боротьби за волю. Це —духове єднання народів усюї планети. «Заповіт» облетів її всю. Він став піснею боротьби за визволення пригноблених народів. “Заповіт” покладався на музику. Першими, котрі звернули увагу на цей шедевр, були Микола Лисенко і Михайло Вербицький. Найбільший успіх випав на долю музичної інтерпретації “Заповіту”, яку здійснив на початку 70-х років XIX ст. учитель з Полтави Гордій Гладкий. Його мелодія, заснована на традиціях українського музичного фольклору, вражає своєю красою і величчю. Пізніше, в обробці Кирила Стеценка, цей твір облетів увесь світ, бо він рвав кайдани, трошив трони. Так «Заповіт» почав своє життя як народний гімн визвольного руху народів, як революційна пісня.

У другій половині XIX ст. окремі рядки, цілі строфи “Заповіту” писалися в листівках, прокламаціях, відозвах, нелегальних виданнях як заклики до боротьби за волю, за знищення російського самодержавства.

У роки Другої світової війни “Заповіт” та інші твори Шевченка друкувалися у фронтових газетах, листівках. Був плакат “І вражою злою кров’ю волю окропіте!”, як бойовий заклик до перемоги над фашизмом. Слова і мелодія “Заповіту” лунали в окопах, землянках, польових госпіталах, далекому тилу, фашистських таборах смерті, на каторжних роботах гітлерівського рейху, а також у кулагах радянської імперії. Саме завдяки Шевченкові ми сьогодні існуємо як нескорена європейська нація. Може, уже ми розчинились би між народами, та він пробудив, згуртував, відстояв своїм словом, дав нам перспективу і віру у світле майбутнє. Ми є, і всякий чортополох, дику бузину знищимо з корінням, щоб не принижували, оскверняли нашу національну святиню.

Шануймо нашого Генія та виконуймо свято його заповіти: “Обніміться ж, брати мої, молю вас, благаю...” “Свою Україну любіть! ...Любіть її во время люте, за неї душу положіть!”.

Олександр МОРОЗ

ЗАСУДЖУЮЧИ ПОЛІТИЧНУ ПОДІЮ... ФАРС З ПРОГОЛОШЕННЯ САМОСТІЙНОСТІ УКРАЇНИ

30 червня 2013 року минуло 72 роки від дня, коли Львівська радіостанція у вечірній своїй аудиторії передала відомості про проголошення самостійності і незалежності Української держави з тимчасовою столицею у Львові (30.06.1941 р.).

Внутрішнє зворушення, сповнення відвічних мрій багатьох генерацій борців і кращих синів народу – затемнили в першому моменті ясність і холодність критичного осуду і правильної оцінки цієї події. Пригадую, як найвищі достойники і авторитети українського суспільства, представники тодішніх громадських установ, лідери політичних партій і актив наявних політичних груп та навіть... Андрій Шептицький поспішили висловити «прим'єрові» Я Стецькову вітання, сердечні побажання і вислови лояльності та заяви співпраці і підтримки.

Та вже по кількох днях жаліли, бо розвіявся і тріснув як мильна булька цей «акт» бо запланована зустріч де мали розглядатися розпорядки «правління» уряду не відбулась, а подальші події принесли загальне розчарування. Виходило, що було проголошено не існуючу в дійсності державу і видано розпорядки неіснуючому уряду: громадську опінію введено в оману, а найвищі українські цінності виставлено на осміяння.

Справа в тому, що одна політична група випадково чи з намови німців, допавшись до мікрофону, виголосила декларацію проголошення неіснуючої держави і недійсного уряду, зробивши це в спосіб, що не відповідав повазі та інтересам визвольної справи, та й тодішні політичні керівники не були готові за неї боротись...

І пішли під арешт як обманені мурини...

А між тим політична група, що була ініціатором і виконавцем цього «акту» представляла цей фарс як подію великої історичної ваги, як здійснення взагалі державницьких устремлінь українського народу, як врятування честі нації і за документування її волі до самостійного життя. За це народ український мав їй дякувати, вважати геройством її вчинку і, ясно підтримувати керівну функцію її проводу.

Що ж одержали українці проголошенням цього акту? Нічого. Це тоді, коли німці не були б досягнули таких легких і значних перемог, які вони здобули в липні – жовтні 1941 р. Понад 2-х млн. чоловік, переважно українців, здалось до німецької неволі, не виявивши при цьому мінімуму воєнних

зусиль рятувати дружні позиції і власне життя: вони здавались, бо отримали звістку про творення самостійності української держави, а відтак про здійснення віковичних мрій українського народу. Але знаходили там – явну смерть – голод і тиф десятиували щоденно сотні тисяч людей, які хотіли віддати рештки сил будові української держави та спільно воюувати проти совітів. Це був перший здобуток «проголошення самостійності» у Львові.

Акт цей був не підготовлений без погодження з іншими політичними чинниками, потайки, в поспіху і страху перед конференцією іншої якоїсь групи, – і тому було зраджено принцип соборності і законності.. Українські маси сподівалися і бажали проголошення самостійності не в Львові, а в Києві, при чому вони надіялися на здобуття тієї самостійності, а вже потім її проголошення. А сталось навпаки: держави не сформовано, дійсної влади не осягнено – в обороні декларованої самостійності не впало жодного стрілу, а пропагатори її пішли в ув'язнення як покірні телята.. Державу проголошено вербально. Причому її проголошено в той час, коли більшість її території знаходилось ще в руках більшовиків – і не було розумних причин робити це у Львові, коли можна по кількох тижнях зробити це у Києві. Галицький патріотизм і загумінковість перемоги вимоги соборності і визвольний процес. Наші змагання мають традиції і законність нашого державного процесу – а їх тоді було зраджено: не розглядалось це питання на Народних зборах яких не було. Тому Я.Стецька як «прем'єра» по кількох днях було заарештовано, а С.Бандеру, з волі якого цей фарс відбувся, інтерновано. Проте ще якийсь час насипали по селах «кургани» і співали національні пісні.

Український народ не бажав такої маніфестації. Непереможна воля до державного суверенного життя в українському народі існує не в мріях і бажаннях, вона існує від початку його історії. Тоді, коли ми мали свою суверенну державу, ще ті, перед якими наші рятівники доброї честі українського народу збиралися демонструвати і маніфестувати свою волю, ходили ще в пелюшках, а деякі з них ще не існували взагалі. Цю непереможну нашу волю тим, що знають історію, без червневих актів наша Київська Держава, наші походи на Царгород, наша героїчна оборона Європи перед наступом азіатської орди печенігів, половців, монголів і інших «добрих сусідів», вона краще від червневого акту доказують нашу непереможну силу скинути з себе національне і соціальне рабство. Наша владна, непереможна воля веліла І.Мазепі повстати проти неволі північного московського тирана, вона мобілізувала дві армії, що не декламаціями і проголошуванням, але своєю кров'ю і грудьми боронили на Маківці, Лисоні, у Львові, під Чортковом, Мотовилівкою, під Крутами і в Києві, а потім навіть розформовані в двох Зимових Походах, під Базаром, у Холодному Яру – прав українського народу і держави на свою

силу, свою правду і свою волю у власній хаті, вона веліла маленькій вітці українського народу та її хоробрим синам на Карпатській Україні стати з мечем, в обороні землі, коли угорські гуни хотіли її загарбати. Стікали кров'ю українці, а не лише аранжери акту 30 червня 1941 року, і їх було не менше, хоч вони до акту 30 червня не були причетні. В концентраційному таборі члени ОУН. Окупант ставив завдання знищити основи української нації, політичної і духовної субстанцій і потенціалу. Вмирили від побоїв і пухли з голоду в концентраційних таборах рівною мірою монархісти, соціалісти, демократи, націоналісти і безпартійні. Всі вони не на словах, а на ділі будували самостійну Україну, створювали її основи в науці, економіці, політиці. З того погляду акт 30 червня 1941 року був актом зайвим. Визвольній справі він не поміч, а лише розконспірував і облегшив окупантові виявити активніший і явно вороже наставлений до нього елемент і, ясно їх унешкідливити. Може хтось сказати, що акт цей – був певною пропагандою перед закордоном. Революцій, переворотів, зламів і компліментів закордону не робиться. Лише інтерес власного народу, його найжиттєвішої справи є вирішальний при дицизії і почину революційного злому і зриву.

Микола ДУБИНА, академік

*У музеї
Т.Г. Шевченка
у Києві*

ПРОВОКАЦІЯ НА ТЛІ УКРАЇНСЬКОГО КИТАЇЗМУ

Спадкова мантія

Так історично склалося, що українських патріотів у Радянському Союзі називали буржуазними націоналістами й розстрілювали або відправляли на Соловки чи Колиму. Так історично склалося, що один із таких «буржуазних націоналістів», Олекса Гірник, обіллявшись на Чернечій горі бензином, спалив себе в знак протесту проти русифікації України. Так історично склалося, що історію України, яку я вивчав у школі, писали хоч і в Києві, але диктували з Москви. То, може, досить таких історичних складань?

Останнім часом у мене загострилося відчуття, що я перебуваю в театрі абсурду, де мені настирливо пропонують грати роль дурня. То тут, то там біло-голубіють намети з написом «Я хочу розговаривать на родном языке». Думаю, актуальнішим було б: «Я хочу отримувати гідну зарплату». Або пенсію, наприклад. А хто кому заважає в нас «розговаривать на родном языке»?.. Побачивши в Херсоні цей напис уперше, я подумав, що це українці мого міста нарешті забажали перейти в розмовах на рідну мову.

За моїми спостереженнями, вісім із десяти херсонців у розмовах зі мною переходять на українську, і тоді їхні очі починають сяяти. Так людина почуватється, коли позбувається комплексу неповноцінності. Психологічну залежність українця від мови, яку йому нав'язали, я назвав би синдромом українського китаїзму. Пам'ятаєте час, коли всі до одного китаїці були одягнені в синю уніформу? Такою ж уніформою, таким же камуфляжем для

більшості російськомовних українців стала мова так званого «старшого» брата. Таке собі прикриття, щоб не виокремлюватись. Але ж усе це поверхове. У глибині душі продовжує жити те, що перейшло з молоком матері. Настане момент істини – і більше не буде потреби приховувати всотане з материнським молоком. А момент істини полягає в тому, що влада в Україні повинна бути й таки буде українською, а не владою п'ятої колонії.

Гнані татарами в ясир діти українців невдовзі ставали яничарами, що змагалися в жорстокості під час нападів на українські села: те, що всотувалося з молоком матері, у татарській неволі було витравлене. Для кримських татар яничари були іногородцями. Вони лізли зі шкури, лише б вислужитися.

У 2008 році в Болгарії під час міжнародного поетичного фестивалю «Слов'янські обійми» мені щодня по кілька разів доводилося вириватися з «обіймів» одного московського письменника, який нічим більше не цікавився, крім одного: «Зачем вы притесняете русский язык?» Яких я тільки прикладів не наводив, що це не так! І про те, що в Херсоні тепер на дві україномовні газети, як колись за радянських часів, більше десятка російськомовних, говорив. І про те, що на книжковому ринку України з десяти книжок – дев'ять російських і лише одна українська. І про захоплення нашого інформаційного простору російськомовними теле- та радіоканалами. І ви думаєте, він заспокоївся? А яке ж козацьке прізвище в нього! Не повірите: Дорошенко! Той, що в пісні попереду.

А тепер ми знаємо майже дві з половиною сотні прізвищ депутатів Верховної Ради, які проголосували за антиукраїнський, антиконституційний закон «Про засади державної мовної політики», серед яких чотири десятки – із суфіксом «енко» та ще чимало – з іншими українськими суфіксами. Соромно, «славних прадідів великих правнуки погані».

Соромно за вас і гидко від вас, панове яничари московського розливу. А за Україну – боляче, тому що в її законодавчому органі протирають дорогі штани ті, хто не спромігся передбачити всі можливі наслідки прийняття такого закону. Якщо хтось і передбачив, тоді він – провокатор. Я вільно володію російською мовою. Я високо ціную російську літературу. Я розумію занепокоєння росіян, які мають українське громадянство, і хочу вірити в те, що вони теж бажають, щоб у нашій державі всі проблеми вирішували мудро. «Щоб вирівняти палицю, її треба перегнути в інший бік», – таким був улюблений вислів Мао Цзедуна. От тільки робити це треба дуже обережно, щоб палиця не зламалася.

Анатолій КИЧИНСЬКИЙ

НЕЧИМНЕ ПРОСИТЬ ПОРЯТУНКУ

У повідомленнях про цьогорічне свято на Волині «Лісова пісня», яке почалося 1 серпня покладанням квітів до пам'ятника Лесі Українці в Луцьку й закінчилося тематичним літературно-мистецьким концертом за участю письменників, літературознавців, акторів в урочищі Нечимному (Ковельщина), чи не найбільше уваги приділено саме концертів. Даремно чекав я бодай згадки про долю головної окраси урочища – озера Нечимне.

Як відомо, шедевр української літератури, драма-феєрія «Лісова пісня» Лесі Українки постав із зачарування поетеси цим урочищем і передовсім мальовничим лісовим озером. Леся Українка гостювала тут у дядька Лева разом з матір'ю, братом Михайлом та сестрою Ольгою влітку 1884 року, тобто ще дитиною, а «Лісову пісню» створила наприкінці життя, у 1911 році. Про враження від того перебування Ольга Косач-Кривинюк потім згадувала: «У дядька Лева в Нечимному була хатина і шопа на сіно з трьома стінами і стріхою, з четвертого боку шопи була відкрита у бік озера. В тій шопі на сіні ми ночували, тоді були саме місячні ночі, і Леся навіть і вночі мала перед очима той краєвид з «Лісової пісні», який був би найдокладнішою декорацією до неї... У дядька Лева ми пробули три дні і дві ночі... Ходячи по лісі та коло озера, надто ж сидячи біля вогнища, почули ми багато оповідань про той ліс, про озеро, про всяку «силу» лісову, водяну, польову та про її звичаї і відносини між собою і людьми». У листі до матері від 20 грудня, 1911 року

Леся Українка зізнавалася: «А то ще я здавна тую, мавку «в умі держала»... І над Нечимним вона мені мріла, як ми там ночували – пам’ятаєш? – у дядька Лева Скулинського... Зчарував мене сей образ на весь вік...»

Так от, не сказали у своїх репортажах зі свята «Лісова пісня» про те, яке воно тепер, це озеро Нечимне, ні журналіст Михайло Юхта (передача Українського радіо 4 серпня), ні письменниця Олеся Сандига («Літературна Україна» від 21 серпня), ні менш знані учасники свята (1 вересня, приміром, прочитав цілу сторінку захоплених вражень однієї авторки у дрогобицькій газеті «Галицька зоря»). Говорять, пишуть фанфарно. Репортаж у «Літературній Україні», зокрема, авторка закінчує такими словами: «Пора було прощатися з Нечимним. А не хотілося їхати – від цієї Божої краси, від лісу, сповненого Піснюю Лесі Українки, добрих і привітних людей».

Мимоволі напрошується: «Он глянь, – у тім раї, що ти покидаєш... й у тому світі «Божої краси» вже немає озера Нечимного! Ще одна екологічна катастрофа в Україні!!! До речі, «ЛУ» вже писала про неї...

Я був на озері – теж як учасник свята «Лісова пісня» – 2 серпня ц. р. Воно геть заросло – цілий лан дивної, заввишки з людину рослинності. Лан жито-кукурудзо-очерету, на який, проте, не ступиш, бо він... на воді. Це колись чарівне лісове озеро, яке, на думку окремих старожилів, бездонне, а згідно з «Географічною енциклопедією України» (Київ, 1990. – Т. 2. – с. 413) має найбільшу глибину 4 метри, зрозуміло, не висохло, але не віддзеркалює ані промінчика.

Кажуть, висипали в Нечимне насіння якоїсь азійської рослини, яка мала очистити озеро від інших водоростей, проте сама «з’їла» плесо.

«Географічна енциклопедія України» твердить: «Нечимне... та його береги – об’єкт туризму». Який там туризм, коли навіть учасники свята «Лісова пісня», щоб не потьмарити урочистості, посоромилися згадати про це екологічне лихо!

Лиш мені, нечемну, ідеться про Нечимне. Бо свято святом, а коли на очах гине не тільки перлина українського ландшафту, а й пам’ятне, славне місце, – треба бити на сполох! Озеро Нечимне потребує негайного порятунку!

Михайло ШАЛАТА

1-Й ВСЕСВІТНІЙ КОНГРЕС ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ БІОСТИМУЛЯТОРІВ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

26-29 листопада 2012 р. у м. Страсбург (Франція) відбувся 1-й Всесвітній конгрес із застосування біостимуляторів у сільському господарстві. Це перша міжнародна науково-технічна конференція, де було розглянуто новітні знання із використання біостимуляторів у виробництві усіх сільськогосподарських культур та продуктів світу. Відомі науковці та представники виробництва з'єднали наукові та практичні знання із впливу біостимуляторів на живлення рослин, абіотичні стреси, вплив на хвороби рослин, ріст та їх розвиток, а також різні аспекти законодавства на основних ринках у країнах Європи.

У форумі взяли участь майже 700 представників провідних науково-дослідних інститутів, лабораторій, державних та приватних установ та фірм, всі ті, хто приймає участь в оптимізації урожайності сільськогосподарських культур.

Голова наукового комітету форуму – П'єрдоменік Перата (Піза, Італія), співголови: професор Патрик Браун (Каліфорнійський університет в Дейвісі, США) та д-р Мішель Пончет (INRA, Франція).

На світовий конгрес від України були запрошені Уманський національний університет садівництва (кафедра біології – Грицаєнко З.М., доктор с.-г. наук, академік) та Міжвідомчий науково-технологічний центр «Агро-біотех» – Пономаренко С.П. – доктор біол. наук, академік. Українську делегацію супроводжувала Мусатова Л.А. – кандидат біол. наук, голова департаменту освіти та катехізації.

Протягом трьох днів учасники конгресу заслухали десятки доповідей.

Величезний обсяг наукового матеріалу було представлено в 200 постерних докладах.

Серед постерних доповідей була велика зацікавленість науковців до докладів з України – академіка Грицаєнко З.М. за темою: «Основи біологізації в галузі рослинництва» (рис. 1) та академіка Пономаренко С.П.: «Посилення стійкості рослин до хвороб і стресів під впливом біостимуляторів», в яких автори висвітлили всебічні фундаментальні дослідження механізму дії на рослини, ґрунт і навколишнє природне середовище біологічно активних речовин: рістрегуляторів, мікробіологічних препаратів, комплексних препаратів, наноактиваторів за внесення їх окремо і сумісно з гербіцидами, мінеральними і органічними добривами, мікроелементами в посівах зернових,

зернобобових і технічних культур. На основі фундаментальних досліджень розроблені і представлені на конгресі науково-обґрунтовані, екологічно безпечні, енергозберігаючі, новітні технології вирощування високих урожаїв сільськогосподарських культур, які широко впроваджені у виробництво. Лише в 2012 році при сумісній діяльності кафедри біології з науково-технологічним центром «Агробіотех» і підприємством «Агроенергетичні технології» впроваджені на посівах сільськогосподарських культур у Черкаській області – 152 тис. га; Вінницькій області – 65 тис. га; Кіровоградській області – 130 тис. га з прибавкою урожаїв – у 20-30 ц/га.

Безцінним було спілкування учасників Всесвітнього конгресу. Адже екологізація сільськогосподарського виробництва це – набатне завдання усього людства.

Академік З.М. Грицаєнко виступає з постерною доповіддю від України на Всесвітньому конгресі у Франції (м. Страсбург) з біологізації галузі рослинництва 26-29 листопада 2012 р

«СТОРИЧЧЯ СВІТЛА В ПАРИЖІ» (Наукова конференція)

Делегація УНКО біля стенду України на конференції СІЕ 2013
«Сторіччя світла» в Парижі

На фото: (Щиренко В.В. – почесний президент УНКО, Говоров П.П. – президент УНКО, Рейцен Е.О. – керівник відділення УНКО «Освітлення та сигналізація на транспорті», Терещенко Ю.П. – технічний директор «Світлові технології»)

Під час вручення президенту МКО Енн Вебб сигнального примірника
Історія української світлотехніки

На фото: (Щиренко В.В. – почесний президент УНКО, Рейцен Е.О. – керівник відділення УНКО «Освітлення та сигналізація на транспорті», Терещенко Ю.П. – технічний директор «Світлові технології», Говоров П.П. – президент УНКО, Енн Вебб – президент МКО)

З президентом РНКО А.Г. Шахпарунян біля стенду України на конференції CIE 2013 «Сторіччя світла» в Парижі

На фото: (Рейцен Е.О. – керівник відділення УНКО «Освітлення та сигналізація на транспорті», Шахпарунян А.Г. – президент РНКО, директор ВНИСИ, Говоров П.П. – президент УНКО)

ДО ДНЯ НАУКИ

Науковий семінар «Генетичні програми еволюції антропогенних систем»

Складно собі уявити сучасне життя без досягнень науки. Саме завдяки їм людство у своєму науково-технічному розвитку пройшло шлях від перших спроб вивчення світу до космічних польотів у всесвіт. Наука ніколи не стоїть на місці, вона постійно розвивається, виникають нові напрямки, результатом чого є розробка нових технологій, які служать на благо людству. Україна – держава з високим рівнем науки і освіти. У 1999 році був прийнятий Закон України «Про науку і науково-технічну діяльність», в якому були регламентовані основні напрями функціонування науково-технічної сфери країни. Щоб оцінити заслуги багатьох творчих людей різних напрямків перед суспільством, в Україні щороку в третю суботу травня відзначається професійне свято – День науки, який встановлений Указом Президента України від 14.02.97 №145/97.

З нагоди дня Науки, 18 квітня 2013 року на базі механіко-машинобудівного інституту НТУУ «КПІ» відбувся науковий семінар, організований спільно з загальнотехнічним відділенням Академії наук вищої освіти України (АНВОУ) на тему: «Генетичні програми еволюції антропогенних систем» (доповідач-завідувач кафедри електромеханіки НТУУ «КПІ», академік АНВОУ, д.т.н., проф. Шинкаренко В.Ф.). До участі в науковому семінарі були запрошені академіки АНВОУ, науково-педагогічні працівники, аспіранти і студенти НТУУ «КПІ» та всі бажаючі.

Семінар відкрив академік АНВОУ, д.т.н., проф., Кузнецов Ю.М., який представив аудиторії доповідача, надавши йому слово. З перших слів проф. Шинкаренко В.Ф. дав зрозуміти, що його доповідь обіцяє бути дійсно цікавою не лише для представників електромеханічних і технічних спеціальностей, але й для тих, чий професійний інтерес становлять переважно гуманітарні напрямки (філософія, мистецтво, музика, лінгвістика та ін.). Доповідь проф. Шинкаренко почав зі слів відомого німецького вченого, фізика-теоретика, засновника синергетики, проф. Г. Хаккена: «Основна відмінна особливість складних систем – їх справді невичерпне розмаїття, в якому нам так і не вдається розібратися, незважаючи на численні спроби зрозуміти до кінця природу складних систем.

Перед нами виникає гостра проблема відшукування уніфікованих принципів, які дозволили б нам належним чином підходити до дослідження таких систем».

Саме пошуку й науковому обґрунтуванню таких принципів і законів і була присвячена основна думка доповідача, який продемонстрував свої наукові дослідження стану еволюції електромеханічної науки, навів приклад міждисциплінарних зв'язків наук епохи античності і сучасний атлас наук, що розвиваються, який побудований Лос-Аламоською Національною Лабораторією (Los Alamos National Laboratory) в США і показав, що понад 15 сучасних наукових дисциплін базуються на еволюційно-генетичних теоріях і використовують їх принципи. Далі було показано гомологію загальносистемних законів природи у таких науках, як електротехніка й електромеханіка, фізика, механіка, хімія, термодинаміка, філософія, фізика, кристалографія, екологія, соціологія, економіка, фізіологія, медицина і продемонстрована спільність деревоподібних процесів еволюції в природних і антропогенних системах та наведені яскраві приклади дерев еволюції біології, хімії, нанотехнологій, комп'ютерів, мобільних телефонів та індо-європейських мов. На прикладі таких наук, як електромеханіка, механіка, лінгвістика, біологія, космологія, доповідач обґрунтовано довів, що складні системи мають спільну систему рівнів організації: від генетичного і хромосомного до системного та метасистемного. Більш детально проф. Шинкаренко В.Ф. зупинився на представленні досягнень генетичного і системного підходу в електромеханічній галузі. Аудиторії було представлено основні властивості генетичної класифікації первинних джерел поля електромеханічних та інших систем, системні властивості електромеханічних об'єктів, генетичні програми видового рівня і проведено аналогії з генетичними програмами у живій природі. Доповідач навів приклади прояву загальносистемних властивостей ізотопії, гомології, ізомерії, парності та періодичності не лише в електромеханіці, а й у таких, на перший погляд, зовсім не пов'язаних між собою галузях, як: хімія, теплотехніка, механіка, зоологія, ботаніка, лінгвістика та теорія чисел. Детального аналізу отримали також 5 основних принципів генетичної мінливості в системах, що розвиваються: схрещування, кросинговер, реплікація, інверсія та мутація, прояв яких автор знову ж таки продемонстрував не лише на електромеханічних перетворювачах, але і на прикладах з інших галузей науки і техніки. Звісно, без експериментального підтвердження теорія не може претендувати на істинність власних положень, тому проф. Шинкаренко В.Ф. продемонстрував результати еволюційних геномно-історичних та геномно-прогностичних експериментів у генетичній електромеханіці та навів приклади розшифрування й реалізації генетичних програм та функціональної еволюції на прикладі окремих видів електромеханічних систем з прикладами технічної реалізації нових зразків електромеханічної техніки (електромеханічних дезінтеграторів, мотор-шпинделів, вітрогенераторів, генераторів

для перетворення енергії морських хвиль та ін.). Автор показав можливість переходу від еволюції, яку до сьогодні лише спостерігали, до керованої еволюції, якою можна керувати власноруч, тобто, можливість розв'язання надзвичайно актуальної проблеми передбачення.

Окремої уваги проф. Шинкаренко В.Ф. надав аналізу системи технічної освіти, у якій сучасні дисципліни, з точки зору когнітивних процесів мислення, у своїй більшості (90-95 %, за даними акад. В.І. Арнольда) спрямовані на однібічний розвиток лівої півкулі головного мозку, яка відповідає за розрахунки, логіку, операції з послідовностями, у той час як права півкуля, що відповідає за уяву, просторове мислення, системне мислення, творчість (у т. ч. й технічну) майже не отримує розвитку і тому деградує. З метою зміни такого стану речей автор використовує методологічні підходи, спрямовані на гармонійний розвиток обох півкуль, значні результати яких автор представив аудиторії у вигляді нагород, іменних стипендій і дипломів, які отримали студенти кафедри електромеханіки в результаті участі у Всеукраїнських і міжнародних конкурсах і олімпіадах. У кінцевій частині доповіді проф. Шинкаренко В.Ф. навів приклад постановки задачі передбачення на міждисциплінарному рівні з прикладами елементних базисів породжувальних генетичних програм у різноманітних галузях: біологія – хромосоми, хімія – хімічні елементи, електромеханіка – первинні джерела поля, механіка – елементарні тверді тіла, музика – ноти, арифметика – числа, мова – алфавіт. Було також показано, як інші вчені вже неодноразово показували зв'язок музики з іншими галузями: музика – числа (Піфагор, 500 р. до н.е.); музика – хімія (Дж. Ньюлендс, 1865 р.); музика – психологія (Дж. Корнінг, 1899 р.); музика – живопис (М.К. Чюрлєніс, 1900 р.); музика – геометрія (Д. Тимошко, 2008 р.), що слугувало черговим науковим підтвердженням наведених прикладів. Свою доповідь проф. Шинкаренко завершив такими словами: «Антропогенні системи, як і системи природного походження, відносяться до класу генетично організованих систем, що розвиваються, володіють власними генетичними програмами структурного розвитку. Відкриття і пізнання таких програм в технічних науках забезпечує перехід на принципово новий рівень системних знань, заснованих на стратегії генетичного передбачення і керованої еволюції. Природа ще раз запрошує нас до конструктивного діалогу. Відповідний крок за нами».

Під час публічного обговорення доповіді, у якому брала участь значна частина аудиторії переважали конструктивні запитання та схвальні відгуки, присутні отримати повні пояснення і наукове обґрунтування представлених положень, в яких вони не змогли розібратися власними силами., Акаде-

мік АНВОУ, д.т.н., проф. Кузнєцов Ю.М., який працює на кафедрі конструювання верстатів і машин ММІ НТУУ «КІІ», продемонстрував свої останні результати використання генетичної теорії в механічних системах на прикладі реалізації верстатів нового покоління, зазначивши, що час, який було раніше витрачено його творчим колективом на аналогічної складності задачі без застосування згаданого підходу, скоротився щонайменше на порядок саме завдяки генетичному підходу, запропонованому проф. Шинкаренком В.Ф. Він також зазначив, що підтвердження справедливості і працездатності генетичної теорії електромеханічних систем підтвердили наукові результати цілого ряду вчених, в т.ч. й не лише електромеханічної галузі. Науковий семінар змусив багатьох замислитися над тим, що час, який витрачає наука на новітні наукові досягнення безсистемно, можна скоротити на порядок із застосуванням методології структурно-системного підходу. Оскільки час життя кожної людини обмежений, постає логічний висновок, що нехтувати таким потужним апаратом для наукових досліджень, який пропонує проф. Шинкаренко В.Ф. і його творчий колектив, буде, м'яко кажучи, необачно.

Ю.М.Кузнєцов, академік

Ю.М.Кузнєцов за роботою

УКРАЇНСЬКЕ ДРУКАРСТВО ОТРИМУЄ СВІТОВЕ ВИЗНАННЯ

Про інтеграцію закладу до світової освітянської та наукової спільноти, участь у міжнародних грантах і проектах, організацію навчального процесу на засадах європейської кредитно-трансферної системи й перспективні наукові проекти «Освіті України» – розповідає ректор Української академії друкарства, заслужений діяч науки і техніки України Богдан Дурняк.

– **Богдане Васильовичу, які особливості підготовки студентів академії?**

– Особливості, звісно, є. Адже Українська академія друкарства, що у Львові, – це єдиний вітчизняний автономний ВНЗ, який готує бакалаврів, спеціалістів, магістрів, а також наукові кадри і для поліграфічної, пакувальної галузі, і для видавничої і журналістської справи, і для мережі розповсюдження друкованої та електронної продукції. Уже понад 80 років випускники навчального закладу долучаються до формування соціокультурного простору України. Вони працюють у видавництвах, редакціях періодичних видань, на радіо й телебаченні, в рекламних організаціях, на поліграфічних підприємствах, створюють і тиражують газети, журнали, книжки. Також спеціалізуються на виготовленні цінних паперів, документів суворої звітності, географічних карт, марок, конвертів тощо. Працюють на підприємствах з виготовлення вітчизняних поліграфічних матеріалів, поліграфічного машинобудування, сучасних поліграфічних та інформаційних технологій. А рівень вишколу професіонала, особливо у видавничо-поліграфічній справі, пов'язаний із впровадженням новітніх електронних технологій. І здобувається він через залучення найкращих зразків світової практики до підготовки фахівців у вищій школі.

– **Які напрями діяльності академії є пріоритетними?**

– Чи не найважливішою є міжнародна співпраця. Вона орієнтована як на реалізацію ідей і вимог Болонської декларації так і на забезпечення подальшої інтеграції навчального закладу до світової освітянської і наукової спільноти. Тому академія є постійним учасником міжнародних грантів і проектів.

До речі, в рейтингу найкращих ВНЗ України, складеному Інститутом інноваційних технологій і змісту освіти МО України, серед класичних, технологічних технічних вишів та університетів будівництва і транспорту УАД посідає почесне друге місце за показником «міжнародна активність».

Разом із зарубіжними ВНЗ ми здійснюємо наукові розробки для видавничо-поліграфічної галузі; беремо активну участь у міжнародних конференціях і виставках. Результат співпраці із закордонними фірмами – це створення в академії навчально-демонстраційних центрів, обладнані сучасною поліграфічною технікою, новітніми поліграфічними технологіями й матеріалами. Звісно, засоби виробництва потребують сьогодні кваліфікованих кадрів. Наш заклад має досвід у проведенні міжнародного обміну не тільки студентами, а й викладачами. До речі, викладання в академічних аудиторіях професори за обміном проводять англійською, без перекладача. Вже стало традицією навчання в Українській академії друкарства студентів з інших країн. А нині пишаємося і підготовкою кадрів вищої кваліфікації, аспірантурою і докторантурою для іноземців. Звісно, успіх у цій справі залежить від авторитету закладу. За даними світового рейтингу університетів 4ICU (International Colleges & Universities), в якому понад десять тисяч ВНЗ із 200 країн світу. Він визначає популярність навчального закладу через популярність його web-ресурсів у світі. Нині Українська академія друкарства посідає друге місце серед вітчизняних ВНЗ.

– **З яким закордонним навчальним закладом зв'язки є особливо результативними?**

– Ми плідно співпрацюємо з одним із провідних технічних навчальних закладів Польщі – Варшавською політехнікою. Підписано угоди, за якими активно розвивається і педагогічна, і наукова, і студентська співпраця. Для створення єдиного освітнього і наукового європейського простору Українська академія друкарства й Варшавська політехніка розробили науково-методичні засади переходу на трициклову систему підготовки фахівців бакалавр – магістр – доктор філософії.

Праця відбувалася в рамках міжнародних видавничо-поліграфічних інституцій: Міжнародної асоціації поліграфічних навчальних закладів світу (ICGER), Міжнародної асоціації дослідних організацій для інформаційної, медійної та видавничо-поліграфічної галузей (IARIGA), Міжнародної асоціації ВНЗ центрально- і східноєвропейських країн InPEQ (International Forum on Print Efficiency and Quality). Разом з іншими європейськими вишами видавничо-поліграфічного профілю академія та Варшавська політехніка працюють над наповненням навчальних планів сучасними дисциплінами і їх науково-методичним забезпеченням, над принципами організації навчального процесу на засадах європейської кредитно-трансферної системи (ECTS). Варто наголосити, що навчання за спільно розробленими планами для освітньо-кваліфікаційних рівнів «бакалавр» і «магістр» інтегрує студентів нашого закладу в європейський простір. Виступи найкращих студентів академії і Варшавської політехніки можна почути на щорічних студентських наукових конференціях: «Май-

бутнє поліграфії» (Німеччина), «Молодь без кордонів» (Польща), «Молодь та поліграфія» (Росія), «Поліграфія очима студентів» (Україна). Молодь зі Львова і з Варшави в рамках програми Еразмус Мундус має можливість навчатися як в УАД, так і у ВП. Завдяки співпраці навчальних закладів студенти обох вишів можуть проходити виробничі практики на поліграфічних підприємствах Польщі й України. Сьогодні студенти Варшавської політехніки й Української академії друкарства працюють над спільними науковими проектами, можуть отримати подвійні дипломи, що визнаються на європейському ринку праці.

– **Співпраця з Варшавською політехнікою стосується тільки навчальних програм?**

– Ні, науковці обох закладів беруть участь у кількох спільних наукових проектах. Серед них – розробка принципово нового за конструкцією поліграфічного обладнання на замовлення німецької фірми «Колбус» і швейцарської «Мюллер Мартіні». Поліграфічні підприємства Польщі придбали більш як десять патентів академії, що дають змогу вдосконалити поліграфічні технології та методи контролю якості продукції. Наукові диспути на щорічних міжнародних конференціях «Друкотехн», «Квалілогія книги», «Українська та польська книжкова справа у світовому контексті», «Пакувальна індустрія: сучасні тенденції розвитку та підготовка кадрів», «Роль видавничо-поліграфічної галузі в економіках Польщі, України, Чехії та Німеччини» познайомили науковців академії і Варшавської політехніки. А завдяки виставковій участі в рамках Краківського й Варшавського книжкових форумів у щорічному українсько-польському форумі видавців працівники двох ВНЗ стали щирими друзями й надійними партнерами.

Треба відзначити, що останнім часом особливо ефективною була співпраця ВНЗ щодо підготовки фахівців вищої кваліфікації в аспірантурі й докторантурі. Упродовж 2011 – 2013 років на спеціалізованій вченій раді академії працівники Варшавської політехніки захистили дві докторські і три кандидатські дисертації. Також рішенням Ученої ради Варшавської політехніки за досягнення й особистий внесок в ефективну співпрацю між закладами я був удостоєний високого звання «Почесний професор Варшавської політехніки». На урочистій церемонії були посол України в Польщі професор Маркіян Мальський і почесний доктор Української академії друкарства, заслужений діяч мистецтв України, лауреат Шевченківської премії Василь Пилип'юк. У своєму виступі Маркіян Мальський відзначив позитивні досягнення в розвитку взаємовідносин двох ВНЗ, практичну результативність наукової, педагогічної діяльності. Він тепло відгукнувся про студентську співпрацю майбутніх поліграфістів-львів'ян і молоді з Варшави, зміцнення соціокультурних зв'язків держав-сусідів, побажав Українській академії друкарства і далі досягати успіхів в інтегруванні до європейського освітянського простору.

«ВСТАВАЙМО БРАТТЯ УКРАЇНЦІ !...»

Завершився XXIII міжнародний фестиваль художньої творчості «Голосіївська весна-2012» Національного університету біоресурсів і природокористування України.

Фестиваль охоплює простори України від Закарпаття до Кримського півострова, тож участь у ньому взяли близько 800 студентів і науково-педагогічних працівників Київського регіонального центру та понад 900 – з регіональних навчальних закладів I-IV р. а.

– Я тиждень перебував у стінах вашого університету, – розповідає голова журі народний артист України, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка Олесь Харченко.

– Ми переглянули 24 конкурсні програми аматорських колективів навчально-наукових інститутів та регіональних навчальних закладів університету. І мушу сказати, що були представлені практично всі жанри. Навіть академічний спів, який мені як вокалісту дуже близький і який сьогодні, на жаль, почути можна нечасто. Ваш університет – один з небагатьох вишів, де активно підтримують аматорів, популяризують українське мистецтво і українське слово...

Нинішня «Голосіївська весна» визначила більше 300 лауреатів, з них 90 колективів і 230 виконавців. Кращі номери, за традицією, і склали програму заключного концерту. Розпочавшись досить статично, він від виступу до виступу набирив сили і врешті зріс до такої напруги, що, здавалося, емоціям в залі тісно, а звук спроможний вибити скло у вікнах. Спинки крісел аж вібрували! Так з маленького камінчика народжується лавина – у нашому випадку емоцій, відчуттів і гордоців, що ти – українець.

Так і хочеться відправити всіх – і виконавців, і організаторів фестивалю – у всі ті природничо-кулінарні дива, які проголосив у монолозі «Коли б я був Полтавський соцький...» студент Боярського коледжу екології і природніх ресурсів Дмитро Васківський. Вони дійсно заслужили всі ті блага – жити там, де «тільки музика і спів», не кажучи вже про береги із сала, галушки, що варяться у річці, і про криниці, де нуртує добрий квас і не тільки він. І в першу чергу справді козацькі колективи – чоловічий вокальний ансамбль викладачів та студентів і чоловіче тріо ННІ рослинництва, екології і біотехнологій, чоловічий вокальний ансамбль технічного ННІ, талановитих молодих аматорів – ансамбль танцю «Спалах» Іртіського економічного коледжу та його вокалістку Олександру Обуховську, хореографічний ансамбль «Зорбакс» Немішаївського агротехнічного коледжу та інші. А ще – всіх без винятку співробітників і викладачів університетської кафедри культурології, які все це дійство підготували і блискуче провели.

Не можна не згадати і про наших гостей з Росії – ансамбль народної пісні «Колосок» Саратовського державного аграрного університету ім. Вавілова. Так і хочеться подати його назву в дещо іншому вигляді – «КолосОК». Недаремно ж перші відзнаки «Голосіївської весни-2012» ректор університету академік Д.О. Мельничук вручив саме цим дівчатам.

Дипломами лауреатів фестивалю III ступеню нагороджені Український ННІ інформаційного і телекомунікаційного забезпечення агропромислової та природоохоронної галузей економіки, ННІ бізнесу, Український ННІ якості біоресурсів та безпеки життя, Бахчисарайський будівельний технікум, Немішаївський агротехнічний і Кримський агропромисловий коледжі, ПФ «Кримський агротехнологічний університет», II ступеню – ННІ лісо-

вого та садово-паркового господарства, ННІ енергетики і автоматики, ННІ земельних ресурсів та правознавства, Боярський коледж екології і природних ресурсів, Прибрежненський аграрний і Ірпінський економічний коледжі, I ступеня – ННІ ветеринарної медицини та якості і безпеки продукції тваринництва, ННІ рослинництва, екології і біотехнологій, природничо-гуманітарний ННІ, Бережанський і Ніжинський агротехнічні інститути, Заліщицький аграрний коледж ім. Є. Храпливого. Дипломів «Голосіївської весни» зразка 2012 року удостоєні технічний ННІ, ННІ тваринництва та водних біоресурсів, Бобровицький коледж економіки та менеджменту ім. Олександри Майнової, Мукачівський аграрний коледж, Кримський технікум гідромеліорації та механізації сільського господарства.

І всіх цих людей – і на сцені, і за кулісами, і в залі єднає належність до однієї нації, до одного народу. Тож коли зі сцени зазвучала пісня «Вставаймо, браття українці!» на вірші Вадима Крищенка, яка не входила до конкурсної програми, але стала її окрасою, більше того, своєрідним гімном «Голосіївської весни-2012», зал в єдиному пориві встав і підтримав виконавця Олеса Харченка! Бо ми були, є і будемо!...

О.ВАЛЕНТИНОВ

При в'їзді до «Асканії Нової»

**МІНІСТЕРСТВО
АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ ТА
ПРОДОВОЛЬСТВА УКРАЇНИ**

Мінагрополітики України
вул. Хрещатик, 24, м. Київ, 01001
тел. 226-25-39, факс 278-76-02
web: www.minagro.gov.ua
код ЄДРПОУ 37471967

**MINISTRY
OF AGRARIAN POLICY AND
FOOD OF UKRAINE**

Minagropolicy of Ukraine
24, Khreshchatyk str., Kyiv 01001
tel. +380-44/226-25-39
fax +380-44/278-76-02
web: www.minagro.gov.ua

05.02.2013 № 37-18-1-15/2303

На № 162 від 27.12.2012
**Академія наук вищої освіти
України**
вул. Тургенєвська, 11, офіс 1.1.
м. Київ, 01054

Про поновлення Головчука А. Ф. на посаді ректора

Міністерство аграрної політики та продовольства України розглянуло лист Академії наук вищої освіти України щодо поновлення Головчука Андрія Федоровича на посаді ректора Уманського національного університету садівництва, та повідомляє наступне.

Відповідно до наказу Мінагрополітики України від 19 квітня 2012 року № 79-п «Про звільнення Головчука А.Ф.» Головчука Андрія Федоровича звільнено з посади ректора Уманського національного університету садівництва за невиконання умов підпункту «б» пункту 5.3 розділу V контракту, згідно з пунктом 1 статті 41 Кодексу законів про працю України.

Зазначений наказ Мінагрополітики України Головчуком Андрієм Федоровичем було оскаржено до Жовтневого районного суду міста Дніпропетровська.

Рішенням Жовтневого районного суду міста Дніпропетровська від 11.12.2012 у справі № 412/8441/2012 (2/412/4078/2012) у задоволенні позову Головчука А.Ф. відмовлено.

Не погоджуючись з рішеннями Жовтневого районного суду міста Дніпропетровська від 11.12.2012 у справі № 412/8441/2012 (2/412/4078/2012),

Головчук А.Ф. подав апеляційну скаргу до Апеляційного суду Дніпропетровської області.

На даний час справа розглядається Апеляційним судом Дніпропетровської області.

Разом з тим зазначаємо, що Державною інспекцією навчальних закладів України в період з 20 до 24 лютого 2012 року здійснено перевірку Уманського національного університету садівництва та встановлено ряд грубих порушень. Зокрема, установлено, що за відсутності місць державного замовлення зі спеціальності 8.09010107 «Технологія закритого ґрунту» ректор відповідним наказом зарахував на навчання шістьох осіб; дев'ять осіб, які вже отримали за кошти державного бюджету базову освіту бакалавра з напрямку підготовки «Процеси, машини та обладнання агропромислового виробництва», у 2011 році були зараховані на навчання за кошти державного бюджету за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра з напряму підготовки «Харчові технології та інженерія»; у 2011 році на скорочений термін навчання зараховувались особи, які мали невідповідну базову освіту; прийом, переведення та звільнення працівників університету здійснювалися з порушенням вимог чинного законодавства; наглядова рада університету не функціонувала.

За результатами зазначеної перевірки та на підставі порушень, що були виявлені, Головчука А.Ф. було звільнено наказом Мінагрополітики України від 19 квітня 2012 року № 79-п.

Крім того, відповідно до статті 124 Конституції України правосуддя в Україні здійснюється виключно судами, делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускаються, юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі.

Згідно зі статтею 19 Конституції України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, у межах повноважень та в спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

28 грудня 2012 року відповідно до статті 39 Закону України «Про вищу освіту» було проведено конкурс на заміщення вакантної посади ректора Уманського національного університету садівництва.

Ураховуючи вищевикладене, повідомляємо, що Мінагрополітики України не має правових підстав для поновлення Головчука А.Ф. на посаді ректора Уманського національного університету садівництва.

Заступник Міністра

О.В.Сень

ВЕЛИКИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МИСЛИТЕЛЬ ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА

Життєва канва любомудра порівняно небагата на зовнішні події. Її можна вмістити в кілька біографічних позицій. Народився на благословенній Полтавщині (в селі Чорнухи) 3 грудня 1722 року. Наприкінці 30-х і в 40-х рр. здобував освіту в Києво-Могилянській академії, в міжчасі був співаком придворної капели в Петербурзі. На початку 50-х за кордоном слухав лекції в університетах, вивчав мови і філософію. Далі до кінця 60-х провадив педагогічну діяльність (викладав у Переяславському і Харківському колегіумах, був домашнім учителем діда Томари в селі Ковряях). Останні чверть віку – мандрівний філософ. Подорожував Слобожанщиною від приятеля до приятеля, писав нетлінні твори. Помер у селі Іванівці (тепер Сковородинівка) на Харківщині в маєтку приятеля. На могилі Сковороди промовистий напис “Світ ловив мене та не піймав”. Попри позверхню бідність життєвої фабули, багатющим став внутрішній зміст його життєтворчості.

Релігійний філософ, просвітник і письменник-гуманіст Григорій Сковорода – унікальна постать у “історії розвою українського народу.... чи не найпомітніша постать з усіх духових діячів наших XVIII ст.” (І.Франко). Його літературні писання, невідлучні від мислительного процесу енциклопедиста, тісно пов’язані, з одного боку, з літературною традицією попереднього часу. З другого – Сковорода рядом жанрів своєї творчості, переходом до силабо-тонічного віршування належить новому письменству. Позачасового характеру мудрість мислителя заглиблена в релігійно-моральну проблематику, зконцентрована навколо пізнання суперечностей світу і людського самопізнання, етичних завдань людини, характеристик релігійного переживання. Його пісні, байки, притчі, трактати показують: “неможливо відрізнати в Сковороді письменника від філософа і навіть людини, бо все це у нього було злило в єдиний моноліт” (Д. Багалій). Багато обдарована людина ренесансного типу (він гарно малював, володів багатьма музичними інструментами, не лише співав, а й писав музику, був не тільки практиком у мистецтві, а й теоретиком його: у Переяславі створив курс поетики), Сковорода звернувся спершу до ліричної творчості. Писання 1753–1785 рр. він об’єднав у збірку “Сад божественних пісней, прозябший із зерн Священного писанія”, що до появи 1861 р. книжки вибраного поширювалась у рукопис-

них списках. До “Саду...” (назва ця – в дусі заголовків книжок XVII ст., як от “Огородок Богородиці” А.Радивиловського) увійшло 30 пісень. Кожна з них, часто взаємопов’язаних, є варіацією на біблійні мотиви, означені в епіграфі (крім “Пісні 24-ї” – переспіву однієї з од Горація), деякі споряджено примітками автора. Провідні в збірці – барокові мотиви уславлення Христа, любові до нього й посвяти себе йому (пісні 1, 3, 17, 28, 30), піднесення чистого сумління людини і здолання пристрастей суєтного світу, відкидання влади плоті над душею (2, 11, 29). Пісні з 4-ї по 8-му натхненні церковно-календарними святами – від різдвяних до великодніх. Для втілення релігійно-філософської думки в “Пісні 8-ї” знайдено цікавий символ (а мова поета, власне, і є мовою символів та емблем): власні душевні страждання на шляху до пізнання Бога Сковорода вподібнив муці африканського “еленя скорого”, що, наївшись отруйних змій, у нестримній спразі шукає джерела живлющої води. Своєрідним диптихом-двовіршем є пісні 9-та і 10-та (“Всякому городу прав і права”), їх єднає спільний зачин – “Всяка тримає свій ум голова”. Та коли “Пісня 9-та” через ствердження любові автора до “вольності” й “безпечального препростого” шляху життя звучить як моління до Отця напутити, то “Пісня 10-та” розгортає з осудом картини людської суєтності. Іронічні шестивірші 2–4 формують сам універсальний образ часу, в якому всякому голову мучить “свій дур”. Так, Петро для чинів “вуглипанськії тре”. Федір – купець “при аршині все лже”. Хтось – у гонитві за наживою, інші ведуть розгульне життя, “Ладить юриста на смак свій права”. І тільки в ліричного “я” (самого автора) “Турботи одні. Як з ясним розумом вмерти мені”. Прикінцеву філософську констатацію всевладності смерті обмежує повчальний афоризм Сковороди, що відбив його етичний ідеал людини:

Хто ж бо зневажить страшну її сталь?

Той, в кого совість, як чистий кришталъ...

(Переклад В.Шевчука).

Решта творів “Саду...” продовжили цей мотив. У піснях 12–14, 18 розгорнуто філософію сторонення “міста багатого” задля пробування в спокої і тиші на вільній природі, серед піль зелених, де й умерти приємно, опрацьовано тему минулості мирської слави. “Пісня 20-та” (“Хто серцем чист і душею”) підносить людські цноти – “адаманти” непорочності та “алмазну стіну” невинності, євангельські ідеальні риси (любов не тільки до “другів”, а й ворогів). Із цією метою в двох останніх семивіршах створено такий сим-

вол духовної лірики Сковороди, як “святий град”, що не боїться бомб чи мін світу та його надії – царів. Останні рядки розкривають цей образ етологічного ядра: прекрасним градом небесного двору може стати сама людина, озброєна в чистоту душі та серця. Пісні, споріднені глибокою думкою з філософськими трактатами мислителя, сповнені схвильованих розмислів про щастя (21-ша) та найвищу цінність швидкоплинного часу, який треба цінувати (23-тя). Вони містять загальнолюдську моральну науку на всі часи – не будувати нічого на піску (22-га), не жити в безділлі (23-тя), не керуватися неситими бажаннями (28-ма). Переконані виховуючі інтонації філософа й демократа, який свій життєвий жереб бачив у перебуванні з “голяками”-бідарями, протиставляють суєтності світу заглиблення в самопізнання, любов до Бога (30-та). Сковорода виявив повне володіння жанрами пісні духовної й “світової”, врізноманітнював римування (крім суміжного, культивував перехресне, тернарне, є в нього напівбілі вірші (28-ма) і рими (вводив неповні). Лірик опоетизував красу української природи (“Ах поля, поля зелені”, “Ой ти, птичко жовтобоко” – тут, зокрема, в дусі народної пісенності), виявив себе майстром віршів “із нагоди” (25–27). Вправно віршував і латинською мовою (двомовна “Мелодія”); до пісень “Саду...” сам скомпонував музику. Традицію цієї збірки в новій літературі продовжили Т.Шевченко, П.Куліш, І.Франко.

Мотив “вольності” – свободи перейшов із пісень (9,12) у такий значний твір Сковороди, як ода “DeLiberate” (лат. “До свободи”). Й у цьому восьмивірші плін думки філософський. Порівняння волі з золотом викликало промовистий вигин української думки: “зрівнявши все злото, проти свободи воно лише болото”. Заключні рядки переводять виклад в особистісну площину, передаючи турботу про збереження власної свободи. “Славословіє” на зразок дум високо ставить заслуги визволителя України Хмельницького:

Будь славен вовік, о муже ізбранне,
Вольності отче. герою Богдане!

Як байкопис Сковорода міг орієнтуватися на розвиток жанру від Езопа до давньоукраїнської літератури XII–XIII ст. Популярність байки засвідчувало включення її до курсів і видань із поетики й риторики, збірників проповідей (А.Радивилівського й ін.). Зaslугою ж самого письменника стало надання байкам самостійного значення, видання першої окремої їх збірки (“Басни Харьковскія”). 30 прозових байок цієї книжки було написано в пе-

перві між заняттями Біблією на самоті серед харківських лісів і полів між 1769–1774 рр. – переважно на оригінальні сюжети. До першодруку 1837-го р. вони ширилися в списках. Даруючи байки приятелю П.Панкову, Сковорода супроводив їх листом. У ньому висловлено погляди на жанр байки як на ту “мудру іграшку”, що приховує в собі зерно Божої істини. Для спроб українського любомудра в давньому “забавному і фігурному роді писань” характерні порівняна стислість, тематична різноманітність, композиційна сталість. Байки ці двочастинні: розповідь змінює “сила” (мораль), що подекуди переростає в філософські мінітрактати. Фабули переважно взяті з життя тварин, за ситуаціями й діалогами прихована моральна наука, алегоричність якої розкривається автором у “силі”. Специфіка байок Сковороди полягає в тому, що вони є не викривальними, а гуманістично-дидактичними, пропагують дорогі йому ідеї й цим пов’язані з трактатами і піснями, хоча створені в іншій літературній манері. Зокрема, “Байки Харківські” стверджують розум (1-ша, “Собаки”, 14-та), простоту і вбогість життя (інакше-бо можна потрапити до клітки, як Чиж – 5-та), розумну чесність (12-та), моральні цноти людини – милосердя, справедливість, постійність тощо (17-та), справжню дружбу (23-тя, 30-та) та мудрість (26-та, названа “Щука і Рак”), вчать цінувати людей не за зовнішністю, а за внутрішніми якостями і справами (2-га – “Ворона і Чиж”, 28-ма – “Олениця і Кабан”, 29-та – “Старуха і Горшечник”), підносять Біблію (20-та, 22-га, 25-та). Не всі ідеї байкаря бачаться з відстані часу беззаперечними, як от “сила” твору “Голова і Тулуб”: народ повинен правителям своїм (отже, виходить, що й негідним) вірно служити та годувати їх. На цій тезі позначилися, думається, не тільки лояльність автора до влади (вона, мовляв, від Бога), а й просвітницькі ідеї впорядкованості суспільства. По книжці розсипано цілу низку творів, пов’язаних із тематикою відповідності життя природі й нахилам людини, “сродній” її праці. Наприклад, Сковорода-етнопедагог пропонує як спільний знаменник для людей різних природних нахилів – “чесність, мир і любов” (“Колеса часовії”, 6). Пропагує життя за призначенням від народження, – для задивленого в вічне мудреця ним є перебування не в місті, а серед гаїв, полів і садів (“Орел і Сорока”, 7). На його переконання, “практика без сродности есть бездільная”, а “сродність трудолюбієм утверджується” (“Дві Курки”, 10); чинити все “по природі” слід, не впадаючи в “славолюбіє да сластолюбіє” (“Орел і Черепаха”, 13); без відповідності природній “сродності”, дарованій Отцем Небесним, людина заблукає манівцями (“Собака і Кобила”, 18).

Дотична до цієї проблематики і байка “Кукушка і Косик”. За формою

це діалог Зозулі й чорного Дрозда. Слова його, ввібравши авторські симпатії й антипатії, з'ясовують різницю в способі життя тієї, що підкине яйця в чуже гніздо і пурхає з місця на місце, співає і їсть-п'є без турбот, але в нудзі, та того, хто сам годує, оберігає і навчає своїх діток, полегшуючи працю співом. Мораль байки, втриє обсягом більша, осуджує людей, які, “презрів сродную собі должность”, нудять світом у безділлі. Згідно з живою етикою письменника, людина живе не для того, щоб їсти й пити; у виконанні обов'язку, зведенні думок до Бога можна відчутти джерело радощів духу.

Хрестоматійний твір “Бджола і Шершень” у розповідній частині складається з обміну думками цих персонажів із приводу праці, плоди якої привласнено іншими. Для зарозумілого Шершня вона безсенса та свідчить нібито тільки про дурість Бджіл. Натомість крилата трудівниця стверджує: таким, як вона, незрівнянно більша втіха збирати мед, аніж їсти його. Головне ж – для цього Бджоли народжені. Без цієї “сродної праці” життя навіть із медом для них “одна лютійша смерть”. У “силі” автор розкриває свою алегоричну емблематику так: Шершень – образ людей, які живуть крадіжкою чужого, народжених їсти-пити (відкрити їм нові життєві обрії в праці – супутня виховна мета байки). Бджола ж є “гербом мудрого чоловіка, який у сродному ділі трудиться”. Наведені приклади з гончаком, мисливцем, котом у засідці на мишу – ті аргументи, які доводять необхідність займатися в житті справою, до якої є вроджені нахили й здібності. Таке життя “по натурі”, каже філософ, дає насолоду і найвищу радість. Самобутні “Байки Харківські” – “гарної, декуди навіть граціозної прози” (І.Франко), інколи ритмізованої, злегка наділені українським колоритом і народними виразами в книжномовному контексті, афористичні – дали поштовх розвитку жанру під пером байкарів уже ХІХ ст. Провідні ідеї Сковороди, наприклад, “сродної праці”, пізнання себе, перейшли в філософський трактат-діалог про щастя “Розмова, звана алфавітом, чи Буквар світу”; “філософію” життя таких шершнів розкрито в притці “Убогий Жайворонок”. Інше значне художньо-філософське писання 80-х рр. “Благодарний Еродій” випередило свою добу ідеєю природовідповідного виховання.

Творчість Григорія Сковороди актуальна дотепер критикою розбещеності сильних цього світу (“Сон”, “Розмова п'яти мандрівників про істинне щастя в житті”), взагалі людської зажерливості (“Убогий Жайворонок”), своєю “проповіддю життєрадісної гуманності” (І.Франко), вірою в те, що “Ми збудуємо світ кращий. Створимо день веселіший” (діалог “Потоп зміїн”).

В.Ф ПОГРЕБЕННИК., академік

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ДІАГНОСТИКИ ТА ЛІКУВАННЯ ХРОНІЧНОЇ СЕРДЕЧНОЇ НЕДОСТАТНОСТІ

Останнім часом основною причиною смерті в індустріально розвинених країнах є атеросклероз коронарних артерій і його ускладнення. За оцінками ВОЗ щорічно у світі від серцево-судинних захворювань помирає більше 17 млн. осіб, з них від ішемічної хвороби серця (ІХС) – більше 7 млн. Очікується, що до 2020 р. ІХС стане щорічною причиною смерті більше 11 млн. чоловік [1,2]. В Україні головною причиною смертності є серцево-судинні захворювання (ССЗ), питома вага яких складає 64 % смертей від усіх чинників. Щорічно ми втрачаємо 700 тис. осіб. При цьому ведучі позиції займають ІХС і цереброваскулярні захворювання, які складають 85 % всіх випадків смерті від ССЗ [3].

Враховуючи зростаючу поширеність хронічної серцевої недостатності (ХСН) як одного з найбільш небезпечних ускладнень ІХС, крайню тяжкість і злоякісність перебігу цього синдрому, а також зважаючи на величезні витрати на її лікування, необхідно констатувати, що ця проблема стала однією з найважливіших у вітчизняній охороні здоров'я. За показниками багатьох епідеміологічних досліджень, ХСН залишається одним з найбільш поширених, прогресуючих і прогностично несприятливих захворювань серцево-судинної системи [4]. Поширеність у популяції ХСН складає 1,5-2 %, проте серед пацієнтів старших за 65 років вона набагато вища – 6-10 %. Результати Фремінгемського дослідження показали, що з віком частота ХСН нестримно зростає з 1 % в популяції пацієнтів у віці 50-59 років до 10 % в групі 80-89 років [5].

Не дивлячись на значні досягнення останніх років в лікуванні ССЗ, спостерігається зростання ХСН, що певною мірою пов'язано зі збільшенням тривалості життя і старінням населення розвинених країн. У найближчих 20-30 років очікується зростання поширеності цієї патології на 40-60 % [6]. Слід зазначити, що щорічно 20-30 % хворих з ХСН потребують госпіталізації, а третина з них протягом 6-12 подальших місяців – у повторному стаціонарному лікуванні. Смертність протягом 5 років складає 50-60 %, а серед хворих, що знаходяться на лікуванні в стаціонарі, вона досягає 10-20 % при середньо тяжких проявах і 40-60 % – при тяжкому перебізі ХСН. Витрати на стаціонарне лікування таких хворих складають від 2/3 до 3/4 всіх витрат на лікування хворих з ХСН [7].

Надії на корінну зміну цієї несприятливої ситуації пов'язані з розробкою нових методів ранньої діагностики й терапії ІХС, у тому числі ішемічної дисфункції міокарда і ХСН.

Згідно останніх рекомендацій Європейського товариства кардіологів (ESC) діагностика серцевої недостатності повинна ґрунтуватися на результатах електрокардіографії (ЕКГ), рентгенографії органів грудної клітки і вимірах рівня мозкового натрійуретичного пептиду (BNP) й бути підтвердженою результатами дослідження ехокардіографії (ЕХОКГ) [8]. Не дивлячись на те, що ЕХОКГ дає найбільш інформативні результати, перші три способи діагностики до цих пір залишаються досить актуальними, а вживання їх в динаміці – необхідним.

Одним з основних методів дослідження пацієнта з підозрою на серцеву недостатність (СН) є ЕКГ у 12 відведеннях у стані спокою. ЕКГ дає діагностичну і прогностичну інформацію, яка сприяє підбору терапії. При СН дані ЕКГ часто змінені; нормальна ЕКГ практично виключає дисфункцію систоли лівого шлуночка (ЛШ) [9].

Як першочергове дослідження, яке необхідно виконати хворим з ХСН є рентгенографія грудної клітки. З її допомогою можна виявити незв'язану з патологією серця причину симптомів СН у хворого. Рентгенографія дає інформацію про розмір та форму серцевої тіні й стан судинної системи легенів. Проте діагностична цінність цієї інформації обмежена.

У рекомендаціях ESC для стандартної діагностики при підозрінні на СН включені наступні лабораторні дослідження: клінічний аналіз крові, загальний аналіз сечі, дослідження вмісту в крові електролітів, глюкози, сечовини, креатиніну, ферментів печінки [8]. Визначення в крові концентрації маркерів пошкодження міокарда (тропонін Т або І) проводять в тих випадках, коли необхідно підтвердити наявність інфаркту міокарда. Інші дослідження, включаючи аналізи на вміст сечової кислоти, С-реактивного білка і тиреотропіну в сироватці крові не вважають обов'язковими. Хоча, заради справедливості, слід зазначити, що більшість крупних епідеміологічних досліджень підтверджують гіпотезу про те, що гіперурикемія є потужним предиктором збільшення числа серцево-судинних ускладнень і смертності у пацієнтів з артеріальною гіпертензією, цукровим діабетом, серцевою недостатністю, ішемічною хворобою серця та іншими захворюваннями і станами. Показана ступінчаста залежність між показниками сечової кислоти (гіперурикемія >800 мкмоль/л) і смертністю пацієнтів з СН. Проте високі показники сечової кислоти були нетипові для більшості пацієнтів. Тому ймовірно рівні сечової кислоти мають більшу прогностичну цінність, ніж добре відомі показники [11,12].

Трансторакальна ЕХОКГ є найбільш поширеним методом, що підтвер-

джує наявність ХСН і рекомендується експертами ESC для використання в повсякденній практиці з метою проведення непрямой неінвазивної оцінки функції діастолі ЛШ. За допомогою цього методу можна проводити не лише диференційну діагностику різних видів серцевої недостатності, але й отримувати уявлення про характер етіологічного чинника, що призвів до розвитку останньої. Результати трансторакальної ЕХОКГ мають також і прогностичне значення, оскільки низька фракція викиду, ремоделювання ЛШ і рестриктивний тип його наповнення пов'язані з високою смертністю. Разом з ЕХОКГ необхідно використовувати доплерівське дослідження, яке допомагає визначити наявність і тяжкість дисфункції діастолі міокарда. Доплерографія дозволяє оцінити ранній трансмітральний потік діастолі, пов'язаний із скороченням передсердя, а також тиск наповнення ЛШ, які є маркерами дисфункції діастолі [10]. Необхідно також враховувати лабільність деяких показників функції діастолі ЛШ залежно від навантаження, які мають важливе значення в діагностиці ХСН зі збереженою фракцією викиду ЛЖ. У цьому випадку рекомендовано проведення стрес-ЕХОКГ з метою оцінки показників функції ЛЖ відразу ж після навантаження [9]. За допомогою доплерографії можна оцінити стан клапанного апарату серця, міру недостатності мітрального клапана, тиск в легеневій артерії. Крім того, доплерографія дозволяє оцінити динаміку серцевої структури і функцій міокарда на тлі терапії, що проводиться. Значення нових ультразвукових методик, наприклад, 3D-ЕХОКГ, в даний час оцінюються в клінічних випробуваннях. Стрес-ЕХОКГ з добутаміном або фізичним навантаженням використовують для виявлення ішемії міокарда як причини серцевої недостатності й оцінки його життєздатності за наявності вираженої гіпо- або акінезії.

Останніми роками в рекомендації щодо діагностики і ведення хворих з ХСН внесено обов'язкове визначення вмісту BNP і його попередника в плазмі крові, які продукуються кардіоміоцитами у відповідь на тиск або перевантаження об'ємом камер серця і є дуже чутливими маркерами. Діагностична і прогностична цінність рівня BNP досить висока, навіть порівняно з ЕХОКГ, тому використання цього методу вважається за необхідне в обстеженні хворих з підозрінням на СН зі збереженою фракцією викиду. При ХСН зі збереженою фракцією викиду вміст BNP у плазмі крові значно нижчий, ніж у хворих із систолічною дисфункцією ЛШ, хоча і вищий, ніж в осіб без СН. У хворих з порушенням розслаблення міокарда і симптомами ХСН слабкої вираженості, а також у хворих, що не мають клінічної симптоматики, може бути нормальний вміст натрійуретичних пептидів. Таким чи-

ном, низькі титри натрійуретичних пептидів у плазмі крові не виключають СН зі збереженою фракцією викиду, в той же час як при важчій діастолічній дисфункції, вміст натрійуретичних пептидів може бути підвищеним [13].

Золотим стандартом для оцінки тиску наповнення ЛШ залишається катетеризація серця. При цьому проводиться обчислення константи розслаблення, визначення ригідності камери ЛШ, яка визначається водночас з реєстрацією тиску і об'єму в камері. Проте інвазивність методу обмежує його використання в рутинній практиці клініцистів.

Радіонуклідна вентрикулографія дозволяє визначити об'єми лівого і правого шлуночків і фракцію викиду, але не є широкодоступним методом. Радіонуклідна вентрикулографія не є інформативною відносно клапанів, але точніше, ніж ЕХОКГ визначає функцію правого і лівого шлуночків.

Що стосується магнітно-резонансної томографії, то вона є «золотим стандартом» оцінки об'єму камер серця, маси міокарда і руху його стінок. При використанні контрастування за допомогою цього методу можна отримати інформацію про кровопостачання міокарда у спокої і після фармакологічного втручання. Проте ця процедура дорога і не так доступна, як ЕХОКГ. Крім того, проведення дослідження неможливе у пацієнтів з металевими імплантатами, включаючи електрокардіостимулятор, або унаслідок наявності у пацієнтів клаустрофобії.

Тести з фізичним навантаженням на тредмілі або велоергометрі застосовують для визначення толерантності до фізичного навантаження відповідно до останніх рекомендацій.

Коронарографію показано хворим з ХСН і ознаками ішемії міокарда, якщо можливо провести реваскуляризацію. У хворих з дисфункцією систоли ЛШ коронароангіографія може використовуватися як діагностичний тест з метою уточнення її етіології [14].

Ендомиокардіальна біопсія лівого або правого шлуночка показана лише при підозрі на специфічний міокардит або на загрозу відторгнення трансплантата у хворих після трансплантації серця [15].

В цілому, інвазивні дослідження хворим з СН показані рідко. Вони не потрібні для встановлення діагнозу «серцева недостатність», але можуть бути корисні для встановлення етіології і спостереження за хворими.

Сьогодні основними завданнями в лікуванні ХСН є зменшення симптоматики, запобігання повторної госпіталізації і передчасній смерті.

Висока ефективність лікарських засобів, які є основою терапії хворих з ХСН, підтверджена результатами крупних рандомізованих досліджень. Постій-

но зростає і роль хірургічних методів лікування таких хворих. Велике значення має організація амбулаторного спостереження. Хоча заходи, які пов'язані зі способом життя, вважають важливими, їх вплив на прогноз не доведений.

Сучасний арсенал фармакологічних засобів, які застосовуються для лікування хворих ХСН, невеликий. Досить активно використовуються інгібітори ангіотензинперетворюючого ферменту (ІАПФ), блокатори рецепторів ангіотензину II (БРА), β -адреноблокатори (БАБ), діуретики, антагоністи альдостерону (АА), дигоксин, комбінації гідралазіна і ізосорбиду динітрату.

Починати терапію хворим з ХСН, що мають низьку фракцію викиду, потрібно з призначення діуретиків і ІАПФ. Хоча за даними крупних досліджень не доведено, що діуретики знижують смертність і захворюваність. Вони показані всім хворим з симптомною СН для полегшення диспное і ознак затримки натрію і води. Жодне інше лікування не поліпшує симптомів і ознак перевантаження натрієм і рідиною так швидко і ефективно. Основний принцип лікування сечогінними препаратами полягає в тому, аби призначити мінімальну дозу діуретика, що є необхідною для підтримки еуволемічного стану [16].

В разі наявності у пацієнтів невиражених симптомів СН (II ФК за NYHA) досить призначення тіазидного діуретика. Якщо у пацієнтів є набряки або супутня ниркова дисфункція, то потрібні петлеві діуретики. У випадках важкого резистентного перевантаження об'ємом можна призначити ультрафільтрацію крові. Діуретики є високоефективними для полегшення симптомів і ознак ХСН, але одного їх призначення при СН недостатньо.

Для уповільнення темпів прогресування ХСН, підтримки стабільності клінічного стану, зниження ризику госпіталізації і передчасної смерті необхідне додавання інших препаратів, зокрема – ІАПФ. Лікування ІАПФ рекомендоване всім хворим з систолічною дисфункцією незалежно від вираженості або етіології симптомів. При поєднаному вживанні ІАПФ, діуретиків і дигоксина зменшується розмір ЛШ, покращується його функція, зменшується вираженість симптомів, кількість госпіталізацій, поліпшується виживаність хворих. При цьому знижується ризик розвитку інфаркту міокарда і миготливої аритмії. [17,18]

У низці багатьох рандомізованих досліджень (CONSENSUS, SOLVD-T) показано, що прийом ІАПФ сприяв поліпшенню виживаності пацієнтів, зниженню частоти госпіталізацій, зменшенню вираженості симптоматики ХСН і покращенню якості життя. За результатами інших рандомізованих досліджень (SAVE, AIRE, TRACE) було показано, що призначення ІАПФ

хворим з систолічною дисфункцією після перенесеного інфаркту міокарда сприяло поліпшенню виживаності. У дослідженні ATLAS смертність і частота госпіталізацій серед пацієнтів, що отримували високі дози ІАПФ була значно нижче, ніж у пацієнтів, що отримували низькі дози препаратів. Відмічено, що прийом ІАПФ у пацієнтів з безсимптомною систолічною дисфункцією ЛШ сприяв запобіганню прогресування ХСН.

Проте при тривалому прийомі ІАПФ у хворих з ХСН можуть розвинути такі серйозні побічні ефекти, як ангіоневротичний набряк і кашель, що робить неможливим їх подальше вживання. В цьому випадку цю групу препаратів можуть замінити БРА, які мають такі ж позитивні ефекти, що й ІАПФ. Завдяки блокаді приєднання ангіотензину II до його рецептора I типу, БРА не інгібують кініназу II і розпад брадикініну, тому не викликають вищезазначених побічних ефектів. [18]

Що стосується БРА, то в даний час доведена ефективність двох препаратів – валсартана і кандесартана у хворих з ХСН. У дослідженнях CHARM і Val-HeFT показано, що додавання цих препаратів до стандартної терапії, включаючої ІАПФ, знижує смертність, число госпіталізацій, зменшує вираженість ХСН і покращує якість життя пацієнтів. БРА потрібно призначати пацієнтам з ХСН II-IV ФК при непереносимості ІАПФ [19,20].

Наступною групою препаратів, які мають блокуючий ефект РААС, є АА. Вони блокують небажані ефекти альдостерону і працюють як калійзберігаючі діуретики. Додавання препаратів цієї групи до ІАПФ, діуретиків і дигоксину у хворих зі зниженою фракцією викиду ЛШ сприяє зменшенню міри вираженості ХСН, зниженню кількості госпіталізацій і поліпшенню виживаності пацієнтів. Останнім часом активно використовують селективний АА еплеренон, який у хворих з перенесеним інфарктом міокарда і цукровим діабетом знижує смертність і захворюваність [21].

У багатьох пацієнтів обережне і поступове введення у схему лікування необхідних препаратів з повільним титруванням дози дозволяє досягти поліпшення симптоматики, забезпечити вищу виживаність. Проте у деяких хворих така терапія або недостатньо ефективна, або не може бути використана в повному обсязі. Наприклад, згідно даним дослідження POSH (2006), близько 20-30% хворих, що госпіталізуються з приводу декомпенсації ХСН, не переносять блокатори РААС, тобто ІАПФ, БРА і АА [16].

Тому препаратами вибору у таких хворих є БАБ, які надають протидію несприятливим ефектам гіперреактивності симпатичної нервової системи. БАБ спільно з ІАПФ, діуретиками і дигоксином сприяють поліпшенню

функції ЛШ, зменшенню вираженості ХСН, скороченню кількості госпіталізацій і значному поліпшенню виживаності. Тому БАБ рекомендовані всім хворим з симптомною систолічною дисфункцією, незалежно від її етіології і тяжкості. Комбінація БАБ і ІАПФ заслужено вважається «наріжним камнем» в лікуванні хворих з ХСН [21].

Ще однією комбінацією, яка використовується при непереносимості ІАПФ і БРА (особливо особами афро-американської раси), є поєднана терапія гідралазином й ізосорбідом динітратом. Іншою областю використання даної комбінації є пацієнти, що зберігають симптоми ХСН, не дивлячись на стандартну терапію, що проводиться.

Що стосується серцевих глікозидів, зокрема – дигоксину, то він не показав зниження смертності і захворюваності у хворих з ХСН. Проте додавання його до ІАПФ і діуретика сприяло зменшенню ризику госпіталізації хворих з декомпенсованою ХСН. Тому, прийом дигоксину рекомендовано в основному хворим з миготливою аритмією для контролю частоти шлуночкового ритму, якщо БАБ неефективні. В разі наявності у хворих синусового ритму дигоксин використовується лише за відсутності ефекту від комбінованої терапії ІАПФ, діуретиками, БАБ і АА [22].

Недавні дослідження показали, що прийом поліненасичених жирних кислот привів до невеликого зниження захворюваності й смертності від ССЗ у хворих з ХСН. Точний механізм дії препаратів не з'ясовано, але у хворих з ХСН вони можуть надавати протизапальний, антиаритмічний ефект, знижуючи ризик виникнення небезпечних і потенційно небезпечних аритмій.

Окрім медикаментозних методів лікування ХСН існує ще ряд інструментальних, до яких належать імплантація кардіовертера-дефібрилятора (ІКД) і ресинхронізуюча терапія. ІКД сприяє зниженню ризику смертності у хворих після інфаркту міокарда і поліпшенню виживаності пацієнтів з ХСН II-III ФК з систолічною дисфункцією ЛШ, оскільки близько 50% хворих з ХСН вмирають раптово, в основному, через розвиток шлуночкових аритмій. У 30% хворих з ХСН є подовження комплексу QRS, що супроводжується сповільненою електричною активацією ЛШ і призводить до асинхронного скорочення серця, зменшення мітральної регургітації й підвищення толерантності до фізичних навантажень [23].

Що стосується хірургічних підходів до лікування ХСН, то в даний час проведено мало крупних рандомізованих досліджень з вивчення кінцевих крапок. Відсутні загальноприйняті показання до хірургічного лікування таких хворих. Тому, в хірургічних центрах часто використовують колектив-

ний досвід щодо ухвалення індивідуальних рішень про показання до операції і вибір втручань, що проводяться. Найбільш визнаними сьогодні є аортокоронарне шунтування, пластика клапанів серця, операції з ремоделювання ЛШ, імплантації ЛШ і трансплантації серця. Проводяться експериментальні дослідження відносно ефективності у хворих з ХСН імплантації пристроїв, стримуючих подальший прогрес дилатації порожнин серця і інтраміокардіальної трансплантації стовбурових клітин [24].

Література

1. Hoffman P.R. Public relations for the World Health Organization. World Health Report. Geneva, 2006.
2. P. Sever. From evidence to practice // Eur. Heart. J.- 2003. – Vol. 24.- P. 987-1003.
3. Руководство по кардиологии / под ред. В.Н.Коваленко.- К.:МОРИОН, 2008.-1424 с.
4. Сидоренко Г.И., Комиссаров С.М., Золотухина С.Т. Актуальные аспекты проблемы сердечной недостаточности // Междунар. Мед. Журн. – 2005. – Т.1., №1. – С. 6-9.
5. Dargie H.I., McMurray I.I., McDonach T.A. Heart failure – implications of the true size of the problem // J. Intern. Med. – 1996. – Vol. 39, №4. – P. 309-315.
6. Жаринов О.И. Проблема впровадження сучасних принципів лікування серцевої недостатності у клінічній практиці // Медицина світу. – 2000. – Т.9, №2. – С. 66-69.
7. Devereux R.B. Left ventricular diastolic dysfunction: early diastolic relaxation and late diastolic compliance // J. Am. Coll. Cardiol. – 1989. – Vol. 13. – P. 337-339.
8. Dickstein K., Cohen-Sofal A., Fillipatos G. et al. ESC guidelines for the diagnosis and treatment of acute and chronic heart failure 2008: the Task Force for diagnosis and treatment of acute and chronic heart failure 2008 of the European Society of Cardiology. Developed in collaboration with the heart failure Association of the ESC (HFA) and endorsed by the European Society of Intensive Care Medicine (ESICM) // Eur. Heart. J. – 2008. – Vol. 29, №19. – P. 2388-2442.
9. Nagush S.F., Appleton C.P., Gillebert T.C. et al. Recommendations for the evaluation of left ventricular diastolic function by electrocardiography // J. Am. Soc. Echocardiogr. – 2009. – Vol.22, № 2. – P. 107-133.
10. Palmieri V., Innocenti F., Pini R., Celentrano A. Reproducibility of Doppler echocardiographic assessment of left ventricular diastolic function in multicenter setting // J. Am. Soc. Echocardiogr. – 2005. – Vol.18, №2. – P. 99-106.
11. Кобалава Ж.Д., Котовская Ю.Я., Толкачева Я.Я., Караулова Ю.Л. Мочевая кислота – маркер и/или новый фактор риска развития сердечно-сосудистых осложнений? // Клин. Фармакол., тер. – 2002. – Т.11, №3. – С.32-39.
12. Hare I., Johnson R. Uric acid predicts clinical outcomes in heart failure: insights regarding the role of xanthine oxidase and uric acid in disease pathophysiology // Circulation. – 2001. – V. 107. – P.1951-1953.
13. Icogg C., Mc Murray. Neurohumoral pathways in heart failure with preserved systolic function // Prog. Cardiovasc. Dis. – 2005. – Vol. 47. – P. 357-366.
14. Cleiland I. C., Penneli D. I., Ray S.G. et al. Myocardial viability as a determinant of the

ejection fraction response to carvedilol in patients with heart failure (CHRISTMAS trial): randomized controlled trial // Lancet. – 2003 – Vol. 362. – P. 14-21.

15. *Cooper L.T. Baughman K.L. Feldman A.M. et al. The role of endomyocardial biopsy in the management of cardiovascular disease: a scientific statement from the American College of Cardiology and the European Society of Cardiology Endorsed by the Heart Failure Society of America and the Heart Failure Association of Cardiology // Eur. Heart J. – 2007 – Vol. 28. – P. 3076-3093.*
16. *Goebel I.A., Van Bakel A.B. Rational use of diuretics in acute decompensated heart failure // Curr. Heart Fail. Rep. – 2008. – Vol. 5. – P. 153-162.*
17. *Effects of enalapril on mortality in severe congestive heart failure. Results of the Cooperative North Scandinavian Enalapril Survival Study (CONSENSUS). The CONSENSUS Trial Study Group // N. Engl. J. Med. – 1987. – Vol. 316. – P. 1429-1435.*
18. *Flather M.D., Yusuf S., Kober L. et al. Long-term ACE-inhibitor therapy in patients with heart failure or left-ventricular dysfunction: a systematic overview of data from individual patients. ACE-inhibitor myocardial infarction Collaborative Group // Lancet. – 2000. – Vol. 355. – P. 1575-1581.*
19. *Cohn J.N. Tognoni G. Valsartan Heart Failure Trial Investigators. A randomized trial of the angiotensin-receptor blocker valsartan in chronic heart failure // N. Engl. J. Med. – 2001. – Vol. 3445. – P. 1667-1675.*
20. *McMurray I.I., Ostergren I., Swedberg I.C. et al. CHARM investigation and committees. Effects of candesartan in patients with chronic heart failure and reduced left-ventricular systolic function taking angiotensin-converting-enzyme inhibitors: the CHARM-added trial // Lancet. – 2003. – Vol. 362. – P. 767-771.*
21. *Pitt B., Jamad F., Remme W.I et al. the effect of spironolactone on morbidity and mortality in patients with severe heart failure. Randomized Aldactone Evaluation Study Investigation // N. Engl. J. Med. – 1999. – Vol. 341. – P. 709-717.*
22. *Bristow M.R., Saxon L.A., Boehmer J. et al. Comparison of Medical Therapy, Pacing, and Defibrillation in Heart Failure (COMPANION) Investigators. Cardiac-resynchronization therapy with or without an implantable defibrillator in advanced chronic heart failure // N. Engl. J. Med. – 2004. – Vol. 350. – P. 2140-2150.*
23. *Bardy G.H., Lee K.L., Mark D.B. et al. Sudden Cardiac Death in Heart Failure Trial (SCD-HeFT) Investigators. Amiodarone or an implantable cardioverter-defibrillator for congestive heart failure // N. Engl. J. Med. – 2005. – Vol. 352. – P. 225-237.*
24. *Rose E.A., Gelijns A.C., Moskowitz A.J. et al. Randomized Evaluation of Mechanical Assistance for the Treatment of Congestive Heart Failure (REMATCH) Study Group. Long-term mechanical left ventricular assistance for end-stage heart failure // N. Engl. J. Med. – 2001. – Vol. 345. – P. 1435-1443.*

академіки Т.В.ТУРОВСЬКА, Р.Г. ПРОЦЮК

*Донецький національний медичний університет ім. М.Горького
Інститут невідкладної і відновної хірургії ім. В.К. Гусака*

ВПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ ПРОТИТУБЕРКУЛЬОЗНОГО ЗАКЛАДУ НА ЗАСАДАХ ДОКАЗОВОЇ МЕДИЦИНИ

Резюме. Для використання можливостей інформаційних технологій в умовах доказової медицини (ДМ) опрацьовані характерологічні особливості ДМ та обґрунтовані критерії оцінки ефективності діагностичного і лікувального процесу, що базуються на запропонованих інформаційних параметрах. Визначено алгоритм діагностики патології бронхолегеневої системи при туберкульозі та неспецифічних запальних захворюваннях у дітей і підлітків, які ґрунтуються на інформаційному банку даних, передбачених набутим власним досвідом, інформативністю клініко-лабораторних показників і результатами аналітичних досліджень.

Доказова медицина, як науковий напрям, бурхливо розвивається, в той же час існують певні труднощі її використання. Виникла проблема формулювання визначення терміну в зв'язку з великою кількістю запропонованих варіантів з урахуванням вікового цензу (діти, підлітки, дорослі) пацієнтів [1, 3, 5, 6].

Матеріали і методи дослідження. Під терміном «доказова медицина» більшість авторів розуміють:

- гарантію найбільш ефективного, безпечного і економічного діагностування та лікування, що ґрунтується на найнадійніших із доступних доказів;
- збір, інтерпретацію та інтеграцію надійних клінічних даних, отриманих в результаті повідомлень пацієнтів, спостережень спеціалістів, а також експериментальних досліджень;
- технологію пошуку, аналізу, узагальнення та застосування медичної інформації, яка дозволяє прийняти оптимальне клінічне рішення;
- процес безперервного вивчення, що дозволяє інтегрувати найбільш надійні із існуючих доказів з індивідуальним досвідом;
- нову позицію клінічної медицини, яка відрізняється від попередньої меншим впливом суб'єктивного фактору на вибір критерію діагностики і лікування, які вимагають від лікаря критичної оцінки позицій різних експертів та результатів клінічних досліджень;
- інформаційну технологію вибору оптимальних варіантів медичної діяльності.

Результати дослідження та їх обговорення. На основі принципів ДМ пропонується наступний алгоритм пошуку та прийняття рішень при тубер-

кульозі та неспецифічних запальних захворюваннях легень дитячого і підліткового віку:

1. Визначення проблеми (прийняття рішення відносно сукупності пацієнтів з урахуванням способів діагностики і лікування та можливість їх порівняння, а також прогнозування клінічного результату).

2. Пошук інформації, яка стосується даної проблеми. Необхідно вказати, що дана інформація може міститися в опублікованих матеріалах, аналітичних оглядах та електронних базах. При цьому доцільно знати структуру електронних баз і термінологію, що необхідна для ефективного пошуку за допомогою комп'ютерних програм.

3. Критична оцінка методів визначення достовірності даних. Для цього необхідно дати відповідь на наступні питання:

- чи були розглянуті всі клінічні результати досліджень ?
- чи проводилося дослідження на основі сукупності клінічно подібних пацієнтів?
- чи відображають отримані результати сутність лікувально-діагностичної проблеми?
- чи застосовувалися методи, які би дозволили вилучити або суттєво знизити різні варіанти помилок в діагностиці і лікуванні?
- чи відповідають застосовані статистичні методи початковим вихідним даним і умовам їх одержання, яка статистична модель лежить в основі їх застосування і якою мірою виконуються передумови їх застосування?

4. Одержання найбільш позитивних результатів і визначення їх клінічного значення. Для цього необхідно вяснити, що являється первинною головною змінною, за допомогою якої оцінюється результат, наскільки великий ефект, що вивчається, наскільки точно оцінений ефект, що вивчається (чи є довірчий інтервал або інформація, яка би дозволяла визначити його самостійно).

5. Оцінка можливості застосування результатів в клінічній практиці. Для цього необхідно бути впевненим, що:

- конкретний пацієнт клінічно подібний до тих пацієнтів, за допомогою яких отримані результати;
- аналогічні результати можна отримати і у пацієнта;
- розглянуті всі клінічно значимі наслідки;
- співвідношення потенційної користі, збитків та затрат, що засвідчують на користь даного методу діагностики та лікування.

6. Оцінка можливості виконання. При цьому доцільно оцінити ймовірність успішного виконання кроків 1-5 даного алгоритму [2, 4, 7].

Висновки.

1. Сучасні інформаційні технології, особливо Інтернет, значно спростили доступ для наукових працівників і лікарів до доказової інформації відносно нових та уже існуючих методів діагностики і лікування. Прогрес доказової медицини тісно пов'язаний з розвитком сучасних інформаційних технологій і застосуванням методів математичної статистики.

2. Запропоновані принципи, які базуються на використанні алгоритму діагностики і лікування, накопиченого власного досвіду, існуючих літературних повідомлень та використання інформаційного банку даних при верифікації патології бронхолегеневої системи, що створює суттєві передумови доцільності їх застосування в області фтизіатрії і пульмонології.

Література:

1. Догоспітальна діагностика туберкульозу у підлітків [Текст] / І. Г. Ільницький, О. П. Костик, Л. І. Ільницька, І. С. Вівчар, М. Б. Пурська // Актуальні питання медичної науки та практики: зб.наук.праць ЗМАПО. – Запоріжжя, 2007.– Вип.71.– Т.2.- Кн.1.– С. 13-17.
2. Ільницька Л. І. Інформаційно-математичний алгоритм діагностики туберкульозу у підлітків в контексті основних засад доказової медицини [Текст] // Львівський медичний часопис (Acta medica leopolensia). – 2008. – № 4. – С. 106 – 109.
3. Ільницька Л. І. Основи доказової медицини в контексті інформаційно-математичного моделювання діагностичного процесу при туберкульозі у підлітків [Текст] // Галицький лікарський вісник. – 2008. – № 1. – С. 91 – 93.
4. Ільницька Л. І. Технологія виявлення туберкульозу органів дихання у підлітків [Текст] // Експериментальна та клінічна фізіологія і біохімія. – 2007. – № 3. – С. 103 – 107.
5. Мельник В. М., Ільницька Л. І. Інформаційно-математичне моделювання клініко-рентгенологічних та лабораторних проявів туберкульозу у осіб підліткового віку [Текст] // Український пульмонологічний журнал.– 2008. – № 4. – С. 17 – 21.
6. Мельник В. М., Білозір Л. І., Ільницький І. Г. Особливості діагностики туберкульозу у підлітків на дошпитальному та шпитальному етапах медичної допомоги. [Текст]: тези допов. // Всеукр. наук.-практ.конф. «Сучасні проблеми туберкульозу в Україні: причини та шляхи їх подолання». – Київ, 2008. – С.71.
7. Фещенко Ю. І., Мельник В. М., Ільницький І. Г. Хвороби респіраторної системи [Текст] // Хвороби респіраторної системи – Київ-Львів: «Атлас», 2008. – 497 с.

*Асистент кафедри медичної інформатики
Львівського національного медичного
університету ім. Данила Галицького
Г.І. ІЛЬНИЦЬКИЙ*

*«Сміх – велика справа: вона не забирає ні життя ні маєтку,
але перед ним винний – не зв’язаний зацьк...»*

Микола Гоголь

НЕСМІШНЕ ЖИТТЯ ВЕЛИКОГО СМІХОТВОРЦЯ

**1 квітня 1809 року в містечку Сорочинці Миргородського повіту
Полтавської губернії народився Микола Васильович Гоголь –
класик української та російської літератури.**

Серед медиків XVIII ст. був дуже популярним настій трав для лікування хвороб кишково-шлункового тракту, відомий під назвою «Трохимівка». Автором рецепту цілющого природного продукту був полтавчанин М.Я. Трохимовський (близько 1730-1815 рр.), штаб-лікар, член-кореспондент С.-Петербурзької медико-хірургічної академії. Завдяки його славі Сорочинці були відомі в Російській імперії під назвою «Лікарівщина».

Після закінчення Києво-Могилянської академії М.Я. Трохимовського, як дуже здібного юнака, котрий досконало знав латинську, німецьку, французьку та грецьку мови, запросив на навчання до сухопутної школи при Петербурзькому Генеральному шпиталі професор І.А. Политика. Через півроку навчання він отримав звання підлікаря (що було великою рідкістю) та лікаря. Чи не найбільшою заслугою М.Я. Трохимовського є підготовка першої в Російській імперії праці з фармакології лікарських рослин «Рассуждения о растениях в Крымской степи, полковым лекарем усмотренных» (1772). Після військової служби, у 1782 році був призначений лікарем Миргородського повіту і аж до самої смерті жив і працював у Сорочинцях, де за власні кошти утримував лікарню й широко застосовував гідротерапію і лікування місцевими лікарськими травами. До відомого на всю околицю доктора, аби той узяв породіллю під свій нагляд, й звернулося подружжя Гоголь-Яновських.

Микола Гоголь був довгожданою дитиною, адже його мати Марія Іванівна до народження сина втратила шестеро дітей. Тож лікар наказав везти до нього вагітну жінку не кіньми, а парою спокійних волів, і ретельно вимостити віз сіном. Пологи пройшли без ускладнень і на світ з’явився майбутній літературний геній з містичною силою...

Навіть тепер до Гоголя ставляться як до російського письменника, який начебто зрадив українську мову та покинув рідний край. Це не так. Живучи у Петербурзі, Микола Васильович спілкувався із земляками. 1833 року він клопотав про місце професора історії в Київському університеті св. Володи-

мира і так писав до М. Максимовича: «Киньте, насправді, кацапію і їдьте на гетманщину. Я думаю те ж саме зробити і наступного року гайнуть звідси. Дурні ми дійсно, якщо розсудити гарненько. Для чого і для кого ми жертвуємо всім. Їдемо!» В іншому листі зустрічаємо: «Туди! Туди! До Києва! До древнього, прекрасного Києва! Він наш, він не їх! Неправда! Там або довкола нього робилися справи старовини нашої». У листі до Олександра Пушкіна, котрий проїхав кілька тисяч кілометрів подорожуючи Україною, читаємо: «Я захоплююсь наперед, коли уявляю, як закипить праця моя в Києві. Там закінчу я історію України й Півдня Росії».

Микола Гоголь був патріотом України і наповнив українськими ідеями російські простори. Писав російською, а думав українською. Бачив рідну Україну як прадавній корінь, на який прищепилась Русь, і Росію розглядав, як нарощену крону праукраїнського дерева. Микола Гоголь був і залишається українцем, а нам ще потрібно зрозуміти світ його ідей, щоби мати сили змінити сучасний рутинний світ.

Ще одна деталь. По смерті Гоголя у лютому 1852 р. залишився опис його майна – переважно старого одягу на суму 43 рублі 88 копійок, що свідчив про повну байдужість письменника до земних благ в останні місяці життя. У той же час на руках у С.П. Шевирьова залишалися дві з гаком тисячі рублів, переданих Гоголем на благодійні цілі нужденним студентам Московського університету.

Станіслав РУДИК, академік

Із славистичного з'їзду

ХТО РОЗПОВІСТЬ ПРО НООСФЕРУ? (Видатні науковці)

Ім'ям цього видатного вченого названо академії і університети, морські судна і бібліотеки, вулиці і наукові лабораторії. І навіть географічні об'єкти. Та й не дивно, адже Володимир Вернадський – засновник таких наук, як геохімія, біогеохімія, радіогеологія. Він є творцем учення про біосферу, її еволюцію і перетворення під впливом людини на ноосферу – тобто сферу розуму.

І здавалося б, про нього написано цілі стоси досліджень і кілометри газетних шпальт публіцистики. Але й досі це – надзвичайна і суперечлива постать, особистість, навколо якої створено стільки міфів і легенд, що важко в такому плетиві розгледіти справжнього, реального вченого і філософа.

Щодо наукової кар'єри: Вернадський був академіком Петербурзької академії наук, професором Московського університету, одним із засновників Української академії наук, її дійсним членом і першим президентом, засновником першої наукової бібліотеки в Україні. Він збагатив науку глибокими ідеями, що лягли в основу нових провідних напрямів мінералогії, геології, гідрогеології, визначив роль організмів у геохімічних процесах.

Для його діяльності характерні: широта інтересів, постановка кардинальних наукових проблем, наукове передбачення. Володимир Іванович був організатором і директором Радієвого інституту, Біохімічної лабораторії, дійсним членом кількох академій (Паризької, Чеської).

Усі ці факти є загальновідомими. Однак навіть серед такої поширеної інформації про вченого є чимало двозначностей і суперечностей, які трактують на свій смак усі, хто не лінивий.

Але все по порядку.

«Упрямий українець, себе на уме»

Суперечність перша: росіяни вважають Вернадського великим російським ученим. Українці – своїм. А на чиєму боці істина? Як завжди, вона посередині. Справді, корені роду Володимира Вернадського йдуть

від запорізького козака Берна, який воював у війську Богдана Хмельницького. А вже дід Василь закінчив медичний факультет Московського університету, служив військовим лікарем і брав участь у поході військ Суворова через Альпи, за що отримав дворянство. Він оселився в Києві, де й народився батько Володимира Вернадського Іван Васильович.

Батько пішов науковою стежкою. Очолив кафедру в Київському університеті, а потім був запрошений на аналогічну посаду до Московського. А майбутній академік народився в Санкт-Петербурзі 12 березня 1863 року в сім'ї економіста і професора. Мати Марія Миколаївна була першою російською жінкою-політекономом. І батько, і мати були відомими публіцистами, лібералами і ніколи не забували про своє українське коріння. За чотири роки сім'я переїхала до Харкова. Родичів мали й на Полтавщині: в селі Великі Шишаки у Вернадських була садиба, куди майже щоліта приїжджали всі разом. І ще: знаменитий письменник Володимир Короленко доводився Володимирові Вернадському троюрідним братом.

Малий Володя читав українських письменників, бачив, як живе український народ, не був байдужим до історії предків. Уже навчаючись у Петербурзькому університеті на фізико-математичному факультеті, він читає польські книжки з історії України й пише на цю тему статтю. Активний студент не лише займався науками, а й брав участь у політичному житті, в заснуванні політичних молодіжних гуртків, його обирали до суспільно-громадських студентських організацій. Університет закінчив уже в званні кандидата наук.

В одному з петербурзьких дискусійних гуртків якась юна пані сказала про нього: «Упрямый украинец, себе на уме». А він цілком заслужено отримав професорське звання в Московському університеті.

У 1886 році Вернадський одружується з Наталією Старицькою – донькою відомого імперського чиновника. Прожив він із нею понад 56 років! Родина мала двох дітей – сина Георгія і доньку Ніну, які в другій половині XX століття померли в еміграції у США.

Але... повернімося до початку минулого століття. Вільнодумний учений знову переїжджає до Петербурга – на знак протесту проти імперської урядової політики. Знаний молодий професор 1891 року разом із Львом Толстим і газетою «Русские ведомости» організував громадське об'єднання допомоги голодуючим.

Ледь не створив атомну бомбу

У 1907 році Вернадський, перебуваючи під враженням від досліджень Марії і П'єра Кюрі, починає в Росії досліджувати радіоактивні мінерали. І за три роки створює Радієву комісію Академії наук. Виїжджає до експедицій, які розшукують на просторах імперії родовища радію. Більше того, є відомості, що коли розпочалася Перша світова війна, комісія займалася проблемою... створення атомної бомби. Ще 1913 року вчений спробував запобігти світовій війні, для чого з його ініціативи розпочали програму з розроблення ядерної зброї на гроші РАН, мільйонерів Рябушинських, а також, на початку війни – Головного штабу. Дослідження припинили через відсутність достатньо потужного літака, який зміг би доставити і скинути смертельний заряд. (Не буває лиха без добра!)

Паралельно, з 1902 року, Вернадський читає курс лекцій з історії російської науки й видає численні публікації: нарис «Про науковий світогляд», «Нариси з історії природознавства в Росії у XVIII столітті», «Академія наук у перше століття своєї історії» тощо. Згодом Володимир Іванович працює в Тимчасовому Уряді.

Після Жовтневого перевороту, який він не підтримав, науковець – серед тих, хто підписує звернення: **«...зусиллями народу буде покладено кінець пануванню насильників»** (тобто більшовиків). Починаються переслідування підписантів документа. Вернадський змушений виїхати до Полтави, а згодом – до Києва. За часів Скоропадського разом із двадцятьма відомими вченими, які тоді також переїхали з Москви до Києва, створює комісію з організації Академії наук.

Він писав тоді: **«Важливо створити сильний центр наукових досліджень українського народу, його історії, його мови, природи України...»**. Завдяки комісії було заплановано Ботанічний сад Академії наук у Києві, розроблено статут Академії, засновано Геодезичний інститут, Біогеохімічну лабораторію. Але... в Україну приходять більшовики. Вернадський захворів на тиф, а після ректорства в Таврійському університеті переїжджає знов до Петрограда. Безлад у країні і переслідування кадетів (а він був одним із засновників цієї партії) змушують ученого із сім'єю виїхати на запрошення від Сорбонни до Франції.

Під гарантії безпеки

На одній з публічних лекцій початку 20-х років він сказав такі слова: «Ми підходимо до великого перевороту в житті людства, з яким не зрівняється все ним пережите. Недалеко той час, коли людина отримає атомну енергію... Чи доросла вона до вміння використовувати силу, котру неминуче дасть їй наука? **Учені не повинні запліщувати очі на можливі наслідки наукової роботи, наукового прогресу. Вони мають відчувати відповідальність за**

свої відкриття. Вони повинні пов'язати свою роботу з кращою організацією людства».

Він мав на увазі відповідальність учених за використання відкриттів на користь людям. І це – майже за чверть століття до Хіросіми!

Повернувшись на батьківщину 1926 року під гарантії безпеки керівництва Радянської Росії, Вернадський публікує свою знамениту книжку «Біосфера», а в очолюваному ним Радієвому інституті 1938 року починає працювати перший у Росії циклотрон. Володимир Іванович був одним з ініціаторів інтенсивного вивчення атомного ядра для використання енергії радіоактивного розпаду. Треба зауважити, що незважаючи на страшні репресії тих років, сталінська верхівка все-таки дотримала слова: Вернадського не чіпали. Сам Молотов особисто стежив за цим і приструнював аж надто завзятих «вівчарок» режиму. На донос одного з таких «тупнув ногою» так, що вченого надовго залишили у спокої. Щоправда, діти Вернадського все-таки залишилися в еміграції. Є чутки, що син академіка нібито навіть працював агентом свого батька, висилаючи тому публікації про досягнення американських науковців. Утім, згодом, «заповзятливі» таки відігралися, і Володимир Іванович роками впадав у немилість. До 90-х років минулого століття більшість його геніальних ідей була якщо не під забороною, то вважалася неістотною і ледь не шкідливою.

А за часів Сталіна науковець був змушений працювати саме на ту осоружну бомбу! На початку Другої світової Сталін зібрав на нараду відомих учених Іоффе і Хлопіна і запитав у них, чи можливе, й за який термін, створення цієї бомби. Ті відповіли, що не раніше, ніж на початку XXI століття. Коли це саме запитання поставили Вернадському. Той відповів: 5-7 років і надав докладний план робіт. Однак невдовзі, в січні 1945-го, він помирає.

А тепер іще про одну суперечність. Радикальну. Прихильники ідей Вернадського стверджують: саме йому належить теорія ноосфери, а також вчення про стабільність біосфери й започаткування екології як науки. Критики вважають, що це зовсім не так. Мовляв, ніде в працях видатного вченого конкретно про ноосферу (в яку еволюціонує біосфера) не йдеться. А щодо стабільності біосфери – він узагалі помилявся. І знову: де істина? Мабуть, відповідь на це запитання ще належить сформулювати. Але коли кілька років тому я намагалася знайти в Україні авторитетну наукову особу, яка прокоментувала б мені це вчення, охочих не знайшлося.

Водночас іще від 60-х ідей Вернадського використовували для розробки і конструювання замкнених екосистем і створення штучної біосфери в космічних програмах НАСА.

А сам учений вірив у призначення науки як основного фактора вдосконалення суспільства. Помилявся чи ні?

Ольга КОВАЛЕНКО, газета «Освіта України»

КИРИЛО РОЗУМОВСЬКИЙ

Се сталося 1731 року. Через село Чемер (під Козельцем) проїздив полковник Вишневський, якому було наказано добирати в Україні співаків для придворної капели. В церкві він почув дивовижний бас Олекси Розума (пастуха й бандуриста із сусіднього села Лемеші) і... взяв його до Петербурга. Обер-гофмаршал двору Левенвальд прослухав Олексу й одразу зарахував до придворного хору. Там його побачила й почула цісарівна Єлизавета і закохалась у парубка-красеня та в його голос. «...Он был красавец в полном смысле слова», – напишуть згодом Брокгауз і Ефрон (т. 51, стор. 201).

Перша посада, яку придумала цісарівна для свого коханого – **придворний бандурист**.

Тепер він своїм лунким басом гримів на весь царський палац. Співав виключно українські пісні й думи. Тим часом цісарівна «облагороджує» його прізвище: він стає Розумовським, камер-юнкером цісарівни, управником усіх її маєтків. Се вплинуло на стан справ у Лемешах: мати купила корчму і швидко віддала заміж своїх доньок, бо стала «багатою».

Після царського перевороту, що його вчинила Єлизавета Петрівна з допомогою гвардійців, Олекса дістає чин генерала, а по її коронації – звання обер-єгермайстера. Йому даровано чимало маєтків у Велико- та Малоросії. Мати і вся родина Розумів переїздить до Петербурга й мешкають при дворі.

Восени 1742 року в підмосковному селі Перове Єлизавета Петрівна таємно обвінчалася з Олексою Розумовським. То й був **морганатичний шлюб**. Тобто, таємний, не визнаний міжнародною спільнотою шлюб цариці з некоронованою особою. При сьому діти від такого шлюбу не є престолонаслідниками. Се те головне, що повсякчас турбувало Єлизавету Петрівну і призвело до рішучих фатальних дій...

Тим часом культ України в Петербурзі наростає. «При дворі тепер пошла мода на все малороссийское», – крізь скрегіт зубів писали тодішні хронікери.

Чи не вперше за всю історію українського народного мистецтва створюється **капела бандуристів**.

Українці, співаки й співачки, тепер брали участь не лише в церковних співах, а й у театральних виставах нарівні з італійськими співцями, не поступаючись перед ними.

А Розумовський отримує за клопотанням Єлизавети Петрівни «достоїнство» графа Римської імперії, тобто – міжнародне визнання його графського стану.

Великою подією в суспільному житті України стало те, що... **цариця відродила Запорозьку Січ**. І, звісно, – гетьманат. А гетьманом України за її ж рекомендацією обирають Кирила Розумовського, меншого брата Олексі. А ще Єлизавета Петрівна засновує Академію наук Росії, першим президентом якої стає 18-річний Кирило. Відкриває цариця і Московський університет, куди запрошують викладачів із Києво-Могилянської академії...

...Нарешті цариця сама їде в Україну. Вона здивувала світ тим, що довго мешкала в домі Розумів у Козельці й познайомилася з усіма близькими і далекими родичами свого чоловіка. Се чи не єдиний випадок в історії світової монархії, коли царська персона так тісно спілкується з народом.

Далі її зачаровує Київ. Тут вона вигукнула фразу, яку зафіксували придворні літописці: «Возлюби меня, Боже, в царствии небесном Твоём так, как я люблю народ сей благонравный и незлобивый». Мовилося, звісно, про українців.

Так, вона щиро полюбила український народ, Україну і сим наблизила свою смерть. Бо двір затамував свій імперський гнів...

А цариця розгорнула будівництво в Києві: Царський палац на Печерську, Андріївська церква на тому місці, де колись апостол Андрій Первозваний встановив хрест... На Півдні в степу повеліла будувати потужну фортецю. Що стимулювало те будівництво? Оскільки документів роздобути не вдалося, пошлюся на версію Петра Жура та інших лєнінградських дослідників 80-х років.

...Єлизавету Петрівну називали чуйною жінкою – вона, скажімо, скасувала в імперії смертну кару й катування (і се донька кривавого Петра!). Особливо в неї розвинуте було **чуття материнства**.

Вона вболівала за долю своїх трьох дітей, які не були престолонаслідниками, і вирішила їх такими зробити... Тобто, задумала надати Україні статусу королівства (за іншою версією – Великого Князівства), незалежної держави. Тому й назвала палац на Печерську Царським (тільки з середини XIX ст. він став називатися Маріїнським); тому й передбачено було в Андріївській церкві провести коронацію Олексія Розумовського (і досі зберігся наготовлений для короля трон у храмі); тому будувала фортецю в південному степу як захисток Українського Королівства (Великого Князівства) від орди.

Проте після приїзду до Петербурга, коли цариця почала готувати своє оточення (шувалових і воронцових) до незвичайних ухвал, її отруїли. Хоча офіційно зголошено було, що 52-річна цариця померла «природною смертю». Але найправдивіші Брокгауз і Ефрон про причини смерті – жодного слова.

Трагічна доля її дітей: один син, за всіма ознаками талановитий хімік, загинув від вибуху в своїй лабораторії, другий, під псевдонімом, Закревський – безслідно щез... Доньку, під псевдо «княжна Тараканова», Катерина II з допомогою графа Орлова виманила з Італії і згноїла в Петропавлівській фортеці – страдниця ще встигла народити від Орлова сина, доля якого теж трагічна.

Скіфопіль

Се загублене в глибині тисячоліть, але таке рідне нам, українцям, місто має пряму стосовність до сучасної Кіровоградщини, степи якої за дуже давніх козацьких часів називалися Диким Полем. А заснували се місто на терені Паленого Стану (Палестини) ще в III тисячолітті до н.е. переселенці – давні українці – з-над Бугу та Інгулу.

С.І.Табачніков за пультом

ПРАДАВНІСТЬ ІСТОРИЧНИХ ДЖЕРЕЛ

Проблема походження козацтва так само заплутана, як і питання походження українців узагалі. Історики тоталітарної науки відносили появу козаків, як і всього українського народу, до XIV – XVI ст. За незалежної України нам відкрилися нові історичні виднокола, що дало можливість ученим-патріотам відсунути етногенез нашого етносу углиб віків. Те ж саме стосується й козацтва.

Виявом кривого зацікавлення нашого народу історичними коренями українського лицарства стало грандіозне відзначення 500-річчя козацтва, яке zorganizували патріотичні сили України напередодні краху доби тоталітаризму. Близько мільйона краян, мов птахи з вирію, ринули до місця проведення урочистостей. Як весняна повінь вони змели виставлені заслони і злилися в єдину козацьку громаду! То ожили в їхній душі притлумлені козацькі гени! І хоч нині ми розуміємо, що дата 500-річчя козацтва не має нічого спільного з історичною дійсністю, але сам той могутній порив є знаменним!

Однак як глибоко сягає козацтво в сиву млу часу? Ось погляньмо на це зображення, що його викарбовано на стіні піраміди єгипетського фараона Херемхеба. Тут зображено воїна, який конвоює вервечку полонених. Нічого дивного в цьому не було б, якби той вояка не виглядав чистісіньким козаком! Він не має нічого спільного з єгипетськими ликами, але, мов близнюк, схожий на українця. Цей конвоїр круглолиций, з щиро українськими рисами обличчя. На виголеній голові у нього довгий оселедець. Кремезна статура. Викапаний Тарас Бульба! «Дозвольте! – захвилюється тут доскіпливий читач. – Але ж цього лицаря було вирізьблено 3400 років тому!» Так, добродію, ви маєте рацію. І цього не збагнути, якщо не бути втаємниченим у нашу Праісторію.

Новітніми дослідженнями встановлено, що наші пращури масово мігрували по планетарних обширах. Зосібна ще 3500 років до Христа вони колонізували Палестину. А близько 1720 р. до нової доби їхнє плем'я гиксосів ураганом увірвалося на колісницях до Єгипту і впродовж 15-ти фараонських династій з 16-ти правили країною. Тож наш герой з настінного живопису піраміди припадає саме на цю епоху. Отже, нічого дивного у з'яві наших лицарів на єгипетських теренах немає. Як і на інших праісторичних зображеннях. Але ж тоді ми маємо право відносити витоки козацтва принаймні до II тисячоліття до пової доби! Неймовірно? Так. Але нічого не вдієш. Історію переписувати не можна...

Козаки служили не лише у фараонів. Історичні джерела засвідчують, що в усі наступні віки вони були найманим військом при всіх королівських дворах Європи та у владик Азії. Їх цінували за виняткову мужність і хоробрість. Правдивий російський історик XIX ст. О. Вельтман у своїй капітальній праці «Аттила і Русь IV і V століття» (Москва, 1858 рік) на величезному історичному матеріалі показав, що саме українці, і передусім козаки, колонізували Центральну Європу і створили тут державотворчу й націєтворчу історичну долю. Він їх так і називає прямо українцями й козаками або лугарями. Як відомо, царини навколо запорозьких Січей називалися Великим козацьким лугом, а самих січовиків – лугарями.

О. Вельтман показує, що область в Бургундії називалася тоді Новим Лугом, що бургундці прийшли на територію Франції близько 370 років зі Старого Лугу, тобто з козацьких країв придніпровського Великого Лугу. Те ж саме лугарі Лужицької області в Німеччині. Залишки цього стародавнього українського племені і в сучасній Німеччині називаються лужицькими слов'янами і мають культурну автономію.

Автор вслід за стародавнім німецьким істориком Йорданом свідчить, що козаки-лугарі славилися по всій Європі і що не було такого народу, який би не наймав їх до свого війська. Йордан зазначає, що лугарі «були кмітливі і надзвичайно гордовиті. Не було народу, який в числі військ своїх не потурбувався б мати цих легкокінних вершників». Чи може бути вища оцінка ратної звитяги наших лицарів?!

До цього свідчення Йордана О. Вельтман додає такий коментар: «Таким чином, зрозуміло, що це були лугарі – стан козацтва (підкреслення мої. – О.Г.), який служив за наймом».

Однак козаки-волонтери були не просто найманцями, не звичайними ландскнехтами, які переважали в той час. Будучи представниками високорозвиненого народу, ці козаки ставали елітною, кермуючою верствою суспільства. Неодноразово відзначувана Йорданом, Вельтманом та іншими істориками така риса наших лицарів, як гордість, особиста гідність, є свідченням якості їхньої етнічної психології, національної гідності, так прикро забутої потім уплині манкуртизації, духовного і фізичного нищення нашого етносу. Поновлення цієї риси національного характеру українців є одним із цільних завдань нашого духовного відродження.

О. Вельтман відзначає і намагання козаків Європи втручатися в суспільні процеси своєї Батьківщини. Вони навіть влаштовували військові походи на Україну. Ось один із них: «Лугарі, що заснували Задніпровський Вели-

кий Луг, мали рушити в сусідстві з Булгарами за існуючим шляхом від Заходу Європи до Тавриди. Вони, як ми бачили, прийшли до переправи, і, отже, до переправи через Дніпро. Але тут зупинили їх Амазонки».

Це повідомлення буквально валить з ніг. Жінки зупинили гартоване козацьке військо! Але це видається фантастичним лише для тих, хто не знайомий з цим дивовижним феноменом української історії. Цей феномен штучно замовчувався, бо він високо підносить українське жіноцтво і українську націю в цілому.

Амазонки – унікальне явище в світовій історії. Аби не віддавати його на карб українців, його оббріхували, фальсифікували. Амазонок відносили куди завгодно, включаючи басейн Амазонки – аби лише не знали, що це наше рідненьке вітчизняне явище, що воно виникло і яріло на наших теренах. Воно могло виникнути лише в етносі, жінки якого мали неймовірно високий соціальний і моральний статус. І коли наш соціум став переходити від матріархату до патріархату, найбільш гордовиті жінки покинули чоловіків і, забравши дітей, утворили свою власну козацьку Січ. Вони змалечку гартували юних козачок (косачок), і ті скоро зрівнялися в ратній майстерності й звитязі з козаками-чоловіками. Вони не лише владарювали в українських степах, але й робили вдалі походи в Європу та інші регіони планети.

О. Вельтман розповідає про одну таку амазонку непередаваної краси – Брингильду Заградську: Ця володарка українського міста Заграда славилася ще й своєю мудрістю, й героїчними вчинками. Коли бургундський король Гунтер, почувши про всі ці її чесноти, попросив її руки, горда косачка відповіла, що це право він може завоювати лише в двобої з нею. Цей лицарський турнір бургундець ганебно програв – українська Цар-дівича вибила його списом з сідла. Король був у відчаї: і від цієї ганьби, і від втрати красуні.

– Королю, викликай її знову, – сказав тоді лицар Сіфрід, – і дай мені твої обладунки.

Сіфрід у цьому повторному герці приборкав норавливу наречену. Тільки так владика Бургундії заволодів могутньою амазонкою. Про ці та інші пригоди наших войовничих косачок розповідає знаменита сага «Пісня про Нібелунгів».

Гідними спадкоємцями наших стародавніх козачок були і їхні пращурки в наступній славетній історії українського козацтва. Вони нарівні з чоловіками боронили рідний край і прищеплювали козацький гарт своїм дітям. І сьогодні українські лицарки є повноправними членкинями козацтва України, і тільки вони можуть передати козацькі традиції своїм дітям.

Олексій ГУБКО

УЧЕНІ ЗНИЩУЮТЬ РАКОВІ КЛІТИНИ ЗА ДОПОМОГОЮ ЦУКРУ

Гай Перкінс із Каліфорнійського університету Сан-Дієго пропонує використовувати для боротьби зі злоякісними клітинами аналог глюкози, який виявився для них токсичним.

Про це повідомляють «Медновини» з посиланням на публікацію в журналі Cancer Research.

Підхід Г. Перкінса ґрунтується на тому, що джерелом вуглецю й енергії для клітин слугує глюкоза. Разом з японським колегою Руді Ямагучі з Університету Киушу у Фукуоке він виявив, що ракові клітини здатні поглинати із зовнішнього середовища синтетичний аналог глюкози 2-дезоксиглюкозу. Виявившись усередині клітини, 2-дезоксиглюкоза фізично витісняє з ланцюгів обміну речовин білок, який у ракових клітин блокує механізм апоптозу. У нормі апоптоз, або запрограмована клітинна смерть, забезпечує самогубство клітин, що становлять небезпеку для організму. У ракових клітин цей процес порушений і тому вони діляться нескінченно. 2-дезоксиглюкоза, позбавляючи ракові клітини білка, який робить їх безсмертними, знову включає механізм клітинного самогубства.

Як показали Г. Перкінс і Р. Ямагучі загибель клітин, які поглинули 2-дезоксиглюкозу, можна викликати за допомогою препарату АВТ-263 (Navitoclax). Він спеціально розроблений для придушення активності двох внутріклітинних інгібіторів апоптозу Bcl-2/Bcl-xL.

Цей підхід є перспективним для лікування раку легенів, печінки, молочної залози і крові. В експериментах на мишах з раком передміхурової залози було показано зникнення агресивних пухлин упродовж кількох днів.

Р. Ямагучі і Г. Перкінс планують почати клінічні випробування методу на базі Каліфорнійського університету Сан-Дієго.

ЗА ДОПОМОГОЮ ОДНОГО ВИДОХУ...

В США успішно закінчилися випробування унікального тесту на рак легенів, який дозволяє поставити діагноз по одному видиху. Насправді пацієнту необхідно подихати в спеціальну трубку приблизно хвилин п'ять.

Клінічні випробування підтвердили, що дихальний тест може виявити рак легенів з 83 % точністю, а також здатний розрізняти декілька видів цього захворювання.

Таким чином, для виявлення одного з самих небезпечних видів раку тепер достатньо лише подихати в спеціальну трубочку, і тест виявить наявність захворювання з точністю комп'ютерної томографії легенів. Раніше для цієї процедури використовувались високотехнологічні сканування та біопсія.

Рак легенів є однією з найбільш розповсюджених в світі причин смертності від онкологічних захворювань. Вже існуючі тести для виявлення цього захворювання дають дуже багато неправдивих результатів, що примушує лікарів робити багато іноді непотрібних біопсій та рентгенівських обстежень. Новий дихальний тест на багато простіший у використанні і абсолютно безпечний для пацієнта.

Всередині нового дихального тесту знаходяться більше 120 реагентів, які реагують на біомаркери раку.

Тест виявляє хімічний результат метаболізму пухлини, метаболіти якої попадають в кров і вже потім – в повітря, що видихається. Спеціально навчені собаки можуть по диханню визначити пацієнтів з раком легенів з точністю, але не можливо поставити собачу будку в приймальне відділення лікарні. Метод газової хроматографії також дозволяє виявити метаболіти раку в диханні, але він надто складний – вимагає деякого досвіду і добре обладнаної лабораторії.

Вчені протягом багатьох років працювали над неінвазивним дихальним тестом на рак. В результаті пощастило створити простий, надійний та портативний тест, який можливо використовувати в будь якій клініці.

Заслужений лікар України, академік О.О.Біляєва

ПЕТРО КОНАШЕВИЧ-САГАЙДАЧНИЙ*До 500-річчя заснування Запорозької Січі*

Один із найгеніальніших полководців Європи, державний діяч, дипломат, захисник української культури і духовності, поборник освіти – він був людиною Відродження. Як і інші ренесансні особистості, Петро Сагайдачний піднісся до найвищих шаблів тодішньої освіченості, був титаном духу і думки, людиною могутніх пристрастей, кипучої, нестримної енергії.

На українському ґрунті така особа найповніше могла себе виявити передусім у визвольній боротьбі, яка протягом XVI–XVII століть набула значення найважливішої життєвої проблеми і від розв’язання якої залежала доля і нашого краю, і його народу. Турецько-татарські загарбники за-

грозували йому геноцидом, фізичним винищенням; шляхетська Польща – духовним спустошенням, що призвело б до загибелі української нації.

Отже, тому народ, не маючи власної держави, мобілізував усі свої матеріальні й духовні можливості та історичні резерви і сформував козацтво – потужні збройні сили – одну з ознак держави. Козацтво створило Запорозьку Січ, яка розвинулася у політичний і військовий центр усієї України.

Петро Сагайдачний з’явився на Січі в останні роки XVI століття. Немає можливості докладніше розповісти про попередній період його життя, оскільки документальних даних обмаль.

Місце народження Петра Сагайдачного називає його сучасник Йоахим Єрлич у своєму творі «Літописець – або хроничка». Це село Кульчиці поблизу Самбора (тепер Львівської області). Тут, у сім’ї дрібного українського шляхтича, приблизно 1570 року народився хлопчик, якого нарекли Петром. Церковна пам’ятка Київського Золотоверхого Михайлівського монастиря донесла до нас ім’я батька майбутнього гетьмана – Конон, за українською вимовою – Конаш.

Навчався Сагайдачний в Острозькій школі на Волині, заснованій у 70-х роках XVI століття. Це був час особливого загострення ідеологічної бороть-

би. Польська шляхта, загарбавши українські землі, встановила тут тяжкий феодально – кріпосницький гніт, жорстоким примусом насаджувався католицизм, велося насильницьке ополячування українців. «Вогнем і мечем» діяли на Україні єзуїти – представники войовничого католицького ордена. Відкриваючи свої школи-колегіуми, єзуїти перетворювали їх на знаряддя боротьби з православ'ям, культурою, літературою та мовою українців і білорусів.

Значна частина українського феодального панства зрікалася своєї віри, нації, рідної культури, мови. Однак народ непохитно протидіяв цьому. З другої половини XVI століття шириться освітній рух, очолюваний братствами – міськими організаціями, що об'єднували ремісників, торгових людей, козаків, українську шляхту, їм належить величезна роль у відсічі єзуїтської ідеологічної експансії; заслуговує на увагу, пошану їхня діяльність щодо розвитку освіти і друкарства, організації братських шкіл, піднесення національної самосвідомості народу.

Вважається, що найбільшою і першою була школа Львівського Успенського братства, відкрита 1586 року. Проте ще перед нею засновано Острозьку, що стала першим українським навчальним закладом. Фундатором її був багатий і впливовий магнат Костянтин-Василь Острозький, який зберігав вірність своїй нації.

Острозьку школу, що проіснувала до смерті її засновника називають академією. Найвидатніший природознавець нашого століття, нащадок запорозьких козаків Володимир Іванович Вернадський у своєму програмному виступі «До створення Української Академії наук», роблячи історичний екскурс у минуле академій, згадав і Острозьку школу, що об'єднувала групу діячів культури. Він вважав її типовим прикладом для першого етапу існування академій, коли вони були гуртками вчених, підтримуваних меценатами..

Курс навчання в Острозькій школі складався зі знаменитих «семи вільних наук» доби Ренесансу – граматики, риторика, діалектика, арифметика, геометрія, музика і астрономія. Провідне місце займало вивчення старослов'янської і грецької мов. Ректором школи був громадський діяч і письменник Герасим Смотрицький, учителями – відомі педагоги-письменники: Іов Княгинецький, друг Івана Вишенського, Клірик Острозький, Василь Суразький, ієромонах Кіпріян, Дем'ян Наливайко (брат Северина Наливайка, керівника козацько-селянського повстання 1594 року).

Разом із Сагайдачним вчився Мелетій Смотрицький, який згодом став автором «Грамматики словенския правильное синтагма», що неодноразово

перевидавалася в Україні, в Москві і за якою вчилася кілька поколінь українців, білорусів, росіян (наприклад, Михайло Ломоносов називав її «вратами своєї освіченості»),

Отже, в Острозі Петро Сагайдачний не тільки глибоко опанував знання, у нього сформувався прогресивний, гуманістичний, патріотичний світогляд. Згодом він потрапляє до Львівської братської школи, де зустрівся з Іовом Борецьким.

Тож можна стверджувати, що Сагайдачний тривалий час перебував у атмосфері напруженого інтелектуального і духовного життя, де панували передові ідеї доби, порушувалися гострі політичні та ідеологічні питання, які хвилювали тоді українське суспільство. З багатьма культурними діячами майбутній гетьман і надалі підтримував зв'язки, а з Іовом Борецьким – до кінця свого життя. Вони разом діяли, були речниками спілки козаків та інтелігенції, яка тоді репрезентувалася переважно особами духовного стану.

Після приїзду зі Львова до Києва Сагайдачний був домашнім учителем у київського судді Аксака.

Є дані, хоч і побічні, про його суспільно-громадську діяльність цього часу.

6 жовтня 1596 року у Бресті відбувся церковний собор, який проголосив унію – релігійне єднання православних і католиків. Визнаючи своїм духовним зверхником папу римського, уніати приймають основні догмати католицизму. Православна церква оголошувалася поза законом.

Селянство, міське населення, козаки, значна частина православного духовенства і української шляхти виступили проти унії, що призвело до подальшого загострення соціальної, політичної, ідеологічної конфронтації, яка досягла особливої гостроти в перші десятиліття XVII століття, а в 30-ті роки боротьба проти унії стає одним із гасел козацько-селянських повстань.

Треба відзначити, що хоча в першій половині XVII сторіччя унія виступала як ідеологія чужоземних феодалів, панства і королівської влади, в майбутньому уніатство пережило певну історичну трансформацію. З кінця XVIII століття польські магнати і шляхта, втративши після розділів Польщі політичну владу на Правобережній Україні, все ж зберігали економічне і духовне панування там. Вони переслідували і тероризували українське населення, для частини якого в цей час уніатська віра вже стала традиційною. Уніатська церква сприяла також поширенню освіти серед народних мас.

Петро Сагайдачний одразу ж після Брестського собору 1596 року зайняв позицію неприйняття унії. Про це свідчить його твір «Пояснення про унію», який, щоправда, не дійшов до нас. Проте зберігся лист, у якому литовський канцлер Лев Сапега називає твір «дуже коштовним».

У відповідь на Брестську унію посилюється показання українського

населення, втечі на Січ. Наприкінці XVI – початку XVII ст. запорозьке козацтво, зростаючи кількісно, стає могутньою військовою силою.

Подався на Запорожжя і Петро Сагайдачний. На Січі, яку дослідники справедливо називають ще однією українською академією, але вже військовою, де в умовах постійної небезпеки і героїзму гартувалися національні герої, ватажки народних повстань проти польсько-шляхетського панування і феодално-кріпосницького гноблення, керівники походів проти турецько-татарських агресорів, він набув військового досвіду, досконало вивчив козацьку стратегію і тактику, зрештою, сформувався як полководець.

Петро Конашевич-Сагайдачний брав найактивнішу участь у походах і досить швидко, завдяки освіченості, державному розуму, сильній вдачі, переконанням здобув високий авторитет. Спочатку його обрали обозним, доручили відати всією артилерією Січі, згодом він очолює січове товариство – стає кошовим отаманом. Пізніше кілька разів його обирають гетьманом.

З розвитком Запорозької Січі боротьба проти турецько-татарської агресії набирає активного, наступального характеру. Козаки не тільки давали відсіч нападам татарських орд і турецьких військ на Україну, а й уже наприкінці XVI століття самі розгорнули наступ на володіння султанської Туреччини та її васала – Кримського ханства, намагались перенести військові дії на територію ворога. Перша спроба була зроблена ще в середині XVI ст., коли Дмитро Вишневецький, спираючись на побудований на Малій Хортиці замок, вдовив козаків на кримські улуси.

Турецька імперія (Оттоманська Порта), до якої входили завойовані нею країни Європи, Азії та Африки і яку населяло 60 мільйонів чоловік, була найбільшою державою у ті часи. Вона запанувала на Чорному морі і Балканах, оволоділа гирлами Дунаю, Дніпра, Дону, прагнучи використати їх як опорну базу для наступу проти України, Росії, Польщі, Білорусії. Збройні сили Оттоманської Порти належали до числа найсильніших тоді армій світу, мали репутацію «непереможних». Турецьке нашествя загрожувало всьому європейському розвитку. Маючи у своїх агресивних планах загарбання України, султанська Туреччина викликала й інспірувала татарські напади.

Вторгнення татарських орд на українські землі супроводилося нещадним розоренням сіл. Але найтяжчим наслідком цих навал було знищення і масове полонення українців. Залишаючи на своєму шляху згарища і трупи, орди, повертаючись до Криму, гнали, як худобу, тисячі бранців, молодих здорових людей, цвіт українського народу; малих дітей і старих людей вони безжально знищували.

Трагічна була доля хлопчиків-підлітків, які потрапляли в полон, їх здавали до султанського війська, де намагалися витравити всі спогади про рід-

ний дім і Вітчизну і виховати з них фанатичних захисників султанського престолу. Яничарський (піхотний) корпус султанської армії насамперед і поповнювався хлопчиками зі слов'янських країн.

За три століття ханські орди і султанські війська знищили і перетворили в невідьників десятки мільйонів українців.

Отже, проти такої супердержави та її васала козаки розгорнули справжню національно-визвольну війну.

Сагайдачний розробив стратегію цієї війни. Запорожці влаштовували морські та сухопутні походи на Крим та узбережжя Чорного моря. Основним напрямком козацького наступу на турецькі володіння були береги Анатолії і Малої Азії, хоч козацькі судна-«чайки» з'являлися і поблизу берегів Африки. Ставилися завдання: послабити військову силу ворога, знищити його флот, зруйнувати найважливіші порти. Під час великих походів козаки атакували кілька фортець одночасно, однак основного удару завдавали якомусь найбільшому центру, серед яких були Стамбул, Трапезунд, Синоп, Риза та інші. «Окурювали мушкетним димом столицю турецького султана», – записав літописець.

Тож можна тверджувати, що Петро Сагайдачний розробив і вдосконалив козацьку тактику морського бою, що було значним внеском у розвиток українського військового мистецтва.

У морські походи козаки відпливали вночі, перед новомісяччям. Скільки чатувало на них перед виходом у море небезпек! Треба проминути турецькі фортеці Кизи-Кермень, Тавань, Аслам-Кермень (там, де тепер Берислав і Каховка). За переказами, щоб перепинити прохід по Дніпру, турки поставили посеред річки металеву браму, а від Кизи-Керменя до Тавані й далі до Аслам-Керменя протягли залізні ланцюги. До нас дійшла оповідь про те, як сміливці долали цю перепону. Кілька десятків колод вони зв'язували залізним ланцюгом і сторчма пускали до брами. Стукіт колод, брязкіт ланцюгів створювали враження, нібито рухається козацька флотилія, і турки відкривали вогонь по гаданих козацьких «чайках». А. тим часом запорожці, причаївшись в очеретах, очікували, поки вщухне стрілянина, і тоді у стрімкому ривку проходили лінію фортець. Так само вони долали шлях біля Очакова й Кінбурна – турецьких фортець, що, мов міфічні Сцілла і Харібда, стерегли вихід у Чорне море.

«Чайки» за 36-40 годин досягали Анатолії. У морі козаки завжди першими помічали великі турецькі галери, оскільки на своїх суднах над водою піднімалися лише на 2,5 стопи. Тоді на «чайках» спускали шогли, визначали напрямок вітру і ставали так, щоб лід вечір сонце у них було з тилу. За годину перед заходом сонця українські воїни починали сильно

вслувати ближче до галер. За певним гаслом опівночі вони підгрибали до ворожих суден, зненацька брали на бордаж, блискавично заповнювали їх, нерідко вдаючись і до рукопашного бою. Турецький екіпаж знищували, невільникам давали свободу, відвозили в рідні краї або залучали до свого товариства. .

«Чайки» завдали немало відчутних ударів могутньому турецькому флоту. А сила і значення флоту Сагайдачного настільки зросли, що друге десятиліття XVII століття стало періодом майже повного панування козаків на Чорному морі. Вони контролювали навігацію між Босфором і Лиманом.

З середини першого десятиріччя XVII століття Сагайдачний керував майже всіма значними походами – як сухопутними, так і морськими, що досягли особливої сили, розмаху і масштабів. Із запорозької січової гавані виходило іноді понад 300 «чайок», екіпаж яких налічував до 20 тисяч бійців.

Добою героїчних походів назвали історики морські козацькі експедиції, що набули загальноєвропейського значення. Уряд Османської імперії боротьбу з козаками розцінював як найважчу, найскладнішу, найневідкладнішу і найнебезпечнішу військову і зовнішньополітичну проблему. Найбільша держава тогочасного світу мобілізувала майже всі свої збройні сили проти українських воїнів, котрі протистояли їм у битвах силами іноді в кілька десятків разів меншими, і все ж добивалися перемоги.

Видатний історик запорозького козацтва Д.І. Яворницький зазначав: «Дивна сміливість, швидкість і руйнівна сила всіх цих козацьких походів на Крим і Туреччину перевершують будь-які описи. Вони можуть бути пояснені тільки тим, що на чолі козаків стояв такий Геніальний проводир, яким був Петро Конашевич-Сагайдачний».

Особливо «врожайним» на події був 1616 рік, коли воєнна слава запорожців сягнула апогею. Наймогутнішим з походів цього року слід назвати наступ на Кафу – основний невільницький ринок у Криму.

Коли Сагайдачний покликав у похід, тисячі козаків прибули на Січ. Та ось, нарешті, приготування закінчилися, екіпажі «чайок» зайняли свої місця. Сагайдачний з переднього човна, на якому майорить гетьманська корогва, подає сигнал – судна вирушають до моря. Успішно проминувши Кизи-Кермень, Тавань і Аслам-Кермень, козацька флотилія підступила до Очакова і Кінбурна.

Ще здалеку вони побачили, що перед лиманом вишикувалися турецькі кораблі, закриваючи вихід у море. Але запорозька ескадра сміливо атакувала ворога. Вийшовши на морський простір, козаки взяли курс на Кафу. (Між

іншим, для визначення курсу запорожці користувалися особливим компасом; як справжні мореплавці, також добре орієнтувалися по зорях).

Через кілька днів ескадра наблизилася до Кафи. На гравюрі 1622 року, де відтворюється початок баталії, зображені мури фортеці й видно, наскільки могутніми були її укріплення. На передньому плані – затока з козацькими човнами, вони атакують турецькі галери. Показано, як запорожці висаджують десант, а деякі з них уже приставили до мурів драбини і піднімаються нагору.

Козаки штурмом здобули цю могутню з потужними укріпленнями турецьку фортецю і ліквідували чотирнадцятитисячний гарнізон. За наказом гетьмана знищено і турецький флот. Багато невільників здобули волю. Ця морська експедиція перевершила всі попередні козацькі походи.

За свідченням сучасника: «не тільки на Чорному морі, а й у самій турецькій столиці козаки викликали такий великий переполох, що через них там постійно тримають флот, увесь або частину, будують укріплення на берегах Босфору». Відомий італійський мандрівник П'єтро дела Валле повідомляв у травні 1618 року: «Турки не мають на Чорному морі жодного місця, яке б козаки не взяли і не сплюндрували. В усякому разі вони сьогодні на Чорному Морі така значна сила що, якщо докладуть більше (енергії, будуть цілком його контролювати».

Справді, паніка в приморських районах і в самій турецькій столиці дійшла до такого напруження, що причорноморські міста Анатолії та Балкан звернулись до султана з петицією, в якій заявляли, що, коли він не захистить від козаків, то вони визнають їхню владу. Тому султан кликав спеціальну нараду, на якій обговорювались заходи оборони. На неї запрошено було послів Венеції, Нідерландів, Франції та інших країн.

Запорозькі ж козаки зі свого боку розгорнули дипломатичну антитурецьку діяльність. Так, Сагайдачний приєднався до європейської ліги.

Ймовірно, з його ініціативи протягом 1617–1620 років відбувалися переговори з Персією, з якою Туреччина розпочала нову війну. Ці українсько – персидські переговори шах Аббас I розглядав як одну з ланок монтування антитурецької коаліції, до якої намагалися залучити, окрім Запорозької Січі та Персії, Францію, Польщу, Ватикан, а також Абхазію і грузинські князівства – Мінгрелію та Гурію. Провідну роль у цій коаліції Аббас I відводив запорожцям, яких вважав найбільш серйозною, мобільною і активною антитурецькою силою. Щоправда, укладений Туреччиною мир з Персією поклав край цій міжнародній акції.

Спрямовував всю свою енергію і знання на боротьбу з султанською Туреччиною та Кримським ханством, Сагайдачний реально уявляв, що ви-

ступати проти Польщі ще не час. Воювати на два фронти Україна не могла. Досвід козацько-селянських повстань кінця XVI ст., керованих Криштофом Косинським і Северином Наливайком, показав, що для всенародного повстання проти польської шляхти поки що бракує сили.

Саме з цих причин гетьман, «політик великий і справний», як називали його сучасники, не йшов на відкриту політичну конфронтацію з Річчю Посполитою, а використовував дипломатію для утвердження і проведення своєї лінії.

Слід зауважити, що в українській радянській історичній літературі ще й досі побутує оцінка особи Сагайдачного як «польсько-шляхетського угодовця». Приналежність його до вищої козацької старшини ніби визначила, як стверджували деякі автори, обмеженість і однобічність його політики, начебто спрямованої тільки на задоволення інтересів панівної верхівки. Треба нарешті відмовитись од цього стереотипу, що не відповідає історичній правді.

Проаналізувавши поза межами вульгарного соціологізму діяльність Петра Конашевича, переконаємося, наскільки твердо, наполегливо і неухильно він проводив свою програму, дотримуючись чіткої позиції щодо польського короля, магнатів та шляхти.

У перші два десятиліття XVII ст. особливо активно розгорнулася діяльність Сагайдачного: значна кількість постанов сейму Речі Посполитої прямо чи опосередковано була спрямована проти козацтва. Магнатів і шляхту, королівський уряд турбувало, масове покозачення селян і міщан, які прагнули звільнитися від феодално-кріпосницької залежності, від національно-релігійних утисків.

Зростання козацтва, посилення його суспільно-політичної ролі спричинило до того, що сучасники-іноземці починають називати весь український народ козацьким.

Річ Посполита для розв'язання цієї проблеми намагалася спочатку підкорити запорожців своїй владі, обмежити їх кількість. Прагнучи чисельно зменшити козацтво, взявши незначну його частину на королівську службу, щоб потім його ліквідувати, уряд намагався скласти для цього реєстр, а тих, що до нього не увійшли, повернути до кріпацтва. Реєстрове козацьке військо мало свої самостійні виборні органи і власну юрисдикцію. Хоча уряд Речі Посполитої й прагнув ліквідувати суверенність українського козацтва, перевести його із категорії численної соціально-економічної верстви з державними тенденціями в суто військові рамки, проте був змушений зберегти реєстровому війську елементи автономії, а також легалізувати й офіційно визнати козацьку військову і політичну організацію, яка склалася в резуль-

таті внутрішнього розвитку. Отже, козацтво, очолюване Сагайдачним, борлося за розширення реєстру, і це був легальний шлях протидії шляхетському наступові.

Петро Конашевич також брав активну участь в опозиційному русі українського міщанства, православного духовенства, частини української шляхти проти політики національно-релігійних утисків. З усім двадцятитисячним Військом Запорозьким вступив він до Київського (Богоявленського) братства, що виступало проти політики шляхетської Польщі, відіграючи одночасно роль культурного та наукового центру України.

Маніфестаційний вступ усього війська до братства, яким запорожці продемонстрували солідарність з його програмою, а також те, що беруть його під свій захист, був виявом величезної політичної ваги, який сприяв популярності організації в широких народних масах, високо підніс його авторитет, а водночас оберігав братство від репресій. Хоч нову культурну інституцію засновано без дозволу короля, проте ні польський уряд, ні коронний гетьман (він же київський воєвода) С. Жолкевський, ні католицьке й уніатське духовенство не наважувалися заборонити його, бо побоювалися козацтва, очолюваного Сагайдачним. Уніатські єпископи писали у своєму меморандумі папі до Рима, що співробітництво між Київським братством і запорожцями на чолі з гетьманом Сагайдачним несе велику загрозу католицизму.

Козацтво, яке стало колективним членом Київського братства, було тісно пов'язане з життям заснованої при ньому школи. Сагайдачний стає ктитором (опікуном), допомагає їй матеріально. Першим ректором був Іов Борецький, видатний просвітитель і, як і Сагайдачний, непримиренний ворог унії. Київська школа згодом розвинулась у Києво-Могилянську академію, що протягом тривалого часу була єдиним вищим навчальним закладом у Східній Європі.

Таким чином, Сагайдачний зробив незвичний, безпрецедентний для свого часу історичний крок – поставив зброю на охорону культури, освіти, сказати б, гуманізував зброю. Тож біля джерел Києво-Могилянської академії лежить гуманістичний, патріотичний подвиг Петра Конашевича. На цьому тлі шляхетної дії козацького проводиря з гіркотою, обуренням і болем, що нам нічого не вдалося вдіяти, спостерігаємо у наші дні варварські, дикунські дії керівництва Київського вищого військово-морського політичного училища, що розмістилося на території колишньої братської школи, а потім Києво-Могилянської академії, яку наш народ підніс до рангу національної святині. У цій тричі заповідній зоні – археологічній, історичній та архітектурній – усупереч закону провадиться самовільне та протиправне будівництво, під час якого були викинуті кості з кількавіко-

вих поховань. Серед них, ймовірно, і Петра Сагайдачного, похованого в 1622 р. у Богоявленській церкві.

1617 року сейм знову розглядав козацьке питання. Для придушення козацтва були послані коронний гетьман Жолкевський і комісари з військом; а шляхту ж Київського воєводства зобов'язали зібратися у загальне ополчення. У жовтні польсько-шляхетські війська розташувалися табором в урочищі Суха Ольшанка над річкою Россою (неподалік Таращі). Сюди й прибула українська делегація. Сагайдачний вважав, що краще піти на компроміс, аби не доводити до збройного конфлікту з досить чисельним військом. Йому запропонували тисячний реєстр з видачею жалування по червінцю і шматку сукна. Всі, хто не увійшов до реєстру, мусили під загрозою страти повернутися до феодалів. Козацька делегація домоглася деяких змін: до найближчого сейму не визначати кількості реєстрових воїнів, щоб «старшой» обирався ними самими і ці вибори тільки санкціонувалися польським урядом. Однак, ухвали Ольшанської ради не були здійснені.

Сагайдачний узагалі не дуже зважав на всі сеймові постанови і комісії, слушно вважаючи, що вони не мають реального значення. Якщо виникне потреба (наприклад, похід), він міг зібрати десятки тисяч козаків із Запорозької Січі та волості. Історичним парадоксом тодішнього режиму було те, що він сам сприяв розширенню меж реєстру. При реалізації своїх військово-політичних планів, коли шляхта мала потребу у військовій силі, вона вже не бачила реєстру, а жадала участі всього козацтва, мовчки визнаючи всіх реєстровими.

Так було і в 1617-му, коли розпочалася нова польсько-шляхетська інтервенція проти Російської держави. У 1617–1618 роках королевич Владислав, який претендував на російський престол, зробив останню спробу захопити Москву. Однак шляхта, що брала участь у поході, відмовилася воювати, посилаючись на свої привілеї. Щоб урятувати Владислава з безнадійного становища, козакам нагадали, що вони – піддані Речі Посполитої. Король звернувся до гетьмана з проханням взяти участь у поході на Москву.

Згоду козацтва на участь у поході Сагайдачний обумовлював вимогою розширення прав українського народу. До речі, сейм 1618 р. ухвалив конституцію, яка обіцяла православним вільне богослужіння і скасування всякого насильства на релігійному ґрунті.

Участь українців у поході на Москву пояснюється ще й неприязню багатьох з них до царського уряду Михайла Федоровича, дипломати якого тоді мали зносини з Туреччиною і Кримом, спонукали їхні орди до нападів на Річ Посполиту з півдня, що загрожувало насамперед українським землям.

Навіть російські козаки-донці, невдоволені політикою царату щодо них,

під час підготовки королевича Владислава до походу на Москву надіслали до нього отамана Бориса Юміна й осавула Афанасія Гаврилова із заявою, що хочуть йому «правдою служити и прямить»; та й під час походу Владислава під Москву представники донських козаків виявляли бажання підтримувати його в продовженні війни. До того ж, треба згадати, що і частина російських бояр воліла бачити польського королевича на царському престолі.

Навесні 1618 року вирушив Сагайдачний з 20-тисячним військом з України в межі Московської держави. Здобувши по дорозі міста Ливни, Єлець, Михайлов, захопивши московське посольство, яке їхало до Криму, розбивши військовий загін князів Пожарського та Волконського, ліквідувавши біля Донського монастиря рать, що виступила з Москви, Петро Коначевич без перешкод підійшов до царської столиці і, розташувавшись біля Арбатських воріт, розпочав облогу. Вже визначено було час наступу – ніч проти свята Покрови, 1 жовтня, вже козаки кинулися в атаку, як несподівано Сагайдачний звелів припинити напад.

Було укладено польсько-російське перемир'я на 14,5 року, за яким Російська держава змушена була поступитися Речі Посполитій Смоленськом, Черніговом, Новгород-Сіверським, Стародубом та ін. Сагайдачний відійшов з козаками на Україну.

Обіцянки сеймової конституції 1618 року залишилися на папері. Більше того, невдовзі знову було прийнято ухвалу про придушення козацтва. У ній йшлося, зокрема, і про припинення воєнних дій запорожців на Чорному морі – вимогу, яку султанський уряд завжди висував під час дипломатичних переговорів з Річчю Посполитою. Польські феодали з величезним задоволенням й самі б розправилися з козацтвом. Але це було вже неможливо. Тепер польська шляхта мала справу з добре організованою, численною військовою силою України. Наприкінці XVI ст. бойових козаків було тільки 5 тисяч, а за гетьмана Сагайдачного – понад 50 тисяч. Отже, магнати і шляхта спромоглися тільки на безсилі сеймові постанови про заборону походів проти Туреччини. Ці постанови Сагайдачний ігнорував і далі ходив на султансько-ханські володіння. До того ж він приєднався до антитурецької ліги.

Представник ліги де Марконне переказував зміст своєї розмови з Сагайдачним 13 квітня 1618 р.: «Я мав довшу розмову з представником козаків, який запевнив, що вони продовжуватимуть боротьбу з турками незалежно від того, чи польський король хоче цього, чи не хоче. Це має велике значення, оскільки король у мирі з султаном і гарантував йому спокій козаків».

У жовтні 1619 року біля Роставиці (нижче міста Павлолочі) зібралися королівські комісари з керованим коронним гетьманом Жолкевським великим військом. Та і тут український полководець продемонстрував силу своєї

армії, даючи таким чином зрозуміти, що не заважається піти проти ворога, якщо інтереси козацтва ігноруватимуться.

Хоч Сагайдачний разом з депутацією козацької старшини підписав Роставицьку угоду, однак зовсім не вважав себе прив'язаним до польської державної колісниці. У 1619 і в наступному році успішно водив він козаків на ханські улуси. У 1620 році провів дві політичні акції, які недвозначно були спрямовані проти Речі Посполитої.

М. С. Грушевський визначав, що вже сучасники дуже високо оцінювали політичний талант Петра Сагайдачного і визнавали загальноукраїнське значення його діяльності. «В сучаснім громадянстві славили Сагайдачного як дуже розважного, глибокого політика, що вмів поставити козацьчину на службу загальнонародним справам і зробив з козацького війська опору національного українського життя... Сагайдачний відкрив тим нову добу в історії українського життя».

Ще одна важлива подія – посольство Петра Конашевича їде до Москви в 1620 р. У листі до царя Михайла Федоровича «от гетьмана Петра Сагайдачного і от всево Войска Запорожского» висловлювалась готовність «служити против всяких его царского величества неприятелей». Звичайно, йшлося про шляхетську Польщу.

Не бажаючи порушувати перемир'я й загострювати відносини з Річчю Посполитою, російський уряд не прийняв пропозицію, проте його відповідь не виключала дальших зносин козацтва з Росією. Від імені царя посланцям було сказано, що цар гетьмана і все Запорозьке військо за це «похваляет» і в своєму «царском милостивом жалованье... имети хочет».

Того ж, 1620 року, звичайно, за згодою Сагайдачного, відправляє посольство до Москви і київський митрополит Іов Борецький.

Проте козакам наступного року довелося воювати разом з польським військом проти могутнього ворога як Польщі, так і України.

15 червня 1621 року в урочищі Суха Діброва почалася козацька рада, де зібралося майже 50 тисяч осіб. Прибули гетьман Яцько Бородавка, полковник Петро Сагайдачний, інша старшина. (Сагайдачний справді тоді гетьманом не був – невдоволені його обережною політикою, зокрема під час Роставицької угоди, виписники, тобто козаки, викреслені з реєстру, зібравшись на Запорозжі, позбавили його гетьманства). Численними були на раді представники від духовенства. Так, найвищий церковний ієрарх на Україні – Іов Борецький ще перед тим (28 квітня 1621 р.) видав «Маніфестацію», де він називав козацтво продовжувачем воєнної слави Київської Русі, вважав, що воно розвинуло її кращі традиції у своєму військовому мистецтві.

Рада мала прийняти рішення, яке могло визначити подальшу долю всього українського народу. До козаків звернувся польський король з проханням приєднатися до польського війська, яке після цецорського розгрому турецькою армією в 1620 р. опинилося у безвихідному становищі. Султанська Туреччина, вирішивши завоювати Польщу, почала збирати чималі сили.

Королівський уряд благав козаків про допомогу. Іншого виходу не було – мусив йти на боротьбу з могутнім падишахом в умовах міжнародної ізоляції: адже був у ворожих стосунках майже з усіма своїми сусідами – Росією, Швецією, Семиграддям та ін. Незважаючи на величезні фінансові зусилля, чисельність зібраного польського війська – понад 30 тисяч – була вдвічі меншою за ту, що її визначив сейм, і, звичайно, з такими силами не можна було протистояти ворогові, чие військо сягало кількасот тисяч воїнів. Відчувався брак арсеналів. З усієї Речі Посполитої не зуміли зібрати і 30 гармат, їх позичили у козаків. До того ж, відповідно до традиції, в польському війську переважала кіннота, а за умов Хотинської кампанії необхідна була піхота. А саме вона складала велику частину чисельного козацького війська.

Олена АПАНОВИЧ

Патріарх України Філарет вручає президенту АН ВО України орден Христа

ЛЮДМИЛА СТАРИЦЬКА-ЧЕРНЯХІВСЬКА

Сучасне українське літературознавство стоїть перед проблемою вивчення багатогранної художньої спадщини перших десятиліть ХХ століття. Створення якнайповнішої картини тогочасного літературного процесу важко уявити без ґрунтовного дослідження не лише досягнень видатних майстрів, а й творчості менш відомих (з тих чи тих причин) письменників. До таких належить і Людмила Старицька-Черняхівська.

Народилася 29 серпня 1868 року в Києві в сім'ї Михайла Старицького. Зростала в оточенні корифеїв української сцени (Микола Садовський, Панас Саксаганський, Іван Карпенко-Карий та інші), товаришувала із Ларисою Косач. Юна майбутня письменниця ґартувала свій талант у гуртку „Плеяда». Ніколи не обмежувалася на власній творчості, завжди сповідувала активну громадянську позицію. 1905 року брала участь у демонстраціях, рятувала євреїв від погромів, у Баку належала до тамтешньої громади українців. У роки Першої світової війни Людмила Михайлівна була в Київському комітеті для допомоги українцям-утікачам, організовувала шпиталі для поранених та дитячі притулки, працюючи там сестрою-жалібницею. Була одним із засновників та активним членом Товариства Українських Поступовців, що згодом стало ініціатором заснування Української Центральної Ради. Л.Старицька-Черняхівська обрана до неї 1917 року. Цього ж року брала участь у заснуванні Товариства „Український національний театр», була членом його президії.

1919 року в Кам'янці-Подільському разом із Софією Русовою організувала Союз Українок, стала співзасновником і заступником голови Національної ради українських жінок. Повернувшись до Києва, працювала у ВУАН, була учасницею Першого Всеукраїнського Собору Української Автокефальної Православної Церкви.

У 1929 році письменницю було заарештовано органами ДПУ у фіктив-

ній справі спілки визволення України і засуджено до п'яти років ув'язнення. Заслання відбувала в м.Сталіно (тепер Донецьк). У липні 1941 року знову заарештована органами НКВС, доправлена до Харкова, а звідти – до Акмолінська. Дорогою на заслання письменниця померла. Тіло її було викинуто з товарного вагона; ні точної дати смерті Л.Старицької-Черняхівської, ні місця її поховання з'ясувати не можна. За цими штрихами біографії прихована творча і життєва драма людини, яку можна без перебільшення назвати світською мученицею.

Щодо творчості письменниці, то найповніше вона виявила себе в драмі. Драматургічний доробок Л.Старицької-Черняхівської й нині залишається маловивченим. Заразом п'єси авторки належать до безперечних здобутків української драматургії початку ХХ століття.

П'єси Л.Старицької-Черняхівської перебувають у контексті пошуків нової проблематики, яку породив злам століть і репрезентації модерної людини, глибоко зануреної у свою історію. Це органічно вписувалося в контекст доби.

Скажімо, п'єсу „Гетьман Дорошенко» було надруковано 1911 року у „Літературно-науковому віснику». Перед роботою над цим твором Людмила Старицька-Черняхівська разом зі своїм батьком, Михайлом Старицьким, писала роман „Руїна». Мабуть, праця над прозовим матеріалом наштовхнула письменницю на думку в драматургічній формі відтворити образ одного з найтрагічніших гетьманів у історії України – Петра Дорошенка і зобразити добу Руїни. Цю п'єсу, судячи з художнього розв'язання конфлікту, можна назвати історичною трагедією з виразними елементами символізму. Загалом перипетії сюжету і художній конфлікт спроектовано, незважаючи на атрибутику доби Руїни, на злободенні національні проблеми і парадокси тогочасної історії. Щодо сюжету, то він вирізняється глибокою інтригою, очевидно, авторка мала на меті пробудити в своєму сучасникові приглушену колоніальним тиском національну свідомість. Цьому аспектові підпорядковано й зображення колишньої величі української історії. Конфлікт ідеалу та дійсності, девальвація високих людських поривань під тиском житейського прагматизму, несумісність мрії і буденщини допомагали авторці «зцементувати» ідейне осерддя твору. Великий успіх мала сценічна версія цієї драми в театрі Миколи Садовського. Юрій Хорунжий зауважив, що як минуло з десяток вистав, тоді київський губернатор заборонив п'єсу через її антиросійське спрямування.

Ще однією п'єсою з української історії є драма „Іван Мазепа». У цьому

творі втілено триумф і трагедію української політичної волі в образі гетьмана Мазепи. На час написання Л.Старицькою-Черняхівською історичної драми „Іван Мазепа» художні інтерпретації неоднозначної постаті українського гетьмана мали значну літературну традицію, до якої непросто було додати щось нове й оригінальне. Тож створюючи свій образ Мазепи, Л.Старицька-Черняхівська вдавалася передусім до історичних джерел, а не до літературної традиції. У її п'єсі немає й натяку на амури молодого Мазепи, гетьман постає зрілою людиною, зі сформованими поглядами. Від романтичної традиції залишилася хіба проблема індивідуалізму, протиставлення волі одиниці і стихії натовпу.

Патріотична козацька верхівка (у п'єсі це Орлик, Войнаровський, Горленко, Апостол та інші) вимагає від Мазепи просити допомоги шведського короля Карла XII. Мазепа висловлює сумніви, але не як політик-боягуз, а як людина, споневірена зрадами і підступністю. Картина винищення Батурина, тотальна зневіра підсилюють моторошне враження невідворотності поразки.

Л.Старицька-Черняхівська запропонувала власну художню розв'язку драми – гетьман, приголомшений поразкою й розривом із Мотроною, випиває отруту. Цей фінал естетично вмотивований, смерть гетьмана фактично перетворює драму на трагедію класичного (за Гегелем) типу, де сильна особистість гине в боротьбі з історичною необхідністю.

Любов ПРОЦЮК

Курсанти за вивченням англійської

ЛІЛІЯ КУЛІКОВА

Перший проректор Херсонської державної морської академії (Жінка року – 2012)

Лілія Кулікова

*Контр-адмірал, науковець і... просто
жінка, яка виплекала власну долю
сама*

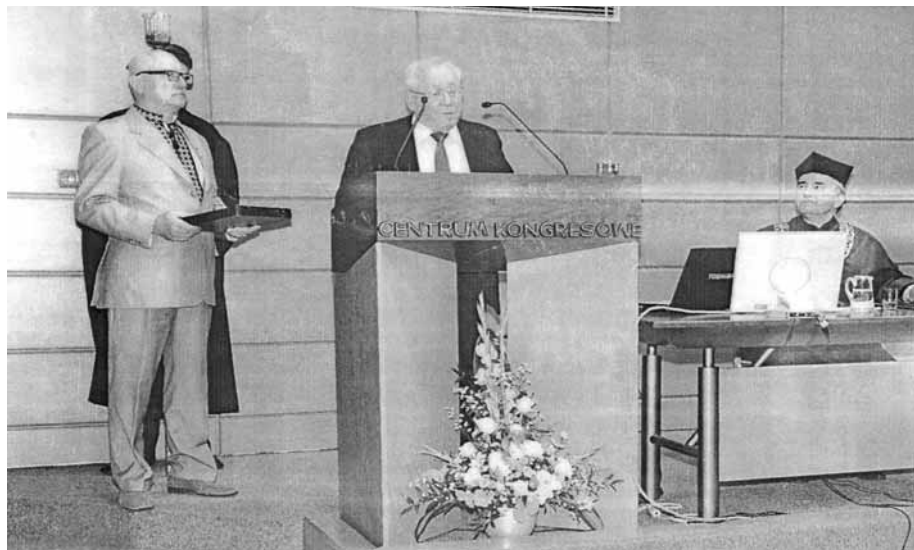
гуманітарної праці, в стінах якої була опробувана, а потім і затверджена її концепція викладання курсу «Класичної греко-римської міфології».

У 2008-му загартованого, перевіреного в сучасних умовах розвитку галузі вищої освіти, фахівця вищого ґатунку Лілію Кулікову запросили до Херсонського державного морського інституту очолити кафедру гуманітарної та соціально-економічної підготовки і стати першим проректором. Саме на плечі ректора Володимира Ходаковського та на неї якраз лягла непроста й відповідальна місія підготовки вузу до акредитації як академії, з якою вони успішно впоралися. Нині Херсонська державна морська академія за рівнем та якістю підготовки фахівців повного спектру плавальних та суднобудівних спеціальностей вийшла на міжнародний рівень.

Шлях до найвищих сходинок визнання в науці Лілія Борисівна розпочинала як слухач у Вишій комсомольській школі при ЦК ВЛКСМ у Москві, де здобула фах історика. Далі – практична робота в Херсонському обкомі ЛКСМУ. Втім, починаючи з середини 80-х, Лілія Кулікова повністю заглибилася в науку, присвятила себе викладацькій діяльності в Херсонському педагогічному інституті. Закінчила аспірантуру, невдовзі захистила докторську, завідувала кафедрою історії України та методики викладання. Лілія Борисівна розробила нові лекційні курси, програми, методику викладання античної міфології, історії та культури для школи і вузів. Вона безпосередньо причетна до створення в Херсоні першої приватної школи

Лілія Кулікова за значний внесок у виховання фахівців морських професій нагороджена Орденами Покрови «Берегиня» і «Святої княгині Ольги» Центрального штабу Українського Козацтва. Вона є автором понад 100 наукових праць, посібників та монографій, виданих значними тиражами в Україні та Росії, перекладених англійською.

Лілія Борисівна продовжує плідну наукову діяльність, є організатором численних міжнародних та всеукраїнських конференцій, керівником наукових семінарів, членом спеціалізованих вчених рад із захисту кандидатських та докторських дисертацій. Спілкуючись із цією суворою на перший погляд і, водночас, неймовірно світлою людиною, скромною, чарівною жінкою, частенько чуєш від неї: «згідно з обов'язком служби...», що засвідчує про її підвищене почуття відповідальності, самодисципліну та вимогливість до себе і підлеглих. І хоч Лілія Кулікова морську офіцерську форму одягає у виняткових випадках, коли того вимагають службові справи чи на свята, втім слід зазначити, що це єдина в Україні жінка на посаді контр-адмірала!

Вручення диплома академіка АН ВО України професору Краківського аграрного університету К.Касиняки-Камишу

За конкурентно европейско образование

ПРОФ. ДТН ИНЖ. РАЙЧО ИЛАРИОНОВ
РЕКТОР

трите ключови области - образование, научни изследвания и бизнес; модерно обучение с гарантирано конкурентноспособно качество за професионална реализация; висококвалифициран, компетентен и мотивиран академичен състав; атрактивна социална среда, осигуряваща съвременни условия за обучение и труд.

Принципите на управление, от които ще се ръководим, са: академичност и свобода в средата на устойчива автономност; развитие на формите на студентско самоуправление, създаване на условия за бързо адаптиране на първокурсниците и успешна реализация на завършващите; прозрачно планиране, организиране, провеждане и отчитане на всички дейности; акцентирание на потребностите на личността, изява на нейните качества, инициативи и достойнства; осигуряване на въз-

можности за кариерен просперитет; издигане ролята на катедрата и факултета при генериране на политики и решения; отчетност и отговорност при изпълнение на задачите; ефективност и качество, обвързване на ресурсите с конкретни резултати и оценка на бъдещото въздействие.

Ние разглеждаме ключовите мерки на управлението в няколко основни направления.

Учебната дейност ще бъде насочена към усъвършенстване на кандидатстудентската кампания чрез прилагане на гъвкави форми за прием на студенти. Ще бъде разработена нова политика за привличане на чуждестранни студенти и развитие на чуждоезиково обучение. Образователният модел ще бъде ориентиран към потребностите на бизнеса. Ще бъдат регламентирани критерии за оценяване на качеството на знанията, уменията и компетентностите на завършващите студенти. Ще се разработят съвременни интердисциплинарни форми за интегрирано използване на научния потенциал на Университета за изграждане на междуфакултетни специалности и прилагане на съвременни модели за обучение. Ще се осигурят условия за придобиване на допълнителни знания, умения и компетентности, които да отговарят на европейското дипломно приложение.

Нашата визия за предстоящия мандат е модернизирание на Технически университет - Габрово като водеща институция за подготовка на висококвалифицирани кадри и провеждане на научни изследвания, отговарящи на европейските стандарти.

Основните приоритети са: устойчиво развитие на ТУ - Габрово в

тско самоуправление, създаване на условия за бързо адаптиране на първокурсниците и успешна реализация на завършващите; прозрачно планиране, организиране, провеждане и отчитане на всички дейности; акцентирание на потребностите на личността, изява на нейните качества, инициативи и достойнства; осигуряване на въз-

TECHNICAL UNIVERSITY OF GABROVO

First Announcement and Call for Papers

International Scientific Conference

22 – 23 NOVEMBER 2013 GABROVO

TECHNICAL UNIVERSITY OF GABROVO

*The organizing committee has the pleasure of inviting
you to attend the International Scientific Conference
UNITECH'13*

Organizing Committee:

Chairman: Assoc. Prof. Iliya Zhelezarov, Ph.D

Vice Rector in charge of research

Members: Prof. Jordan Maximov, Dr.Sc.

Assoc. Prof. Mincho Simeonov, Ph.D.

Assoc. Prof. Tsvetelina Gankova, Ph.D.

Assoc. Prof. Daniela Dimova, Ph.D.

Assoc. Prof. Dragomir Chantov,

Ph.D. Technical Assistant: Ivelina Gencheva, MA

Program Committee:bn

Chairman: Prof. Raycho Ilarionov, Dr.Sc, Bulgaria

Members:

Corr. Prof. Chavdar Rumenin, Bulgaria

Acad. Dragoljub Mirjanic, Rep. Srpska, B
& H

Prof. D.H.C. Helmut Hopp, Ph.D., Germany

Prof. Lothar Otto, Ph.D., Germany

Prof. Emil Kolev, Ph.D., Germany

Prof. Dr. phil. Ludwig Hilmer, Germany

Prof. D.H.C. Branimir Djordjevic, Ph.D.,
Serbia

Prof. D.H.C. Yuriy Kuznetsov, Dr.Sc, Ukraine

Prof. Elena Kovalenko, Pd.D., Ukraine

Prof. Igor Sazonov, Dr. Sc, Belarus

Prof. Nikolay Ganev, Ph.D, Czech Republic

Prof. Ventsislav Zimparov, Dr.Sc, Bulgaria

Prof. Stoyan Kapralov, Dr.Sc, Bulgaria

Prof. Rumen Daskalov, Dr.Sc, Bulgaria

Prof. Andrey Andreev, Dr.Sc, Bulgaria

Prof. Ivan Kolev, Dr.Sc, Bulgaria

Assoc. Prof. Petar Petrov, Ph.D, Bulgaria

TOPICS:

- > Electrical Engineering
- > Electronics
- > Sensors
- > Communication Engineering and Technologies
- > Computer Systems
- > Computer Technologies
- > Automation
- > Design of Machines and Instruments
- > Technologies in Mechanical Engineering
- > Technologies in Textile Production
- > Hydraulics, Pneumatics and Heat Engineering
- > Mechatronics, Metrology and Quality Management
- > Economics and Finance
- > Organization and Management
- > Social Sciences and Humanities
- > Educational Technologies
- > Mathematics and Informatics
- > Chemistry, Ecology and Sustainable Development
- > Physics

Conference Languages:

Bulgarian, English, German, and Russian

Conference Fee:

The conference fee is 40 Euro

Each participant pays an individual fee which covers:

Acceptance and publishing up to 2 papers

Conference Program

Conference Proceedings + CD

Beverages during coffee breaks

Cocktail

Since 2010 the conference papers have been published at the scientific site Singipedia

<http://www.singipedia.com/content/I-Naslovna>

OBLIGATORY REQUIREMENTS FOR THE AUTHORS

The complete text of the papers should be prepared using Winword (A4-format, two-column text) and should not exceed 6 pages, including figures and tables.

The authors should make on-line registration, to fill the application form and to attach their papers on the conference site <http://unitech.tugab.bg>. The template and the detailed instructions about papers can be found at the conference web site.

Papers that fail to meet the above mentioned requirements and have not been received by the set deadline will not to be included in the Proceedings.

The registration fee must be paid by a direct bank transfer to the bank account of the University Centre for Scientific Researches and Technologies (UCNIT) at Technical University of Gabrovo:

DSK AD – Branch Gabrovo
IBAN: BG89STSA93003177328160
BIC: STSABGSF
Details of Payment: UNITECH'2013
Name of the participant
Number of the paper(s)

IMPORTANT DATES

- 23.09.2013** On-line registration, submission of application form and abstracts
23.09.2013 On-line attachment of the complete papers
18.10.2013 Notification of accepted and reviewed papers
Payment of the registration fee
22.11.2013 Registration of participants and opening of the conference

FOR CONTACTS

5300 Gabrovo
4, Hadji Dimitar Str.
Technical University of Gabrovo
<http://unitech.tugab.bg>

Chairman of **the** Organizing Committee:
Assoc. Prof. Iliya Zhelezarov, Ph.D
E-mail: izhel@tugab.bg

Technical Assistant:
Ivelina Gencheva, MA
Tel.: 00359 66 827 505
E-mail: unitech@tugab.bg

❖ В березні-травні цього року відбулися наукові конференції в Житомирі «генетичні ресурси для селекції високопродуктивних сортів картоплі з добрими смаковими якостями» (керівник академік Положенець В.М.) та «сучасні інформаційні та інноваційні технології на транспорті» (керівник – акад.. В.Ф.Ходаковський).

У роботі конференції брали участь: Херсонський техуніверситет, університет кораблебудування ім.. адмірала Макарова, Національний авіаційний університет, Одеська морська академія, Одеський морський університет, Севастопольський техуніверситет, Бременський університет прикладних наук, фізико-технічний університет НАН Білорусії, н/в об'єднання «Циклон», Крюїнгова компанія «Marlow navigation» та інші

ВІЇЗДНІ ЗАСІДАННЯ ПРЕЗИДІЇ

У цьому році ми здійснили виїздні засідання в Вінницькому педуніверситеті, Уманському університеті садівництва, Херсонській державній морській академії, Чернігівському педуніверситеті та Луганському медичному університеті.

Такі засідання дають багато інформації про ВНЗ, її матеріальну базу, персональних викладацький склад, студентство, наукові бібліотеки.

Члени делегацій далі поділяться своїми враженнями про вузи, які оглянули члени Президії.

У МІСТІ НАД БУГОМ

❖ Один з найстаріших педагогічних закладів є педуніверситет у м. Вінниці.

Тисячі висококваліфікованих педагогів випустив він за 100 років своєї діяльності.

Сьогодні у складі університету – 7 інститутів і 1 факультет. Тут створено всі умови для навчання студентів. Зокрема оснащено новітні лабораторії; значну частину аудиторій обладнано мультимедійною технікою і комп'ютерними комплексами ; успішно працює електронна бібліотека; створено умови для вільного доступу до Інтернет-ресурсів; відкрито сучасний лінгафонний кабінет; упорядковано університетське містечко.

До складу університету входять:

- Інститут іноземних мов;
- Інститут історії, етнології і права;
- Інститут математики, фізики і технологічної освіти;
- Інститут педагогіки, екології і мистецтв;
- Інститут філології і журналістики;
- Інститут фізичного виховання і спорту;
- Природничо-географічний факультет;
- Інститут магістратури, аспірантури, докторантури.

В університеті працює 75 викладачів, серед них 5 професорів, 4 доктори наук, понад 40 кандидатів наук і доцентів.

Готує університет бакалаврів, спеціалістів та магістрів.

Має творчі зв'язки з Міссурійським університетом (США), Тихоокеанським університетом (США), Міжнародною школою бізнесу (Голандія), Німецькою службою академічних обмінів ДААД, Варшавським університетом, Інститутом історичних наук імені кардинала Стефана Вишинського, Нижньгородським університетом, Гомельським університетом та іншими установами.

В університеті регулярно проводяться наукові конференції. За 10 років

студенти отримали понад 100 дипломів, грамот, відзнак на олімпіадах та конкурсах з математики, фізики, технологічної освіти.

Є в університеті аспірантура з 13 спеціальностей, докторантура з 5 спеціальностей. За останні роки захищено 99 кандидатських та 15 докторських дисертацій, видано понад 10 наукових статей. Науковою роботою займається 3500 студентів.

Надзвичайно добре організована в університеті виховна робота. Студенти, яким це необхідно, проживають в гуртожитках. Як лялька – так виглядає стадіон. Є в університеті ряд музеїв, кабінетів, наукова бібліотека на 500 тисяч книжок, серед них 1425 цінних і рідкісних видань початку XIX ст. Найстарішим виданням є «Статут Великого Княжества Литовського (1811)».

Керує університетом – доктор педагогічних наук, проф. О.В.Шестоपालюк. Йому допомагають – три проректори. Науковою роботою досить успішно займається проректор І.Є.Руснак автор багатьох монографій і наукових статей.

Ми всі дуже задоволені тим, що побачили в університеті. Так би всім!

С.К.РУДИК, академік

У Вінницькому педуніверситеті. Виступає академік С.К.Рудик

УМАНЬ

❖ 29.05–1.06 2013 року в Уманському національному університеті садівництва відбулося виїзне засідання Президії Академії наук вищої освіти України.

На зустріч з високими гостями-академіками адміністрація університету запросила викладачів, студентів, аспірантів, докторантів.

Із вступним словом про розвиток і досягнення Уманського національного університету садівництва виступив проректор з наукової та інноваційної діяльності, доктор сільсько-господарських наук, професор Карпенко В.П.

З великою увагою аудиторія зустріла виступ Президента АН ВО України, академіка, заслуженого працівника народної освіти України, доктора філологічних наук, професора, автора понад 600 наукових праць Дубину М.І. Президент наголосив, що за 20 років діяльності Академія наук вищої освіти України отримала широке визнання в нашій країні. Членами її на конкурсній основі стали найбільш відомі працівники вищої школи – доктори наук, професори, проректори і ректори найбільших вузів України, зав. кафедрами, керівники наукових лабораторій.

Діяльність академії отримала широкий резонанс в країнах зарубіжжя. Так членами академії стали відомі вчені Франції, Італії, Австрії, Нідерландів, Польщі, Канади, Югославії, Словаччини, Чехії, Болгарії, Молдови, Японії, Китаю, Південної Кореї та інших держав.

Разом зі своїми зарубіжними колегами українські вузівські вчені в минулому році завершили 183 наукові проекти, видали 7670 наукових праць. З них 146 монографій, 25 наукових збірників, 73 підручники, 120 навчальних посібників, отримано 121 патент на відкриття, проведено понад сто всеукраїнських та міжнародних конференцій і симпозіумів.

Надзвичайно цікаві і важливі виявилися доповіді членів Президії АН ВО України:

– Рудика Станіслава Костянтиновича – доктора ветеринарних наук, академіка, професора, віце-президента АН ВО України, зав. кафедри ветеринарії національного університету біоресурсів та природокористування України за темою «Болонський процес, його позитив та вади»;

– Табачнікова Станіслава Ісаковича – головного вченого секретаря та віце-президента АН ВО України, завідувача відділом соціальної та клінічної наркології УНДІ ССПН МОЗ України за темою «Профілактика та лікування тютюнопаління і тютюнової залежності» ;

– Процюка Радуги Георгієвича – доктора медичних наук, академіка, секре-

таря Відділення медицини АН ВО України, професора кафедри фтизіатрії Національного медичного університету ім. О.О.Богомольця за темою: «Актуальні проблеми туберкульозу в Україні» .

На завершення роботи виїзного засідання АН ВО України в Уманському НУС Президент академії Дубина М.І. і головний вчений секретар академії Табачников Станіслав Ісакович гаряче привітали з днем ювілею академіка АН ВО України, доктора с.-г. наук, професора, завідувача кафедри рослинництва Зінченка Олександра Івановича з врученням медалі Володимира Великого.

Із заключним словом про діяльність АН ВО України, в т. ч. Уманського регіонального Відділення, виступила віце-президент АН ВО України, доктор с.-г. наук, професор, академік, заслужений діяч науки і техніки України, зав. кафедри біології Уманського НУС, Жінка Тисячоліття Світу (Англія) Грицаєнко З.М.

Рудик С.К., академік

УМАНЬ

❖ До Умані через Немирів нас проводили керівники Вінницького педуніверситету. Ми довго блукали доки потрапили на дорогу до Умані.

Зустрічала нас, як завжди, Зіна Мартинівна. Знову обід. Знайомство з пишною природою довкілля. Скрізь пахощі від цвіту, скрізь зелень – сади, луки палісадники – скрізь благоухання і свято людської праці.

Досить переконливо провели офіційну частину. Президент АН ВО України М.І.Дубина розповів про перспективи розвитку академії і її складових частин. При цьому слухачі-викладачі закладу і студенти ставили питання, на які Микола Іванович давав чіткі відповіді.

На зборах колективу за величезну роботу і наукову працю – президент нагородив О.І.Зінченка найвищою нагородою Академії – Нагородою Святого Володимира. Зал зустрів цей жест довготривалими оплесками. Після цього взяли слово кілька людей з присутніх. Говорили про Олександра Івановича, як про піонера закладу, як про організатора науки в ньому і як досвідченого викладача, що віддає університету всі свої знання і сили. А далі Олександр Іванович запросив усіх на святковий обід.

З.М.Грицаєнко, академік

Вручення Нагороди Святого Володимира професору О.І.Зінченку

ХЕРСОН

❖ В Херсоні я знаходився у відрядженні разом з президентом АН ВО України, доктором філологічних наук, академіком, професором Дубиною Миколою Івановичем. Там ми познайомились з навчальною та виробничою базами Херсонської державної морської академії (ректор академії – Ходаковський В.Ф.).

Хочу відмітити, що у Херсоні я часто бував у зв'язку з проведенням НДР на ХСПО, але те, що я побачив в Академії мене дуже вразило, тому що незалежно від того в якому стані перебуває держава, вона знаходить можливість фінансувати академію і підтримувати на високому рівні її навчально-технічну базу, а також готувати кадри на високому професійному рівні.

Щиро вдячний першому проректору з навчальної роботи академіку Куліковій Лілії Борисівні за надану можливість нам з президентом Дубиною М.І. познайомитись із справами морської академії, а також з Заповідником у місті Асканія Нова і взагалі за щирий прийом.

Табачников С.І., академік

ХЕРСОН

❖ Дощик нас зустрів у Херсоні.

Для зустрічі організувалось все керівництво Херсонської державної морської академії, весь студентський колектив. У всьому відчувалася дисципліна, студенти добре одягнені. Є багата науково-дослідна база. Відомі закордонні фірми, зокрема шведська фірма «Merion Navigation» забезпечила навчальний процес необхідною технікою, зокрема найсучаснішою, що дає можливість підготувати національні кадри – 2000 фахівців. Значні інвестиції на розвиток навчально-лабораторної бази надала індійська компанія «ARI», «ХДМІ» та ін.. Закуплені тренажерні стенди для створення лабораторії механіків. Тренажер для відпрацювання навичок рятування на воді надала ірландська компанія «Softec».

Отак, компанії допомогли Академії стати нині найсучаснішим морським вузом з багатою інфраструктурою.

Добре, вельми добре складає враження Академія і персонал там на місці. Шкода, що хворів ректор. З ним то ми досі не познайомились.

*Засідання вченої ради Херсонської державної морської академії
і Президії АН ВО України. Виступає Л.Б.Кулікова*

Технічна база ХДМА

В Асканії Новій

ЗУСТРІЧ ВИПУСКНИКІВ 2013 РОКУ ЕКОНОМІЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ

❖ Уперше зустріч випускників економічного факультету Запорізького національного університету відбулася у 2009 році. На сьогодні це вже добра традиція: в останню п'ятницю травня до університету приходять як ті, хто нещодавно отримав дипломи з економічних дисциплін, так і ті, хто вже не перший рік впевнено будує свою кар'єру, використовуючи знання, отримані під час навчання у ЗНУ.

Урочистості з нагоди зустрічі випускників всіх років економічного факультету розпочалися привітанням декана Алли Череп. Зокрема, вона зазначила, що за більш ніж 20 років існування факультету його дипломи отримали понад 6 тисяч висококваліфікованих фахівців. Алла Василівна також розповіла присутнім про досягнення факультету за 2012-2013 навчальні роки: захисти докторських (Шмиголь Надія Миколаївна), кандидатських (Чеверда Сергій Сергійович, Очеретін Дмитро Валерійович, Дем'яненко Юлія Валентинівна, Переверзєва Анна Василівна, Венгерьська Наталія Сергіївна), присвоєння вченого звання, перемоги студентів у всеукраїнських конкурсах та олімпіадах тощо. Серед переможців конкурсу «Новітній інтелект України», «Завтра UA» – студент економічного факультету ЗНУ- Олексій Міняйло.

Перший проректор Олександр Бондар привітав випускників та наголосив на тому, що радий з року в рік бачити все більше й більше учасників таких зустрічей. Дуже важливою для випускників Запорізького національного університету є участь в таких заходах роботодавців, яким весь колектив дуже вдячний. Олександр Григорович побажав колективу економічного факультету творчої наснаги і успіхів.

Завідувач кафедри обліку та аудиту Анатолій Топалова, завідувач кафедри економічної кібернетики Наталія Максишко та завідувача кафедри міжнародної економіки та економічної теорії Дмитро Бабміндра, у свою чергу, привітали гостей заходу та побажали їм усього найкращого – гарних емоцій та задоволення від зустрічі.

Також на свято завітали директор ІС Франчайзі ТОВ «Проком» Сергій Бутенко, директор Запорізького регіонального управління КБ «Надра Банк» Сергій Михайленко, заступник генерального директора ПАТ «Запоріжтрансформатор» Юліана Романівна Перун та директор Запорізького регіонального управління КБ «ПриватБанк» Віктор Остапенко.

Уже традицією стало проводити конкурс на кращого роботодавця для

випускників економічного факультету. І саме на Зустрічі випускників економічного факультету було знову оголошено переможців. Ними стали підприємство ІС Франчайзі ТОВ «Проком», Запорізьке регіональне управління КБ «Надра Банк», ПАТ «Запоріжтрансформатор». А такі підприємства як Головне управління Міністерства доходів у Запорізькій області та Запорізьке регіональне управління КБ «ПриватБанк» вже вдруге зайняли почесні місця переможців. Усіх було нагороджено грамотами ректора ЗНУ та цінними подарунками. А гості в свою чергу висловили сподівання на подальшу плідну співпрацю з економічним факультетом Запорізького національного університету.

Випускники Анна Рурка, Михайло Євтушенко, Світлана Северіна, Дамір Куліш, Віталія Лігузова та Наталія Коломієць подякували представникам рідного факультету за теплий прийом та зазначили, що зустріч випускників є важливим святом, яке дозволяє їм поринути у спогади про своє студентське життя.

Святкову атмосферу заходу створювали концертні виступи студентів економічного факультету: Сур Аліни, Піун Маргарити, Троян Карини, Малої Мирослави та інших.

Свято завершилося сюрпризом, на присутніх чекали приємні спогади.

А.В. ЧЕРЕП, академік

СТУДЕНТСЬКА НАУКА

❖ 24 травня в Києві в міському будинку вчителя відбувся фінал VII Всеукраїнського конкурсу наукових робіт «Новітній інтелект України», організатором якого виступив благодійний фонд Катерини Ющенко «Україна 3000». Цей конкурс вже став традиційним, а велика кількість учасників та високий рівень наукових робіт підвищує цінність участі в ньому.

Щороку майже тисяча учасників представляють свої наукові роботи в номінаціях: прикладні дослідження, соціальні проекти, бізнес-ідея на конкурсі наукових робіт «Спудейські есеї».

Категорія «Спудейські есеї» не має вікових обмежень – у ній беруть участь студенти, аспіранти та викладачі до 35 років, демонструючи наукові дослідження на довільну тематику. Цього року відбір фіналістів відбувався в 3 етапи: на першому етапі було відібрано 20 кращих робіт, на другому повторна експертиза та відбір 5 робіт, третій етап ніс в собі захист наукових

робіт перед членами Національної комісії конкурсу. Тож щоб увійти до фіналу треба продемонструвати високий рівень наукової роботи.

Третє місце конкурсу «Новітній інтелект України» у номінації «Спудейські есеї» посів студент IV курсу економічного факультету Запорізького національного університету Міняйло Олексій Олександрович з науковою роботою «Реформування ціноутворення на електроенергію в умовах дії «зелених тарифів» на альтернативну енергію в Україні». Науковий керівник призера конкурсу – декан економічного факультету Запорізького національного університету, доктор економічних наук, професор Алла Василівна Череп.

В рамках Національного молодіжного форуму «Новітній інтелект України» був проведений круглий стіл на тему: «Як залучити «новітній інтелект» до формування траєкторії розвитку України». Під час круглого столу організатори закликали молодь до співпраці у соціальній сфері, щоб «новітній інтелект» працював задля розбудови країни, оскільки усі розглянуті теми є дуже актуальними в умовах сьогодення і саме тому дійшли до фіналу конкурсу. Поряд з тим, були підняті питання відносно байдужості держави щодо підтримки обдарованої молоді, внаслідок чого молодь концентрується на матеріальних цінностях та масово виїжджає за кордон.

Після круглого столу переможцям номінації «Спудейські есеї» Голова наглядової ради Міжнародного благодійного фонду «Україна 3000» Катерина Михайлівна Ющенко вручила дипломи. Під час своєї промови вона привітала усіх учасників конкурсу та зазначила, що в часи свого проживання в США, її завданням полягало в популяризації України. Сотні активістів з діаспори щодня робили все для того, щоб про Україну знали та говорили в світі, і сьогодні дуже прикро, що представники діаспори повертаються до України, а українці навпаки емігрують.

«Підбивши підсумки цього року, можемо сказати, що ця наукова робота отримала схвалення на багатьох конкурсах. Кожного разу ми переробляли її, модифікували, і саме тому вона займає призові місця на найвищому рівні. Для того, щоб розробити основну ідею та провести базові розрахунки була проведена дійсно велика робота, і я задоволений тим, що є результати. Насправді ця наукова робота є дуже цікавою, описує стан ринку електроенергії в Україні та ті процеси, які в ньому відбуваються. Слід зазначити, що нашу роботу позитивно оцінили не лише експерти з економіки, але й вчені-енергетики. Згадуючи минулі роботи, які я писав на 2-му курсі можу сказати, що пройдено великий шлях швидкими темпами, і коли є прогрес, то це дуже приємно, бо

від першої наукової роботи в сьогоднішній, котра подавалась на конкурс, не залишилось нічого» – говорить призер конкурсу Міняйло Олексій.

«Цей успіх не є випадковістю – це результат системного підходу в науковій роботі, котра проводиться на факультеті: круглі столи, конференції. Олексій займається науковою діяльністю з 2-го курсу, саме тоді він вперше взяв участь в круглому столі, а після цього була написана наукова робота, яка посіла I місце на Всеукраїнському конкурсі наукових робіт за спеціальністю «Економіка підприємства». За 2 роки наукової діяльності були результати на обласних конкурсах Запорізької обласної державної адміністрації, на всеукраїнському рівні – конкурс Всеукраїнської спілки вчених економістів, конкурс «Молодь енергетиці України» та інші. Наукові статті з даної тематики опубліковані в українських фахових виданнях та закордонних збірниках» – говорить декан економічного факультету Алла Василівна Череп.

Організаторами запевнили, що наступного року змінять формат конкурсу, але пошуки «новітнього інтелекту» не припинятимуть, оскільки це є вкрай важливо для майбутнього України.

Академік Череп А.В.

*Академік Череп А.В.
вручає диплом молодому
науковцю*

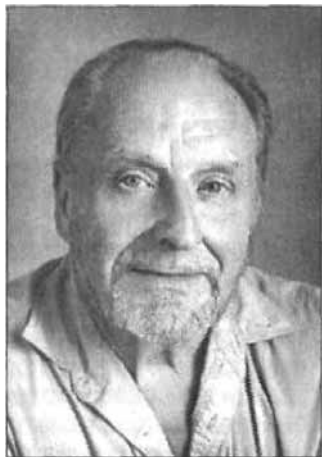

У Вінницькому педуніверситеті

В Уманському університеті під час вручення нагороди Олександрю Зінченку

❖ За таким життєвим законом живе АНАТОЛІЙ АНАНІЙОВИЧ, який народився у 1940 р. – році Дракона. І коли настає «його» рік, всі його бажання повинні здійснитися. Але якоїсь особливої ейфорії з цього приводу, на жаль чи, можливо, на щастя, він не має. Він живе своєю улюбленою роботою, читає навчальні курси «Українська діалектологія», «Історична граматика», «Практична стилістика й культура українського мовлення». Веде науковий семінар із діалектології, готує дипломників, має здобувачів, аспірантів. Автор близько 100 наукових, методичних і лексикографічних праць

із діалектології, культури мови, стилістики, він уже шість років плідно працює над «Діалектним словником Центральної Слобожанщини (Харківщини)».

– *Анатолію Ананійовичу, то в новому, 2012 році цій важливій Вашій роботі ще не видно кінця?*

– Я реаліст, і, працюючи, звик покладатися лише на самого себе, хоча інколи заохочую до спільної роботи і студентів, аспірантів. Використовую в матеріалах курсові та дипломні роботи. І кінця подібній праці не буде, вона безкінечна.

– *А яка частина роботи вже виконана?*

– На реалізацію нашого грандіозного плану потрібно ще дуже багато часу, сил, енергії, терпіння, а також підтримки, як фінансової, так і моральної, від однодумців, колег та студентів. Робота в самому розпалі: досліджено близько 400 пунктів із можливих 1600 сіл на Харківщині. Окрім цього є і рукописна картотека цього словника, де кількість досліджень значно вища. Уже створено чотири умовні томи словника, вони вже готові і чекають свого часу, а от п'ятий та шостий томи уже плануються. Щоб зацікавити керівництво і спонсорів, було вирішено створити випуск матеріалів до словника. Сьогодні друкується перший варіант випуску від літери «А» до «Об». І планується підготовка наступного, другого пробного випуску, від «Ов» до «Я», а це десять 3500 статей.

Т. ВАСИДЕЦЬ

ЗОЛОТА МЕДАЛЬ ІМЕНІ В.І. ВЕРНАДСЬКОГО

❖ *Цього року світова громадськість відзначає знаменну дату – 150-річчя від дня народження академіка Володимира Івановича Вернадського. Золотою медаллю імені В. І. Вернадського нагороджено професора Харківського університету (кафедра фізичної географії та картографії) Ігоря Григоровича ЧЕРВАНЬОВА.*

На міжнародних урочистостях, що проходили у Сімферополі на базі Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського за участі міністра освіти і науки України Дмитра Табачника, представників Верховної ради і уряду АР Крим, відбулося нагородження науковців, які зробили вагомий внесок у розвиток наукового здобутку В. І.

Вернадського – видатного геолога-геохіміка, засновника біогеохімії, вчення про біосферу та ноосферу. Золоту медаль імені В. І. Вернадського вручено професору Харківського університету (кафедра фізичної географії та картографії) Ігорю Григоровичу ЧЕРВАНЬОВУ.

– Ігоре Григоровичу, Ви отримали вищу відзнаку пам'яті академіка Вернадського в Таврійському університеті?

– Так було відзначено мою тривалу співпрацю з науковцями цього поважного університету у декількох напрямках: розробці підручника із землезнавства разом з академіком

НАН України М. В. Багровим та професором І.І. Боковим, спільні зусилля з відкриття кафедри ЮНЕСКО «Альтернативна енергетика і сталий розвиток», що планувалася як між-університетська, але була відкрита лише у наших партнерів, та особливо – в розробці задуму, змісту й експозиції Музею ноосфери, перша черга якого відкрита для перегляду напередодні знаменної дати.

– Університет і підручник – це зрозуміло. А землезнавство?

– Дезорієнтує невдала назва дисципліни, що виникла півстоліття тому в російськомовній літературі (як «Землеведение») і не набула міжнародного статусу. Землезнавство – це зовсім не «землеробство»: це сукупність знань про той природний об'єкт, який Вернадський назвав біосферою (до речі, теж не дуже вдало, як на мене). Ми з колегами із Таврійського університету продовжуємо далі вчення Вернадського. До речі, 10 років тому ми отримали за цей підручник Державну премію України – найпершу в сучасній Україні таку високу відзнаку саме за підручник.

– *А чому музей такого загального значення опинився в Криму?*

– 3 декількох причин. Таврійський університет засновано з ініціативи І.Вернадського; тут збереглися бібліотека, де він працював, його архів тощо. Але головне – протягом тривалого часу ТНУ разом з Міжнародним фондом В.І.Вернадського очолює рух з популяризації світлих ідей видатного вченого, які набувають все більшого значення. Збувся його «пророчистий» вислів: «Царство моїх ідей впереди». Таврійський національний університет імені В. І.Вернадського – у вершині цієї піраміди наукового пошуку раціонального майбутнього людства.

Л. ГРУБНІК.

ТАЛАНОВИТИЙ МАТЕМАТИК

❖ Такого студента у мене не було вже 10 років, – говорить Анатолій Георгійович РУТКАС, завідувач кафедри математичного моделювання та програмного забезпечення механіко-математичного факультету про цьогорічного випускника Євгенія ЧАСНОВ-СЬКОГО.

...Логіка! Це слово, яке постійно живив Євгеній під час нашої розмови. Справжній математик! Аналітик! Хлопець захоплюється цією складною наукою і не мислить свого життя без неї.

Євгенія з дитинства, як він виразився, «привчили до математики», і тому, коли він закінчив Харківський університетський ліцей, навіть не задумувався про факультет.

Євгеній:

– До університету я прийшов з «банальною» метою навчатися, чим і займався ці 5 років.

І займався дуже вдало. Він складав усі сесії на п'ятірки. Це рідкість на мехматі, адже тут надзвичайно важко навчатися. За свої досягнення у навчанні він одержував університетську стипендію імені О. М. Ляпунова. Зараз Євгеній отримує міську стипендію фонду Юрія Сапронова. Восени 2010 р. як кращий студент він був удостоєний права відкривати пам'ятник Олександрі Михайловичу Ляпунову разом із деканом механіко-математичного факультету Григорієм Миколайовичем ЖОЛТКЕВИЧЕМ.

Щодо здобутків Євгенія. Уже два роки поспіль він є призером всеукра-

їнського етапу олімпіади імені Патнема. Член команди «Що? Де? Коли?» та Брейн-рингу. Капітан команди «Пси-Хи». Їх команда останнім часом дуже успішна, вийшла у вищу лігу Харкова з гри Брейн-ринга та першу лігу Харкова з «Що? Де? Коли?».

Університет для Євгенія став рідною домівкою, тому він не планує полишати його.

Зараз п'ятикурсник займається написанням дипломної роботи «Півлінійні диференціально-алгебраїчні рівняння з розривною правою частиною». Його керівник Анатолій Георгійович говорить:

– Дуже талановитий студент. Обов'язковий, відповідально підходить до виконання роботи. З ним приємно працювати.

Євгеній також працює лаборантом на рідній кафедрі. Після захисту диплому випускник планує вступити до аспірантури.

ВИПУСКНИК, ЯКИМ МОЖНА ПИШАТИСЯ

❖ «Цілеспрямований, амбіційний, природжений лідер, ніколи не сидить на місці, постійно у справах...» Саме так характеризують студента 5 курсу хімічного факультету Богдана ДЕРЕКУ його викладачі та товариші. Я також цілий тиждень не могла «спіймати» Богдана. На момент написання матеріалу він перебував у Женеві (Швейцарія). І тільки одну годину пізніше ввечері він зміг мені тоді виділити...

– ...Коли справа йому подобається, і очі горять... Тоді від нього можна чекати неймовірних результатів, – говорить його науковий керівник, старший науковий співробітник НДІ хімії Денис Андрійович СВЕЧКАРЬОВ.

...Богдан став серйозно займатися хімією ще з 9 класу. Говорить, що його приваблювала у цій науці перспектива. Закінчивши Харківську спеціалізовану школу № 80, він вступив до нашого університету і тут повністю занурився у вивчення хімії.

Богдан – круглий відмінник. За всі роки навчання не отримав жодної четвірки.

З другого курсу став брати участь у різноманітних наукових конкурсах та конференціях. На його рахунку перемоги на Всеукраїнському конкурсі студентських наукових робіт в 2011 та 2012 роках та наукових конферен-

ціях для студентів і молодих вчених, зокрема «Хімічних Каразінських читань» (2010, 2011), Міжнародній Менделєєвській конференції студентів-хіміків (м. Дубна, Російська Федерація) (2011).

Починаючи зі шкільної лави, Богдан отримував стипендії для обдарованої молоді – «Обдарованість» (2006-2007, 2008-2009, 2010-2011), імені Менделєєва (2011), Харківського міського благодійного фонду Юрія Сапронова (2011-2012, 2012-2013). У 2012 році отримав грант Міжнародного центру з розробки водних технологій «Ветсус» для участі у конференції-майстер-класі з досліджень води у Нідерландах (м. Леуварден).

Богдан з 2011 року очолює студентське наукове товариство хімічного факультету. Заступник декана з наукової роботи, куратор студентського наукового товариства хімічного факультету Андрій Олегович ДОРОШЕНКО коментує:

– Богдан – відповідальний студент. На нього можна покластися.

У 2010 р. він брав участь у програмі обміну для молодих лідерів у польському Труймясті (Гданськ, Гдиня, Сопот).

Впродовж 2010-2011 рр. Богдан Дерка – член Академічного Сенату нашого університету. Він опублікував три статті в міжнародних фізико-хімічних журналах, що реферуються наукометричною базою даних SCOPUS (Journal of Physical Chemistry, Journal of Luminescence та ін.). Також Богдан є автором кількох науково-популярних статей у журналі «UNIVERSITATES». Він виступав з доповідями на наукових конференціях в Україні, Росії, Венгрії, Австрії, Італії, Нідерландах.

Два літа поспіль Богдан їздить влітку працювати асистентом інструктора інтенсивного курсу з хімії для талановитих школярів в Центрі талановитої молоді університету Джона Хопкінса (м. Балтімор, США). Богдан:

– У цьому році також планую поїхати до цього університету, але вже інструктором. В університеті Женеви юнак готував свою дипломну роботу «Надшвидкі дослідження механізмів переносу протона в молекулах 3-гідроксихромона».

Богдан:

– Тут кожен прилад коштує близько мільйона доларів. Вдома я б не зміг виконати ці дослідження. Тому завдяки програмі Міністерства освіти, науки України я вирушив до Женеви на три місяці, щоб виконати експериментальну роботу. У травні – захист дипломної роботи.

– Чому саме хімія?

Хімія – перспективна наука, яка постійно розвивається. Вона полегшує людям життя. Хіміки винаходять корисні матеріали, роблять життя людей комфортнішим.

**АКАДЕМІЯ НАУК ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ
ВІДПОВІДНО ДО СТАТУТУ
ОГОЛОШУЄ ЧЕРГОВІ ВИБОРИ АКАДЕМІКІВ НА ТАКІ ВАКАНСІЇ:**

<i>П/п</i>	<i>Назва відділення</i>	<i>К-сть в-ій</i>
1.	<i>Відділення аграрне</i>	2
2.	<i>Відділення біології</i>	2
3.	<i>Відділення військових наук</i>	1
4.	<i>Відділення економіки</i>	2
5.	<i>Відділення енергетики та ресурсозбереження</i>	2
6.	<i>Відділення загальнотехнічне</i>	2
7.	<i>Відділення історії освіти, науки і техніки</i>	2
8.	<i>Відділення історії</i>	2
9.	<i>Відділення масової комунікації</i>	2
10.	<i>Відділення математики та інформатики</i>	2
11.	<i>Відділення матеріалознавства</i>	3
12.	<i>Відділення медицини</i>	2

<i>П/п</i>	<i>Назва відділення</i>	<i>К-сть в-ій</i>
13.	<i>Відділення механіки та машинобудування</i>	2
14.	<i>Відділення Наук про Землю</i>	2
15.	<i>Відділення педагогіки</i>	2
16.	<i>Відділення права</i>	2
17.	<i>Відділення проблем будівництва та архітектури</i>	2
18.	<i>Відділення проблем психічного здоров'я</i>	2
19.	<i>Відділення фізики та астрономії</i>	3
20.	<i>Відділення філології та мистецтвознавства</i>	2
21.	<i>Відділення філософії</i>	2
22.	<i>Відділення хімії та хімічної технології</i>	1
23.	<i>Відділення ветеринарної медицини</i>	2
24.	<i>Відділення психології</i>	3

Академіками АН ВО України обираються відомі вчені (доктори наук), які працюють у вищих навчальних закладах України і своїми працями зробили вагомий внесок у розвиток наук, інтеграцію науки з освітою та активно працюють у відповідних відділеннях.

Регіональні відділення, колективні члени та академіки АН ВО України, структурні підрозділи (факультети, науково-дослідні інститути) і вчені ради ВНЗ України, а також громадські наукові організації, які мають права юридичної особи, протягом одного місяця з дня оголошення виборів у пресі, можуть сповістити Президію АН ВО України письмово про можливі кандидатури академіків.

Під час висування кандидатів на адресу Президії АН ВО України (01054, м. Київ, вул. Тургенєвська, 11, оф. 1.1.) необхідно надіслати такі документи (в одному примірнику):

1. Заява претендента.
 2. Засвідчені копії: диплома про присудження наукового ступеня доктора наук, атестата про присвоєння вченого звання професора.
 3. Особистий листок з обліку кадрів (4 фото 3x4).
 4. Список основних наукових праць.
 5. Обґрунтоване подання про кандидата.
- Документи приймаються впродовж одного місяця з дня публікації цього оголошення.

АКАДЕМІЯ НАУК ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ ОГОЛОШУЄ КОНКУРС НА ЗДОБУТТЯ НАГОРОД СВЯТОГО ВОЛОДИМИРА І ЯРОСЛАВА МУДРОГО

1. Нагорода Святого Володимира (дві нагороди) присуджується за визначний особистий внесок у розвиток науки та впровадження її результатів у освітню практику.

2. Нагорода Ярослава Мудрого присуджується за визначні наукові роботи з таких галузей: фізики та астрономії; математики та інформатики; біології та хімії; медицини; технічних, аграрних, суспільно-політичних наук; літератури, мови, мистецтвознавства та журналістики.

3. У конкурсі на здобуття обох нагород можуть брати участь викладачі та науковці, а у випадку нагороди Ярослава Мудрого й колективи авторів (не більше трьох осіб), які працюють у вищих навчальних закладах України.

4. Право висувати кандидатів на здобуття нагороди надається академікам АН ВО України, вищим навчальним закладам, науковим та регіональним відділенням АН ВО України, які оформляють його у вигляді мотивованого подання.

5. Окремі особи, авторські колективи, які претендують на здобуття нагороди, не пізніше 1 листопада 2013 року, подають до Президії АН ВО України (01054 м. Київ, вул. Тургенєвська, 11, оф. 1.1.) з приміткою «На здобуття нагороди Святого Володимира» або «На здобуття нагороди Ярослава

Мудрого» подання на здобуття відповідної нагороди, а також такі матеріали (в одному примірнику):

анотацію, що містить обґрунтування внеску кандидата в розвиток науки та впровадження її результатів в освіту (у випадку нагороди Святого Володимира), обґрунтування та короткий опис основних наукових результатів (для обох нагород); основні наукові праці; відгуки на них наукової громадськості, преси; бібліографічні дані кандидата на присудження премії (листок з обліку кадрів). Вказані відомості підписуються претендентами, а їх достовірність підтверджується керівником та гербовою печаткою установи за місцем роботи.

Під час висування кандидатів на адресу Президії АН ВО України (01054 м. Київ, вул. Тургенєвська, 11, оф. 1.1.), необхідно надіслати такі документи (в одному примірнику): заява претендента; засвідчені копії диплома про присудження наукового ступеня доктора наук та атестата про присвоєння вченого звання професора; особистий листок з основними даними кандидата; список основних наукових праць; обґрунтоване подання про кандидата. Документи приймаються впродовж одного місяця від дня публікації цього оголошення.

АКАДЕМІЯ НАУК ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

ОГОЛОШУЄ КОНКУРС

НА ЗДОБУТТЯ ПРЕМІЙ ДЛЯ МОЛОДИХ УЧЕНИХ І СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ЗА КРАЩІ НАУКОВІ РОБОТИ У 2013 РОЦІ

За роботи в галузі суспільних, природничих та технічних наук Президія АН ВО України щороку присуджує три премії молодим ученим і студентам вищих навчальних закладів. Премії присуджуються за кращі наукові роботи, а також за серії наукових робіт з єдиної тематики, за відкриття та винаходи. Колектив, висунутий на присудження премії, повинен включати лише основних авторів, чий внесок був найбільш вагомим, і складатися не більш як з трьох осіб. Особам, удостоєним премій, на Загальних зборах відповідного відділення Академії наук вищої освіти України вручаються дипломи встановленого зразка.

На конкурс не приймаються роботи, які раніше були удостоєні премій НАН України чи галузевих академій або спеціальних премій інших відомств, що присуджуються за конкурсами.

Не приймаються на конкурс також збірники наукових робіт різних авторів.

* * *

1. В конкурсі можуть брати участь наукові співробітники, викладачі, стажери-дослідники, аспіранти науково-дослідних установ, вищих навчальних закладів віком не старше 35 років, студенти вузів України, а також аспіранти та студенти зарубіжних країн, які навчаються в наукових установах та вузах країн.

2. Право висувати кандидатів на здобуття премій надається: ученим радам вищих навчальних закладів, радам наукових і науково-технічних товариств.

Роботи, виконані молодими вченими, приймаються Академією наук вищої освіти України на конкурс за поданням ВНЗ, відомств, організацій та рад.

3. Граничний термін подання роботи на конкурс – 1 листопада 2013 року.

4. Організація, яка висунула роботу на присудження премії молодим ученим та студентам, подає Президії АН ВО України (01054, м. Київ, вул. Тургенівська, 11, оф. 1.1) з написом «На здобуття премій АН ВО України для молодих учених (студентів)»:

а) офіційний лист закладу, який направляє роботу на конкурс;

б) обгрунтоване подання, що включає наукову характеристику роботи й коротку анотацію;

в) опубліковану наукову роботу (серію робіт), матеріали наукового дослідження або винаходу у 3-х примірниках – на конкурс молодих учених;

г) наукову роботу, матеріали наукового дослідження або винаходу – на конкурс студентів;

д) конкретну довідку у відсотково-цифровому вираженні про творчий внесок кожного члена авторського колективу у висунуту на конкурс роботу;

е) довідку про те, що робота, яка подається на конкурс, не була раніше удостоєна премій інших наукових установ;

ж) рецензії сторонньої організації (з зазначенням адреси);

з) відомості про автора: прізвище, ім'я, по батькові, рік та місяць народження, місце роботи й посада (для студентів – вуз, факультет і курс – у розгорнутому вигляді), домашня адреса, номер телефону, ідентифікаційний код автора.

Всі матеріали, які подаються на конкурс, повинні бути відповідно оформлені: роботи (неопубліковані) підписуються авторами, довідки і рекомендації – керівниками установ (вузів) та скріплюються печаткою.

Президія АН ВО України

ЛЕОНІДУ ТОВАЖНЯНСЬКОМУ – 80 !

Президія АН ВО України сердечно вітає ректора Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» Леоніда Товажнянського, доктора технічних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України, лауреата Державної премії України зі славним ювілеєм – 80-річчям від дня народження.

Пройшовши нелегкий шлях від студента до ректора такого славного університету, яким є Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», Леонід Леонідович своєю самовідданою працею здобув незаперечний авторитет як умілий керівник та організатор.

Свою трудову діяльність Леонід Леонідович почав на посаді асистента кафедри Харківського політехнічного інституту. Далі були аспірантура, захист кандидатської дисертації, робота викладачем кафедри. У 1970 році він став проректором з наукової роботи, після захисту докторської дисертації обійняв посаду першого проректора інституту. У 1999 році Леоніда Товажнянського обирають ректором одного з провідних вищих навчальних закладів України – Харківського державного політехнічного університету.

За весь цей період Леонід Леонідович зробив вагомий внесок у розвиток наукового потенціалу університету, який розвивається як багатопрофільний освітній центр. Багатогранна діяльність ювіляра в університеті є свідченням поєднання високого професіоналізму, інтелектуального потенціалу і дивовижної працездатності.

Леонід Товажнянський – фундатор створення національної науки, який підтримує подальший розвиток близько сорока наукових шкіл НТУ «ХПІ». Його ім'я знає в усьому світі як ученого і фахівця в галузі гідродинаміки, теплообмінних процесів та енергозбереження.

Переконані, що різнобічні знання і талант керівника, цілеспрямованість, активна життєва позиція, авторитет вченого і громадського діяча і надалі слугуватимуть чудовим прикладом майбутнім поколінням.

Сердечно зичимо Леоніду Леонідовичу міцного здоров'я на довгі роки, бадьорості, невичерпної енергії і творчої наснаги. Нехай і надалі буде плідною його праця, щасливою – родина. Бажаємо нових здобутків, продуктивної роботи та яскравих вражень!

*Президія АН ВО України вітає
шанованого нами, ювіляра*

ЩЕРБА СЕРГІЙ ПАНТЕЛЕЙМОНОВИЧ

25 травня 2013 р на 79-ому році пішов з життя відомий український вчений, академік АН ВО України, генерал-майор Міжнародної громадської організації «Козацтво Запорозьке», професор Житомирського державного національного агроекологічного університету Щерба Сергій Пантелеймонович.

Він народився 15 березня 1935 року в с. Ягнятин Ружинського району Київської (нині Житомирської) області. В 1951 році закінчив Ягнятинську 7-класну школу та Верховнянську середню школу (тоді Вчорайшенського району). У 1962 році закінчив філософське відділення історико-філософського факультету Київського державного університету імені Т.Г. Шевченка.

Після закінчення середньої школи (1954 р.) С.П. Щерба на комсомольській та партійній роботі в Ружинському та Радомишльському районах Житомирської області, а згодом – у Житомирському обкомі комсомолу. Обирався депутатом Ружинської (1958-1959 рр.) та Радомишльської (1960-1961 рр.) районних рад. З жовтня 1963 року він на роботі в Житомирському державному педагогічному інституті ім. І.Я. Франка: відповідно асистентом, старшим викладачем, доцентом, професором кафедри філософії. Працював деканом філологічного факультету (1970-1971 рр.), завідувачим кафедрою філософії, згодом – філософських і економічних дисциплін (1984-2000 рр.) та ін. З вересня 2000 року С.П. Щерба -директор Житомирської філії, а згодом – Житомирського інституту МАУП. З листопада 2004 року і по даний час – він професор агроекологічного університету, займається підготовкою та вихованням майбутніх науковців.

Працюючи в Житомирському державному педагогічному інституті ім. І.Я. Франка, С.П. Щерба закінчив аспірантуру (1971 р.) і захистив кандидатську дисертацію (1973 р.). В тому ж році йому присвоєно звання доцента та “Відмінника народної освіти Узбецької РСР”. У 1987 році захистив докторську дисертацію і йому присвоєно звання «Відмінник освіти України», а в 1990 році – звання професора.

За час роботи в Житомирському державному педагогічному інституті (університеті) ім. Івана Франка С.П. Щерба зробив вагомий внесок у справу підготовки педагогічних кадрів для української, казахської та узбецької

шкіл. Для глибшого осмислення і поліпшення навчального процесу під його керівництвом і з авторською участю було видано понад 30 методичних посібників і розробок для викладачів, студентів і вчителів.

С.П. Щерба автор і співавтор понад 100 наукових праць. Серед них монографії: «Діалектика розв'язання демократичних і соціалістичних завдань», «Книга пам'яті України. Житомирська область», «Чорний біль Житомирщини», «Діти-сироти Житомирщини», «Житомирська обласна клінічна лікарня імені О.Ф. Гербачевського» та ін. За останні роки за його авторською участю та редакцією з грифом МОН вийшли навчальні посібники з «Вступу до філософії», три посібники з філософії та підручник з філософії (2007 р.).

Під його керівництвом проведені всеукраїнські науково-практичні конференції: “Творче практичне і критичне мислення” (Житомир, 1997 р.), “Духовність українства” (Житомир, 1998 р.), матеріали яких опубліковано за одноіменними назвами.

В 2004 р. йому присвоєно звання “Почесний академік міжнародної кадрової академії”. А згодом – “Заслужений працівник освіти України”, нагороджений орденом “За заслуги” III ступеня та іншими нагородами.

В 2012 році Президія АН ВО України відзначила академіка Щербу С.П. грамотою переможця в номінації «Кращий підручник» для ВНЗ України.

Висока культура, патріотизм, ерудиція, коректність, відкритість завжди були притаманні Щербі С.П., обумовили глибоку повагу і любов до нього колег, численних учнів і студентів. Світла пам'ять про академіка Щербу С.П. назавжди залишиться у серцях тих, хто його знав.

Президія АН ВО України висловлює глибокі співчуття сім'ї та рідним покійного академіка.

МАРГАРИТА КАРПЕНКО

Українська мовознавча наука понесла велику втрату – померла Маргарита Олександрівна Карпенко – відомий мовознавець, педагог, організатор науки в Україні, Заслужений працівник ВШ України (1984), заслужений професор КНУ ім. Т.Шевченка (2006), учасник другої світової війни, голова Ради ветеранів і праці та Ради старійшин КДУ.

Закінчила вона з відзнакою Київський університет у 1952 р., аспірантуру (наукові керівники – проф. М.Грунський та Л.Булаховський). З 1949 р.

М.О.Карпенко – викладач, ст. викладач, доцент, а з 1974 по 1992 рр – професор, зав. кафедрою російської мови, заступник декана філологічного факультету, з 2001 р. – провідний науковий співробітник НДЧ, а 2008 р. – професор-консультант. З 2011 р. – професор Інституту філології. Упродовж 1992-1997 рр – професор Інституту філології Національного педагогічного університету ім. М.Драгоманова. Вела спецкурси і спецсемінари з мовознавства в Угорщині, Польщі, та інших зарубіжних ВНЗ. Підготувала тисячі педагогів, науковців, журналістів, перекладачів, дипломатів, в т.ч. 50 кандидатів і докторів наук в Україні та 20 в країнах Європи, Азії, Америки.

М.О.Карпенко тривалий час досліджувала актуальні проблеми російського, українського та взагалі слов'янського мовознавства. Її цікавила технологія, теорія художнього мовлення й перекладу, наукове українознавство й лінгвометодика. З 1949 р. – засновує в Україні (КДУ) науковий напрям «Російська мова як іноземна». Ретельно досліджувала Маргарита Олександрівна спадщину М.Горького та М.О. Максимовича.

Їй належить понад 250 публікацій (15 монографій), вона організатор і учасник багатьох наукових конференцій «Мова і культура», славістика тощо... Вона член редколегій «Вісник КДУ Філологія» «Русский язык за рубежом», «Slavica», «Мова і культура» та ін. З 1991 – вона член спецради із захисту дисертацій в КНУ, Інституту мовознавства НАНУ та інших вузах країни.

М.О.Карпенко удостоєна ордена Княгині Ольги III ст.. (2004) та II ст., Почесної грамоти ВР (2009), 15 медалей, в т.ч. «За доблесну працю» (1970), «За відмінні успіхи в роботі» (1986), медалі Пушкіна (2008), нагрудного знака НАПН України «Ушинський» (2009); АН ВО України нагородила М.О.Карпенко Нагородою «Ярослава Мудрого» (2006).

Пам'ять про М.О.Карпенко залишиться в серцях багатьох її колег, учнів, тих, хто її знав і працював з нею, кого вона підтримувала, щось радила, підбадьорювала. Такі люди, як вона, не вмирають, а живуть вічно в серцях її прихильників і послідовників.

Президія АН ВО України

**ЧЛЕНИ ВІДДІЛЕНЬ, ЯКІ НЕ ВНЕСЛИ ДО КАСИ АКАДЕМІЇ
ЧЛЕНСЬКІ ВНЕСКИ
(Станом на 17.05.2013 р.)**

ВІДДІЛЕННЯ	Заборгованість всього:			В т. ч. заборгованість 2010			
				2011	2012	2013	
1. Аграрне			8 чол. = 3400	-	-	1000	2400
2. Біології			1 чол. = 600	-	-	300	300
3. Військових наук			2 чол. = 1000	-	-	400	600
4. Економіки			3 чол. = 1800	200	.	700	900
5. Енергетики та ресурсозбереження			10 чол. = 5100	600	600	900	3000
6. Загальнотехнічне			7 чол. = 3700	-	400	ігоо	2100
7. Історії освіти, науки і техніки			14 чол. = 4700	-	200	300	4200
8. Історії			9 чол. = 5200	600	-	2100	2500
9. Масової комунікації			8чол. = 2700	-	-	300	2400
10. Математики та інформатики			7 чол. = 4400	200	600	1500	2100
11. Матеріалознавства			10 чол. = 6200	600	800	1800	3000
12. Медицини			19 чол. = 8800	-	-	3100	5700
13. Механіки та машинобудування			13 чол. = 5900	400	600	1000	3900
14. Наук про землю			12 чол. = 5100	-	-	1500	3600
15. Педагогіки			15 чол. = 6700	200	400	1600	4500
16. Права			12 чол. = 5600	200	400	1600	3400
17. Проблем будівництва та архітектури			5 чол. = 2600	-	200	900	1530
18. Проблем психічного здоров'я			3 чол. = 900	-	-	-	900
19. Фізики та астрономії			5 чол. = 2700	-	400	800	1500
20. Філології та мистецтвознавства			5 чол. = 2500	200	200	600	1500
21. Філософії			8 чол. = 3500	-	200	900	2400
22. Хімії			5 чол. = 3100	-	400	1200	1500
23. Ветеринарної медицини			2 чол. = 700	-	-	400	300
24. Психології			2 чол. = 900			300	600
ВСЬОГО			185 чол. = 87 800	3200	5400	24400	54800

Науково-інформаційне видання

Науково-інформаційний вісник АН ВО України
№ 4(87)
липень-серпень-вересень

Відповідальний за випуск – акад. Зозуля І.С.

Редактор – Шевчук С.В.

Набір – Серeda Н.Ф.

Верстка – Швець Р.М.

Технічний редактор – Ковтун М.

Коректори – Арсененко А., Ціпан С., Химич О., Худолій Є., Яроцька А.

Матеріали надсилати в електронному вигляді
на адресу Президії АН ВО України:
01054, м. Київ-54, вул. Тургенєвська, 11
тел./факс: (044) 486-89-16

Формат 60x84/16. Ум. др. арк. 7.44

Наклад 450 прим. Зам. № 13-0092

Виготовлювач ТОВ “ВПК “Експрес-Поліграф”

вул. Фрунзе, 47, корп. 2, Київ-80, 04080

Свідоцтво суб’єкта видавничої справи

ДК № 2264 від 17.08.2005 р.